

Institutionele beleggers

De gepubliceerde cijfers en artikelen van de institutionele beleggers bevatten fouten. Dientengevolge zijn publicaties over dit onderwerp in deze maandstatistiek niet correct. De [cijfers voor 2000-2002](#) zijn inmiddels bijgesteld.

Consumentenprijsindex

In de [persmededeling van 5 augustus 2003](#) heeft het CBS gemeld dat de uitkomsten over de periode juni 2002 tot en met juni 2003 niet correct zijn. Dientengevolge zijn de CPI-cijfers in deze publicatie niet correct.

Het [persbericht van 9 september 2003](#) bevat de gecorrigeerde cijfers voor de reeks voor alle huishoudens en voor de geharmoniseerde consumentenprijsindex.

Financiële Maandstatistiek

Jaargang 8 – oktober 2002

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2001–2002	= 2001 tot en met 2002
2001/2002	= het gemiddelde over de jaren 2001 tot en met 2002
2001/'02	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2001 en eindigend in 2002
1991/'92–2001/'02	= boekjaar enz. 1991/'92 tot en met 2001/'02

In geval van afronding kan het voorkomen, dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers Utrecht

Inlichtingen

Tel.: (045) 570 70 70
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2002.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en
verzendkosten
Abonnementsprijs: € 92,50
Prijs per los nummer: € 12,50
Kengetal: O-1
ISSN 1381-6780

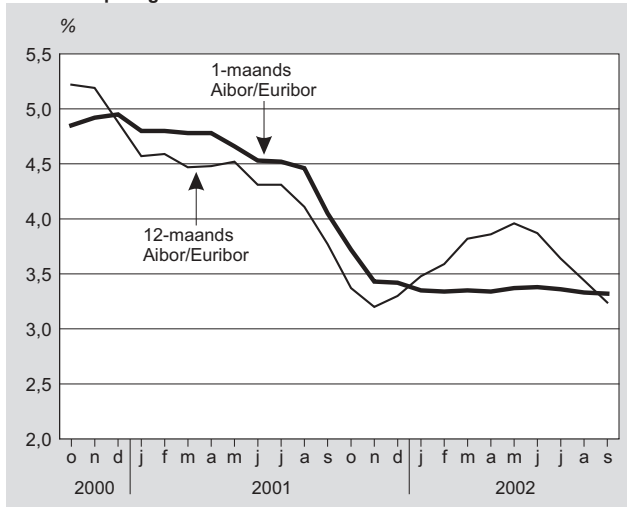
Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

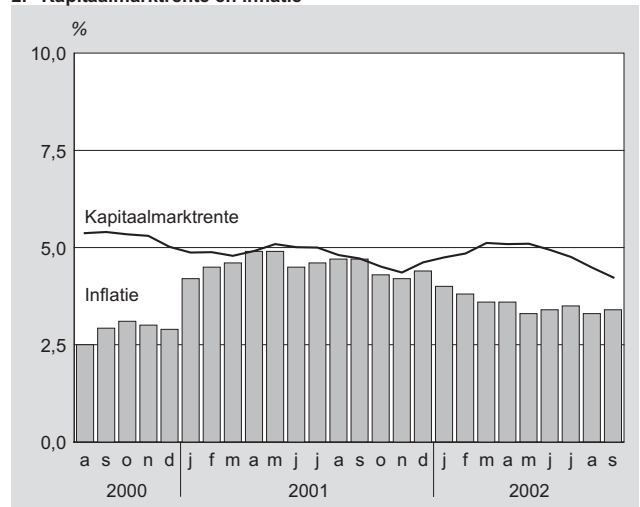
Grafieken	4
In dit nummer	5
Nieuw verschenen	5
Persberichten	6
Artikelen	
Rijk komt in 2001 weer tekort	8
Lagere winst in 2001 voor de financiële beurs-NV's	12
Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks gestegen	16
Recordverlies op Damrak	19
Prijzkaartjes sinds de komst van de euro	22
Tabellen	
Financiële kerncijfers	24
Banken	26
Sparen en lenen	28
Geldmarkt	32
Kapitaalmarkt	34
Effectenbeurs	37
Vastgoed	44
Verzekeraars en pensioenfondsen	47
In de voorgaande 12 maanden	50
Trefwoordenregister	51
Andere CBS-publicaties	52

Grafieken

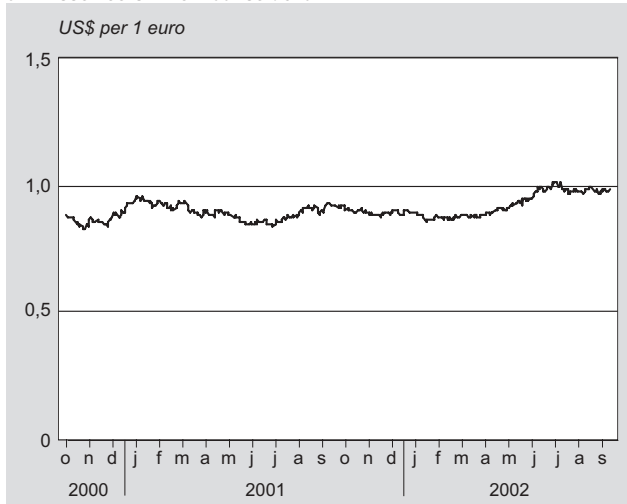
1. Rente op de geldmarkt

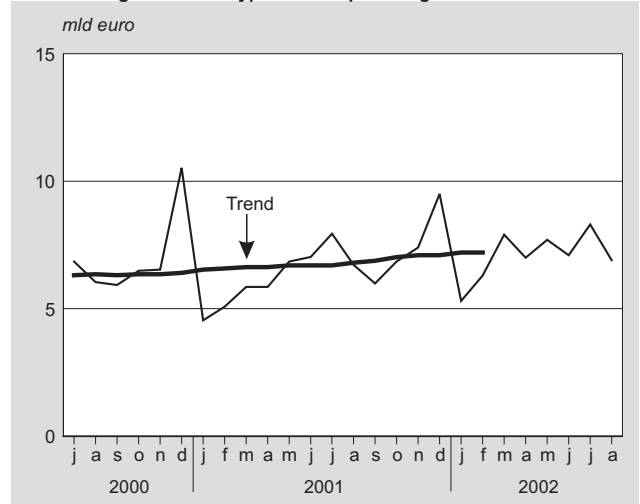
2. Kapitaalmarktrente en inflatie

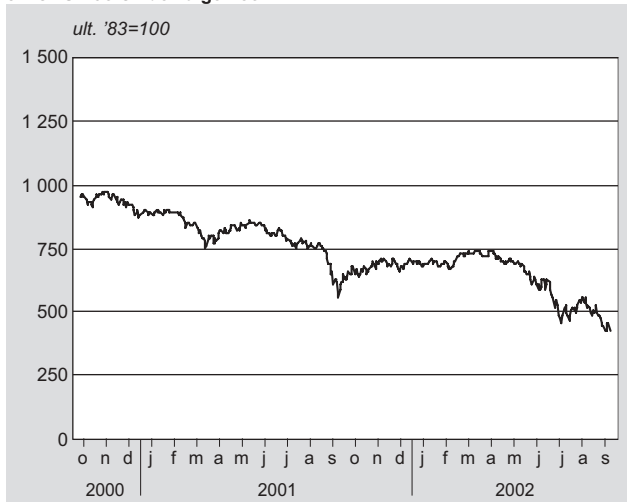
3. Wisselkoers Amerikaanse dollar

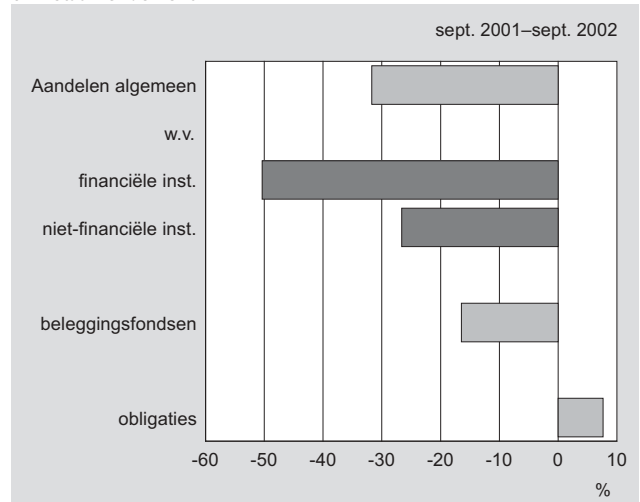
4. Nieuw ingeschreven hypotheeklen op woningen

5. CBS-koersindex algemeen

6. Totaal rendement

In dit nummer

Rijk komt in 2001 weer tekort

blz. 8

In 2001 stegen de uitgaven van het Rijk met 10 miljard euro tot een niveau van bijna 116 miljard. De inkomsten namen toe met 8 miljard euro tot 115 miljard. Het vorderingenoverschot van het Rijk van 1,6 miljard euro in 2000 is hierdoor omgeslagen in een tekort van 0,6 miljard euro, ofwel 0,1 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2001. Vooral de uitgaven op het terrein van sociale voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijs vertoonden een forse stijging. Daarentegen namen de rentelasten met 0,5 miljard euro verder af tot een niveau van 12 miljard euro. Het jaar 2001 stond in het teken van een ingrijpende herziening van het belastingstelsel.

Lagere winst in 2001 voor de financiële beurs-NV's

blz. 12

Voor de financiële beurs-NV's was 2001 geen gemakkelijk jaar. De vertraagde groei van de wereldeconomie en het matige beursklimaat werden versterkt door de aanslagen in de VS op 11 september van dat jaar. De financiële beurs-NV's boekten in 2001 gezamenlijk een nettobedrijfsresultaat dat 35 procent lager lag dan een jaar eerder.

Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks gestegen

blz. 16

De institutionele beleggingen zijn in de eerste helft dit jaar met slechts 1 procent toegenomen. Forse koersverliezen van

27,5 miljard euro hebben de aankopen van nieuwe beleggingen bijna geheel doen verdwijnen. De positie van de buitenlandse beleggingen in de totale beleggingsportefeuille is ongewijzigd gebleven.

Recordverlies op Damrak

blz. 19

Het derde kwartaal van 2002 was voor beleggers in Nederlandse aandelen het slechtste kwartaal sinds de Tweede Wereldoorlog. Het koersverlies bedroeg in deze periode gemiddeld 31,8 procent. In de laatste twee jaar is de waarde van de Nederlandse aandelen met ruim 410 miljard euro afgenomen. Het totale rendement op Nederlandse aandelen is in het derde kwartaal van 2002 sterk achtergebleven bij het wereldgemiddelde.

Prijskaartjes sinds de komst van de euro

blz. 22

Rond de jaarwisseling 2001–2002 zijn er bijna twee maal zoveel prijzen veranderd als in een gemiddelde maand. Het CBS heeft al enkele keren gerapporteerd over de ontwikkeling van het aantal mooie prijzen en prijsaanpassingen voor en na de introductie van de euro in januari van dit jaar. Dit schetst een algemeen beeld van prijsveranderingen rond de introductie van de euro. Het prijsniveau wordt hier niet behandeld. Dit wordt gekwantificeerd door het consumentenprijsindexcijfer dat maandelijks door het CBS wordt gepubliceerd.

Nieuw verschenen

De Nederlandse economie 2001

Dagelijks staan in de media berichten met cijfers en feiten over onze economie. Het ontdekken van de samenhang en het totaalplaatje wordt echter maar al te vaak aan de lezer of kijker zelf overgelaten. *De Nederlandse economie 2001* van het Centraal Bureau voor de Statistiek is een onmisbare gids voor iedereen die de voortdurende informatiestroom goed wil volgen. Studenten kunnen *De Nederlandse economie 2001* bovendien gebruiken voor het verbinden van theorie en praktijk en het maken van opdrachten. Vakspecialisten vinden er een waardevolle aanvulling in op beleidsgerichte macro-economische publicaties.

Op alle terreinen van de economie worden de zaken helder en toegankelijk op een rijtje gezet. Naast het productieproces en de inkomensverdeling komen de bestedingen, de financiering, de arbeidsmarkt en de rol van de overheid aan de orde. Zowel het milieu als regionale en sociale gevolgen van de economische ontwikkelingen worden besproken, zodat zicht ontstaat op de welvaart in brede zin. In de diverse hoofdstukken wordt Nederland vergeleken met andere landen. Analyses en tijdreeksen maken trends en structuurverschuivingen zichtbaar en geven de opvallendste ontwikkelingen aan. Een begrippenlijst en toelichtende teksten vormen een handleiding bij het omgaan met vaktermen en behoeden de lezer voor statistische valkuilen.

De Nederlandse economie 2001

Kengetal: P-19

ISSN 1386-1042

ISBN 903573105 0

Prijs: € 13,90

U kunt deze publicatie bestellen bij:

Centraal Bureau voor de Statistiek

E-mail: verkoop@cbs.nl

Persberichten

Uitvoer in juli niet gedaald

Nederland heeft in juli 2002 voor bijna 19 miljard euro aan goederen uitgevoerd. Dit is nagenoeg gelijk aan juli 2001. Hiermee wordt een reeks van elf opeenvolgende maanden van dalingen doorbroken. Dit blijkt uit voorlopige cijfers van het CBS. De waarde van de invoer is in juli ten opzichte van juli 2001 met 6 procent gedaald tot bijna 17 miljard euro. De invoer daalt hiermee minder hard dan in mei en juni. Overigens telt juli 2002 een werkdag meer dan juli 2001. Daarnaast is er in juli sprake van licht dalende prijzen. Duitsland, onze belangrijkste handelspartner, laat in juli dezelfde ontwikkeling van de internationale handel zien.

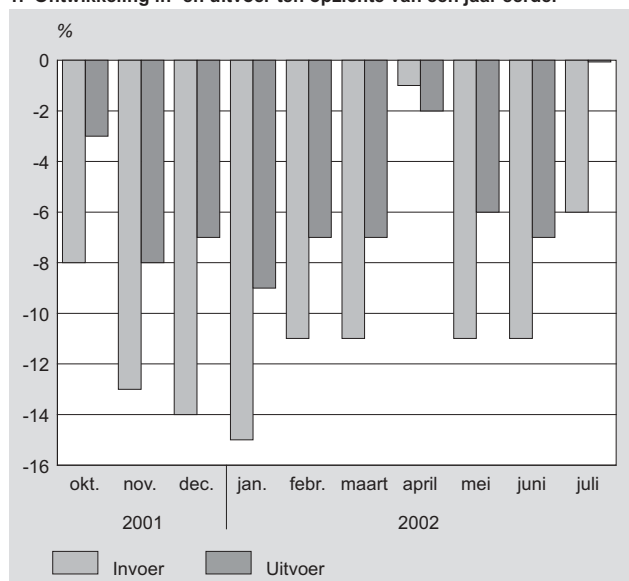
Internationale handel met EU-landen gedaald

Zowel de invoer als de uitvoer met EU-landen is in juli 2002 met 3 procent gedaald ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. De uitvoer bedraagt ruim 14 miljard euro en de invoer 9 miljard euro. Deze dalingen zijn geringer dan in het afgelopen halfjaar. Toen daalde de uitvoer nog met gemiddeld 9 procent en de invoer met 7 procent. Het handelsoverschot over juli bedraagt bijna 5 miljard euro. Dit is ongeveer gelijk aan juli vorig jaar.

Stijging uitvoer naar niet EU-landen

De uitvoer naar niet EU-landen is ten opzichte van juli 2001 met 9 procent gestegen en bedraagt bijna 5 miljard euro. De uitvoer stijgt hiermee harder dan in de voorgaande maanden. De invoer uit niet EU-landen is ten opzichte van juli 2001 met 10 procent gedaald en bedraagt ruim 7 miljard euro. Het handelstekort met de niet EU-landen over juli 2002 bedraagt daardoor ruim 2 miljard euro. Dit tekort is beduidend kleiner dan in juli vorig jaar.

1. Ontwikkeling in- en uitvoer ten opzichte van een jaar eerder

Inflatie loopt in augustus iets terug

De inflatie in Nederland is in augustus 2002 uitgekomen op 3,3 procent. In vergelijking met de maand ervoor was dat 0,2 procentpunt lager. Dit blijkt uit het consumentenprijsindexcijfer van het CBS. De lichte daling van de inflatie is vooral veroorzaakt door de prijsontwikkeling van verse groenten, en van bloemen en planten.

Inflatie terug op niveau van mei

De inflatie is van juli op augustus 2002 iets teruggelopen tot 3,3 procent. De inflatie was daarmee weer terug op het niveau van mei van dit jaar, de laagste waarde sinds januari 2001. De inflatie is tussen mei 2001 en mei 2002 flink gedaald van 4,9 procent naar 3,3 procent. Sinds mei van dit jaar heeft de ontwikkeling van het inflatiecijfer geen duidelijke richting meer.

De lichte daling van de inflatie in augustus was vooral toe te schrijven aan de prijsontwikkeling van verse groenten. In juni 2002 lagen de prijzen gemiddeld 11 procent lager dan in juni 2001. In juli 2002 lagen de prijzen echter 19 procent hoger dan een jaar eerder. In augustus is dat weer teruggezak naar 3 procent. Ook de prijsstijging van tuinartikelen, bloemen en planten liep terug. In juli waren deze 8 procent duurder dan een jaar eerder, in augustus nog slechts 3 procent.

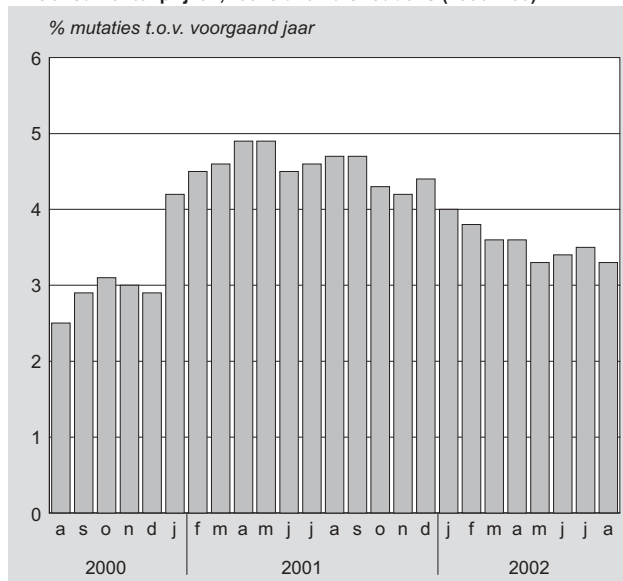
De prijsontwikkeling van kleding heeft voor een licht opwaarts effect op de inflatie gezorgd. Met name voor dameskleding werden vrij hoge prijzen gemeten. Het is op dit moment nog niet mogelijk om vast te stellen of uitverkoop-effecten hiervan de oorzaak zijn.

Prijzen in augustus 0,2 procent gestegen

Tussen juli en augustus 2002 zijn de prijzen gemiddeld 0,2 procent gestegen. Prijsstijgingen werden gemeten voor vers fruit en de telefontarieven werden hoger. Ook kleding en schoeisel werden duurder, vooral dameskleding en kledingstoffen.

Na een sterke prijsstijging in juli volgde in augustus een even opmerkelijke prijsdaling van verse groenten. Ook aardappelen, en bloemen en planten werden goedkoper.

2. Consumentenprijzen, reeks alle huishoudens (1995=100)

Consumentenvertrouwen daalt verder

Het consumentenvertrouwen is in september voor de achtste maand op rij gedaald. De vertrouwensindex ligt op -31, vier punten lager dan in augustus. Hiermee ligt het vertrouwen op het laagste niveau sinds oktober 1983. De daling in september hangt samen met een negatiever oordeel over het economisch klimaat en met een lagere koopbereidheid.

Vertrouwen lager dan in 1993

Het consumentenvertrouwen is gezakt tot onder het niveau van maart 1993, het dieptepunt tijdens de vorige periode van economische teruggang. Inmiddels ligt het op het laagste peil sinds eind 1983. In vergelijking met het dieptepunt in 1993 zijn consumenten met name negatiever over de ontwikkeling van de financiële positie van hun eigen huishouden in de afgelopen twaalf maanden. Ook vinden ze de tijd voor grote aankopen nu minder gunstig dan toen. Over de toekomst van de economie en hun eigen financiën zijn de consumenten echter wat optimistischer dan in 1993.

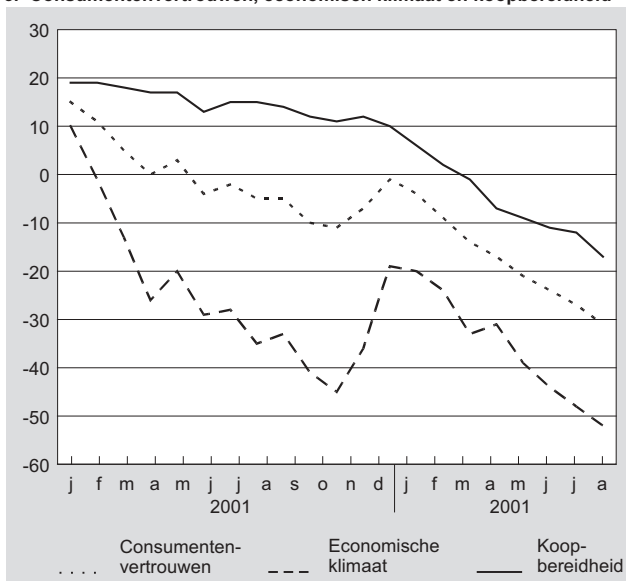
Koopbereidheid verslechterd

De koopbereidheid is in september opnieuw gedaald en komt nu uit op -17. Dit is het laagste niveau sinds april 1985. De koopbereidheid is gebaseerd op het oordeel over de financiële situatie van het eigen huishouden en het doen van grote aankopen. Over de ontwikkeling van de eigen financiën zijn de consumenten opnieuw somberder geworden. Voor het eerst dit jaar vindt de consument de tijd niet echt ongunstiger geworden voor het doen van grote aankopen, zoals computers en televisies.

Consument ook negatiever over economisch klimaat

Het oordeel van de consument over de economische toestand in Nederland is in september opnieuw negatiever dan in de voorgaande maand. Zowel over de economische ontwikkelingen in de afgelopen twaalf maanden als over de verwachtingen voor de komende periode zijn de respondenten in september somberder. Steeds meer consumenten verwachten dat de werkloosheid oploopt.

3. Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid

Producenten industrie somberder

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, is in augustus 2002 iets teruggelopen. In juli steeg het vertrouwen nog sterk. Uit de Conjunctuurtest van het CBS blijkt tevens dat de orderpositie van de Nederlandse industrie licht is afgenomen. Het oordeel van de ondernemers over de orderpositie is mede hierdoor verslechterd.

Ondernemers negatiever over bedrijvigheid en orderpositie

Na de sterke verbetering van het vertrouwen in juli, is het vertrouwen van de ondernemers in de industrie in augustus met 1,8 punten verslechterd van +1,5 tot -0,3. De daling van het vertrouwen wordt vooral veroorzaakt door de verwachtingen van de ondernemers ten aanzien van de bedrijvigheid voor de periode september-november en het negatievere oordeel over de orderpositie. Net als in de voorgaande drie maanden verwacht per saldo 12 procent van de ondernemers een daling van de personeelsomvang in de komende drie maanden.

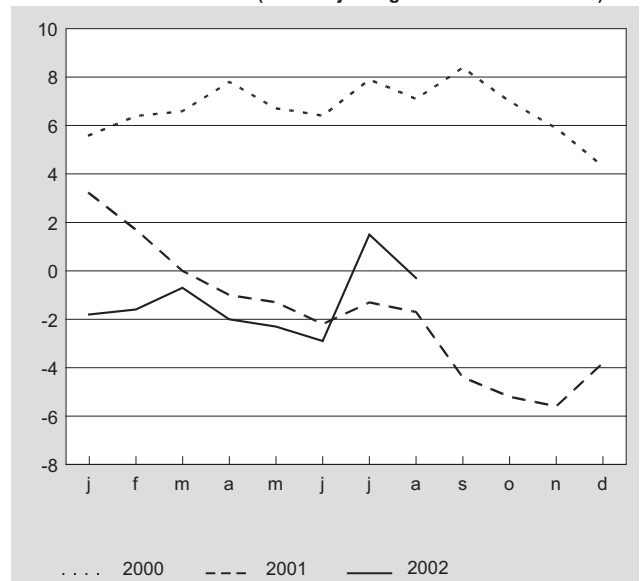
Bedrijvigheid loopt terug

In juli werd door de ondernemers nog een verbetering van de bedrijvigheid verwacht. In augustus is de bedrijvigheid volgens de ondernemers echter gedaald. Toch blijven de ondernemers positief gestemd over de bedrijvigheid voor de periode september-november. Rekening houdend met het seizoen is het optisme ten opzichte van de vorige maand echter iets getemperd.

Orderpositie iets verslechterd

Voor de totale industrie zijn de orderontvangsten in augustus een fractie lager dan een maand eerder. De index van de orderpositie is in augustus met 0,5 procentpunt verslechterd tot 92,9 (juni 2000=100). In de sector consumptiegoederen is de orderontvangst in augustus licht toegenomen en verbeterde de orderpositie. De sector halffabrikaten heeft in augustus minder orders ontvangen dan in juli. Mede hierdoor is de orderpositie met circa één procentpunt afgenomen. In de investeringsgoederenindustrie ligt de orderontvangst in augustus nauwelijks lager dan in juli. De orderpositie is hier met bijna één procentpunt teruggelopen. In alle drie de sectoren is het oordeel van de ondernemers over de orderpositie negatiever dan in juli.

4. Producentenvertrouwen (na verwijdering van seizoeninvloeden)

Rijk komt in 2001 weer tekort

drs. F.G.J. Arkesteijn

In 2001 stegen de uitgaven van het Rijk met 10 miljard euro tot een niveau van bijna 116 miljard. De inkomsten namen toe met 8 miljard euro tot 115 miljard. Het vorderingenoverschot van het Rijk van 1,6 miljard euro in 2000 is hierdoor omgeslagen in een tekort van 0,6 miljard euro, ofwel 0,1 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP) in 2001. Vooral de uitgaven op het terrein van sociale voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijs vertoonden een forse stijging. Daarentegen namen de rentelasten met 0,5 miljard euro verder af tot een niveau van 12 miljard euro. Het jaar 2001 stond in het teken van een ingrijpende herziening van het belastingstelsel.

Saldo Rijk weer in de min

Na een kwart eeuw van tekorten hield het Rijk in 2000 voor het eerst geld over. De luxe van een vorderingenoverschot heeft echter maar een jaar geduurd. Dit overschot van 1,6 miljard euro was overigens alleen maar bereikt door de eenmalige opbrengst van de UMTS-veiling van 2,7 miljard euro. Naast het wegvallen van deze incidentele inkomsten is de rijkshuishouding in 2001 geconfronteerd met een verminderde economische groei. Hierdoor namen de uitgaven van het Rijk in dat jaar sneller toe dan de inkomsten. In totaal stegen de uitgaven met 10 miljard euro, terwijl de groei van de inkomsten uitkwam op 8 miljard. Het vorderingenoverschot in 2000 is door deze ontwikkeling weer omgeslagen in een tekort van 0,6 miljard euro, wat neerkwam op 0,1 procent van het BBP.

In de miljoenennota 2003 wordt voor 2002 een vorderingstekort voor het Rijk van 0,4 procent van het BBP verwacht. Om het tekort niet al te fors te laten oplopen door de moeilijke economische situatie heeft het kabinet voor 2003 bezuinigingsmaatregelen voorgesteld van 8 miljard euro, waarvan 3,6 miljard uitgavenbeperkingen en 4,4 miljard inkomstenverhogingen. Daartegenover staan 1,1 miljard aan voorgenomen extra uitgaven en 1,8 miljard aan lastenverlichting. Door deze maatregelen zal het vorderingenstekort volgens de miljoenennota in 2003 uitkomen op 0,9 procent van het BBP.

Nieuw belastingstelsel

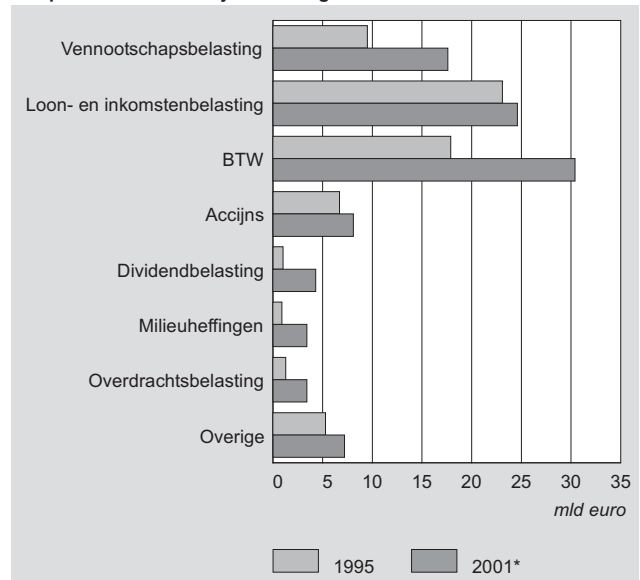
Op 1 januari 2001 heeft een ingrijpende herziening van het belastingstelsel plaatsgevonden. In het oog springende wijzigingen van het nieuwe stelsel zijn de introductie van het boxensysteem en de vermogensrendementsheffing in de loon- en inkomstenbelasting en de omzetting van de belastingvrije som in een individueel uit te betalen heffingskorting. Door de introductie van de arbeidskorting en de verlaging van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting is het aanvaarden van werk aantrekkelijker gemaakt. Daarnaast is het BTW-tarief verhoogd van 17,5 naar 19 procent en is ter bevordering van een duurzame ontwikkeling de belasting op energieverbruik omhooggegaan.

Deze herziening heeft gevolgen voor de samenstelling van de belastingopbrengst van het Rijk. Zo is door de introductie van de vermogensrendementsheffing de vermogensbelasting als afzon-

derlijke belastingsoort opgeheven. De opbrengst hiervan is voortaan begrepen in de opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting. Tegelijkertijd heeft de verdere verschuiving van de belasting op arbeid naar belasting op milieu een negatief effect op de opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting, terwijl de opbrengst van de milieubelastingen hierdoor juist positief wordt beïnvloed.

Naast consequenties voor de belastingopbrengst heeft de herziening ook gevolgen voor de uitgaven. Zo heeft het Rijk de premie-opbrengsten voor bijzondere ziektekosten (AWBZ) die door de belastingherziening in 2001 tegenvielen, gecompenseerd. Bovendien namen de rijksbijdragen voor algemene bijstand dat jaar toe. Door de invoering van het nieuwe belastingstelsel is de belasting die over een gemiddelde uitkering moet worden afgedragen, gestegen. De (bruto) uitkeringen zijn hiervoor gecorrigeerd.

1. Specificatie van de rijksbelastingen

Belastingopbrengst groeit met 8 procent

In 2001 brachten de rijksbelastingen 99 miljard euro op. Ten opzichte van 2000 nam de belastingopbrengst met 7,7 miljard euro toe. Dat kwam neer op een stijging van ruim 8 procent. Met een toename van 3,5 miljard euro ofwel 13,1 procent deed de grootste groei zich voor bij de BTW. Dit hing vooral samen met de verhoging van het BTW-tarief. De groei van de loon- en inkomstenbelasting bedroeg 1,1 miljard euro ofwel 4,5 procent. Met name door de tariefsverlaging was deze stijging minder sterk dan de groei van 7,9 procent in 2000. De vennootschapsbelasting bleef met een groei van 0,8 miljard euro (+5 procent) in het spoor van de loon- en inkomstenbelasting.

Enkele kleinere belastingsoorten vertoonden zeer hoge stijgingspercentages. Het meest opvallend was de toename van de opbrengst van de dividendbelasting met 1,7 miljard euro (+66,5 procent). Dit hield verband met de winstontwikkeling van beursgenoteerde ondernemingen die in 2000 spectaculair is gestegen (+76 procent). De dividenduitkeringen zijn hierdoor toegenomen, maar door het behoedzame dividendbeleid bij ondernemingen is

een belangrijk deel hiervan pas in 2001 betaalbaar gesteld. Daarnaast is de groei een gevolg van de belastingherziening. Door de gewijzigde fiscale behandeling van vermogensinkomsten trad een switch op van stock naar contante dividenduitkeringen.

De opbrengst van de overdrachtsbelasting was bijna een kwart hoger dan in 2000. De meeropbrengst van 0,6 miljard euro stond vooral in verband met de forse prijsstijgingen van het onroerend goed in 2001.

De opbrengst van de milieuheffingen was in 2001 bijna 18 procent hoger dan in het jaar ervoor. Met name door een tariefsverhoging van de energiebelasting is de opbrengst met 0,5 miljard euro toegenomen. De opbrengst van de heffingen die onder de groep 'overige belastingen' zijn begrepen, was ruim een kwart lager dan in 2000. Deze daling van 0,8 miljard euro was vrijwel geheel het gevolg van de vervanging van de vermogensbelasting door de vermogensrendementsheffing in de loon- en inkomstenbelasting.

Tabel 1
Belastingontvangsten Rijk

	2000	2001*	Mutatie
	<i>mld euro</i>		%
BTW	26,9	30,4	13,1
Loon- en inkomstenbelasting	23,6	24,6	4,5
Vennootschapsbelasting	16,7	17,6	5,0
Accijns	7,9	8,1	2,7
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	2,9	2,9	2,2
Overdrachtsbelasting	2,8	3,4	22,6
Dividendbelasting	2,6	4,3	66,5
Motorrijtuigenbelasting	2,1	2,0	-5,0
Milieuheffingen	2,8	3,4	17,7
Overige	3,0	2,2	-26,2
Totale opbrengst	91,3	99,0	8,4

Geringe stijging niet-belastingontvangsten

In 2001 bedroegen de niet-belastingopbrengsten 16 miljard euro. Hiermee vormden zij 14 procent van de totale rijksinkomsten. Ten opzichte van 2000 groeiden de niet-belastingontvangsten met 0,5 miljard euro. Deze toename was het gevolg van uiteenlopende ontwikkelingen. De inkomsten uit vermogen ofwel de rente, winstuitkeringen en inkomen uit grond en minerale reserves stegen met 2,7 miljard euro tot 7,3 miljard. Vooral de stijging van de aardgasbaten (+1,5 miljard euro) en een hoger dividend van de Nederlandsche Bank (+0,9 miljard euro) droegen hieraan bij. Hiertegenover stond een vermindering van de opbrengsten uit de verkoop van licenties voor mobiele telefonie van 2,7 miljard euro. Verder stegen de verkopen van het Rijk in 2001 met 0,3 miljard euro. Deze verkopen hadden betrekking op leveringen van goederen en diensten zoals verhuur van gebouwen, verkopen van (tweedehands) militaire goederen en inning van invoerrechten. De stijging van de verkopen hing dit jaar vrijwel geheel samen met de verhoging van 10 naar 25 procent van de vergoeding van de EU voor kosten bij inning van douanerechten. Tenslotte namen de ontvangsten overdrachten van het Rijk met 0,2 miljard euro toe, ondermeer door een hogere opbrengst van de gerechtelijke boetes van de politie en het Openbaar Ministerie.

Grootste uitgavenstijging voor sociale voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijs

In 2001 gaf het Rijk 10 miljard euro meer uit dan in het voorgaande jaar. Hiervan vloeide 8,2 miljard voort uit toegenomen rijksbijdragen aan derden. De resterende stijging betrof voornamelijk de gestegen kosten van het eigen apparaat. Het Rijk verstrekte vooral meer overdrachten voor de beleidsterreinen sociale voorzieningen, gezondheidszorg en onderwijs. Door incidentele facto-

ren namen de uitgaven voor brandstoffen en energie dit jaar ook sterk toe.

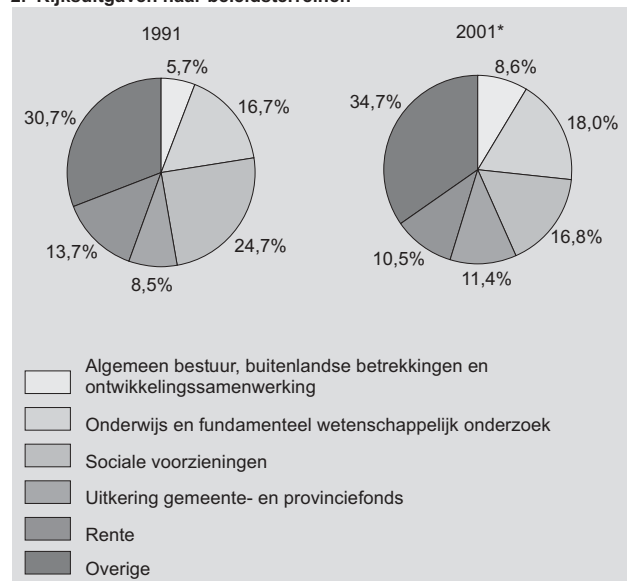
De toename van 2,2 miljard euro voor sociale voorzieningen had voor 0,7 miljard betrekking op bijdragen voor werkgelegenheid. Het betrof hier vooral middelen voor de herziening van de uitvoeringsorganisatie van de arbeidsvoorziening en van de werknemersverzekeringen. Verder stegen de rijksbijdragen voor algemene bijstand met 0,5 miljard euro, ondanks een lichte afname van het aantal uitkeringsgerechtigden. Voor de uitbreiding van de jeugdzorg, de kinderopvang en de opvang van asielzoekers is 0,4 miljard euro extra uitgetrokken. Aan de Indische gemeenschap is 0,2 miljard euro beschikbaar gesteld vanwege tekortkomingen in het naoorlogs Indisch rechtsherstel.

De toename van 1,9 miljard euro voor gezondheidszorg had voor 1,7 miljard betrekking op de compensatie die het Rijk heeft verstrekt aan het Algemeen Fonds Bijzondere Ziektekosten voor tegenvallende premie-opbrengsten. Door de introductie van heffingskortingen bij de invoering van het nieuwe belastingstelsel is de heffingsgrondslag versmald.

Op het onderwijsterrein stegen vooral de overdrachten aan het primair en secundair onderwijs. De verkleining van de groepsgrootte, de aanpak van het lerarentekort en de aanschaf van ict-leermiddelen resulteerden in een verhoging van de rijksbijdrage aan het primair onderwijs met 0,6 miljard euro. Bij het voorgezet onderwijs leidde de stijging van het aantal leerlingen en de uitvoering van CAO-afspraken tot een extra rijksbijdrage van 0,7 miljard.

De uitgaven voor brandstoffen en energie namen met 1,4 miljard toe, vooral door een incidentele factor. Het Rijk heeft in 2001 namelijk de winstrechten van DSM in Energiebeheer Nederland BV afgekocht voor 1,2 miljard euro.

2. Rijksuitgaven naar beleidsterreinen

Rentelasten blijven dalen

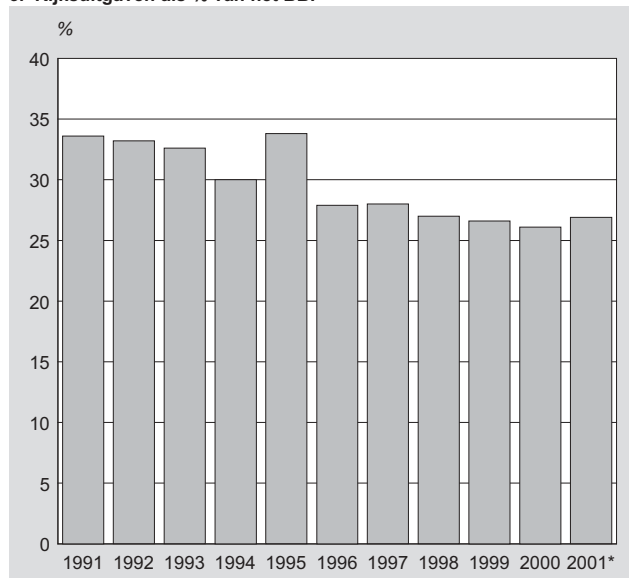
De door het Rijk betaalde rente nam in 2001 met 0,5 miljard euro af tot een niveau van 12 miljard. Daarmee daalden de rentelasten van het Rijk voor het derde opeenvolgende jaar. De lagere rentelasten vloeiden met name voort uit een lager kapitaalmarktberoep in 2000, waardoor er in 2001 en latere jaren minder rente betaald hoeft te worden. Daarnaast zijn er in 2001 ook weer leningen met hoge rente omgezet in laagrentende leningen. De rentelasten bedroegen hierdoor nog maar 10 procent van de totale rijksuitgaven, terwijl dat in 2000 nog zo'n 12 procent was.

De aankopen van goederen en diensten zijn met 1,5 miljard euro toegenomen. Het betrof vooral extra kosten voor huisvesting, inleen van personeel, automatisering en advieskosten en kosten

van maatregelen vanwege de gekkekoeienziekte BSE en de mond- en klauwzeercrisis (MKZ).

De stijging van de loonkosten met 0,7 miljard euro was vooral toe te schrijven aan beleidsintensiveringen en nieuwe taken waarmee uitbreiding van de werkgelegenheid was gemoeid. Sterke groei deed zich voor bij de loonontwikkeling op het terrein van de sociale voorzieningen. Dit hing samen met de voorbereiding van nieuwe wetgeving voor de sociale zekerheid en de overname van taken van de organisatie voor de arbeidsvoorziening door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ook de werkgelegenheid bij de rechterlijke macht en de belastingdienst vertoonden een sterke stijging.

3. Rijksuitgaven als % van het BBP

Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product loopt terug

Het Rijk heeft in 2001 115,5 miljard euro uitgegeven, terwijl dat in 1991 nog 86,2 miljard euro was. Dit kwam neer op een groei van een derde in tien jaar tijd. Hiermee bleven de rijksuitgaven fors achter bij de ontwikkeling van het BBP dat in dezelfde periode met twee derde toenam. Het aandeel van de rijksuitgaven in het BBP liep dan ook terug van 33,6 procent in 1991 naar 26,9 in 2001. Nieuwe inzichten over de rol van de overheid en de budgettaire druk hebben het Rijk in de jaren negentig gedwongen haar taken te heroverwegen. Uitvloeisel hiervan was onder meer de privatisering van rijkstaken zoals de staatsmunt, staatsloterij, rijksmusea en innovatiecentra. Door deze taken onder te brengen in privaatrechtelijke instellingen, vervielen de bijbehorende rijksuitgaven.

De samenstelling van de rijksuitgaven is in deze periode ook gewijzigd. Het belang van de uitgaven voor brandstoffen en energie, volksgezondheid en cultuur en recreatie nam sterk toe. Bij de eerste twee beleidsterreinen was dit het gevolg van grote incidentele stijgingen in 2001. Wanneer hiervoor wordt gecorrigeerd, is de toename van het aandeel beperkt. Het toegenomen belang van cultuur en recreatie vloeide voort uit de fiscalisering van de omroepbijdragen in 2000. Vóór 2000 werden de omroepbijdragen en de daarmee samenhangende afdrachten aan de omroepinstellingen niet als inkomsten en uitgaven van het Rijk geregistreerd. De omroepbijdragen werden beschouwd als directe inkomsten van de publieke omroepen. In 2000 zijn de omroepbijdragen afgeschaft; de vergoeding van het Rijk aan de omroepinstellingen wordt voortaan als verstrekte rijksbijdrage voor cultuur en recreatie geboekt. Bij volkshuisvesting trad een grote daling op van het aandeel in de totale uitgaven. Vooral door de bruteringsoperatie in 1995 is dit aandeel met bijna twee derde verminderd. In het kader van deze operatie heeft het Rijk in dat jaar alle toekomstige huursubsidieverplichtingen bij de gemeenten afgekocht. Op hun beurt hebben de gemeenten alle nog bij het Rijk uitstaande woningwetleningen afgelost. De betaling van de afkoopsom leidde in 1995 tot een forse stijging van de rijksuitgaven voor volkshuisvesting. In latere jaren zijn de rijksuitgaven gedaald vanwege de vervallen huurprijsverlagende subsidies.

Tabel 2
Rijksuitgaven en-inkomsten naar beleidsterrein

	Uitgaven		Inkomsten	
	2000	2001*	2000	2001*
	<i>mld euro</i>			
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	9,4	9,9	1,7	2,0
Landsverdediging	6,7	7,3	0,4	0,4
Openbare orde en veiligheid	6,0	6,7	0,9	1,0
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	19,0	20,8	0,4	0,4
Volksgezondheid	3,8	5,7	0,0	0,0
Sociale voorzieningen	17,2	19,4	0,1	0,1
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,5	2,5	0,4	0,4
Cultuur, recreatie en erediensten	1,7	1,8	0,3	0,3
Brandstoffen en energie	0,3	1,7	2,9	4,4
Landbouw, jacht en visserij	1,5	1,6	0,4	0,5
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,3	1,1	0,7	1,6
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	7,3	8,3	3,4	0,9
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, gemeente- en provinciefonds)	28,7	28,8	95,3	102,8
Totaal	105,2	115,5	106,7	114,9

Tabel 3
Aandeel rijksuitgaven per beleidsterrein in totaal

	1991	1993	1995	1997	1999	2000	2001*
	%						
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelings samenwerking	5,7	8,4	7,8	7,7	8,4	8,9	8,6
Landsverdediging	7,7	7,1	5,9	6,6	7,0	6,4	6,3
Openbare orde en veiligheid	3,7	4,0	4,0	4,8	5,6	5,7	5,8
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	16,7	16,2	15,7	16,7	17,5	18,0	18,0
Volksgesondheid	2,0	2,0	2,6	3,5	3,6	3,6	4,9
Sociale voorzieningen	24,7	24,0	15,6	17,3	16,8	16,3	16,8
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	5,8	5,5	18,8	2,5	2,4	2,4	2,2
Cultuur, recreatie en erediensten	0,6	0,8	0,8	0,7	0,7	1,6	1,5
Brandstoffen en energie	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,5
Landbouw, jacht en visserij	1,2	1,0	0,9	1,8	1,4	1,4	1,4
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,4	1,1	0,8	0,8	0,9	1,3	0,9
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	5,5	5,0	4,9	6,0	6,7	6,9	7,2
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, gemeente- en provinciefonds)	24,7	24,6	22,1	31,2	28,7	27,3	25,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product	33,6	32,6	33,8	28,0	26,6	26,1	26,9

Tabel 4
Rijksuitgaven en-inkomsten naar economische categorieën, sector overheid

	2000	2001*		2000	2001*
Lopende rekening	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Lonen, salarissen en sociale lasten	9,1	9,8			
Aankoop van goederen en diensten	7,5	9,0	Verkoop van goederen en diensten	2,1	2,4
Afschrijvingen	2,8	2,9	Ontvangen rente	0,7	0,9
Betaalde rente	12,6	12,1	Dividenden, pachten e.d.	3,9	6,4
Pacht e.d.	0,0	0,0	Ontvangen exploitatiesubsidies	0,0	0,0
Exploitatiesubsidies verstrekt aan:					
Marktbedrijven van het Rijk	0,1	0,1	Ontvangen belastingen op productie en invoer	45,5	50,7
Overige bedrijven	2,6	3,1	Ontvangen belastingen op inkomen en vermogen	45,8	48,3
Betaalde belastingen op productie en invoer	0,0	0,0	Inkomensoverdrachten van:		
Sociale overdrachten in natura	2,4	2,6	Overheidsinstellingen	0,3	0,3
Inkomensoverdrachten aan:			Gezinnen	0,4	0,5
Sociale verzekeringsinstellingen	3,1	4,9	Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,2	0,3
Overige overheidsinstellingen	44,8	49,1	Buitenland	0,2	0,2
Gezinnen	7,0	7,2			
Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,1	0,2	Totaal lopende inkomsten	99,1	110,0
Buitenland	4,1	4,3			
Totaal lopende uitgaven	96,2	105,1			
Saldo lopende rekening (besparingen)	2,9	4,9			
Kapitaalrekening					
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Investerings			Verkoop van investeringsgoederen ¹⁾	0,3	0,2
Uitbreiding van grond-, weg- en waterbouwkundige werken	0,9	1,1	Verkoop van grond e.d. ²⁾	2,9	0,1
Overige nieuwe investeringen ¹⁾	1,6	1,9	Afschrijvingen	2,8	2,9
Aankoop van gebruikte investeringsgoederen	0,1	0,1	Kapitaaloverdrachten		
Aankoop van grond	0,3	0,2	Vermogensheffingen	1,5	1,3
Kapitaaloverdrachten			Investeringsbijdragen	0,1	0,1
Investeringsbijdragen	4,4	5,1	Overige kapitaaloverdrachten	0,1	0,2
Overige kapitaaloverdrachten	1,6	2,0	Totaal kapitaalinkomsten	7,6	4,9
Totaal kapitaaluitgaven	8,9	10,4			
Saldo kapitaalrekening	-1,3	-5,5	Totaal lopende en kapitaalinkomsten	106,7	114,9
Totaal lopende en kapitaaluitgaven	105,2	115,5			
Saldo lopende en kapitaalrekening (vorderingensaldo)	1,6	-0,6			
Financiering					
<i>Mutaties vorderingen (netto)</i>			<i>Mutaties schulden (netto)</i>		
Kas en rekening-courant	-4,5	-2,4	Munten in omloop	0,0	-0,1
Kortlopende kredieten	-	-	Schatkistpapier	0,5	0,3
Langlopende kredieten	0,6	1,0	Obligaties	-6,1	3,1
Aandelen en overige deelnemingen	0,0	2,0	Kortlopende kredieten	6,9	1,4
Transitorische posten	-0,1	0,4	Langlopende kredieten	-6,0	-2,8
Totaal mutaties vorderingen (netto)	-3,9	1,0	Transitorische posten	-0,7	-0,3
Saldo mutaties vorderingen en schulden (financiering vorderingensaldo)	-1,6	0,6	Totaal mutaties schulden (netto)	-5,5	1,6

¹⁾ Incl. kostbaarheden.

²⁾ In 2000 incl. 2,7 mld euro uit de verkoop van licenties voor de exploitatie van derde generatie mobiele telefonie.

Lagere winst in 2001 voor de financiële beurs-NV's

mw. T.R. Pfaff

Voor de financiële beurs-NV's was 2001 geen gemakkelijk jaar. De vertraagde groei van de wereldeconomie en het matige beursklimaat werden versterkt door de aanslagen in de VS op 11 september van dat jaar. De financiële beurs-NV's boekten in 2001 gezamenlijk een nettobedrijfsresultaat dat 35 procent lager lag dan een jaar eerder.

Financiële beurs-NV's

De hoofdactiviteit van de financiële beurs-NV's bestaat uit financiële intermediatie ofwel het voor eigen rekening bemiddelen tussen partijen die voor kortere of langere tijd financiële middelen ter beschikking hebben of behoefte hebben aan extra financiële middelen. In 2001 waren de aandelen of certificaten van aandelen van dertien financiële ondernemingen opgenomen in de officiële notering van de Amsterdamse effectenbeurs (Euronext). Eén minder dan in 2000, toen nog veertien ondernemingen voldeden aan de criteria van financiële beurs-NV. Deze daling is enerzijds het gevolg van het verdwijnen van twee ondernemingen door overname door een buitenlandse financiële instelling en een Nederlandse niet-financiële instelling. Anderzijds is een reeds bestaande onderneming nu opgenomen als financiële beurs-NV door een verdere specialisatie in financiële intermediatie.

In dit artikel worden de gegevens gepresenteerd van alle aan de Amsterdamse effectenbeurs genoteerde financiële beurs-NV's. Voor het analyseren van de ontwikkelingen in periode 2000–2001 zijn alleen de uitkomsten gebruikt van de dertien ondernemingen die in 2001 tot de financiële beurs-NV's behoorden.

Resultaten

De resultaten van de financiële beurs-NV's ontwikkelden zich in 2001 met bijna 35 procent negatief. Het nettoresultaat voor de betrokken ondernemingen bedroeg in dat jaar bijna 12 miljard euro.

De totale baten zijn in het verslagjaar met ruim 18 miljard euro of ruim 17 procent toegenomen tot ruim 123 miljard euro. Het premie-inkomen uit levensverzekering steeg hierbij met ruim 44 procent tot ruim 64 miljard euro en premie-inkomen uit schadeverzekering met ruim 30 procent tot bijna 10 miljard euro.

De daling van de provisies deed de stijging in het rentesaldo van bijna 7 procent tot ruim 16 miljard euro teniet. In het jaar 2000 was dat ruim 15 miljard euro. De provisies vielen met bijna 18 procent terug tot ruim 6 miljard euro. Dat was in 2000 nog bijna 8 miljard euro. Deze daling is te wijten aan het ongunstige beursklimaat, dat een sterke afname van activiteiten van met name particulieren op de beurs tot gevolg had.

Voornameel door de verkoop van enkele (kleinere) belangen groeiden de opbrengsten uit effecten en deelnemingen met bijna 11 procent van ruim 2 miljard tot bijna 3 miljard euro.

Het totaal aan lasten toonde een stijging van bijna 25 miljard euro tot bijna 110 miljard euro. Deze groei van ruim 29 procent was hoger dan de procentuele stijging van de baten.

De afschrijvingen bleven op vrijwel hetzelfde niveau van rond de 1 miljard euro.

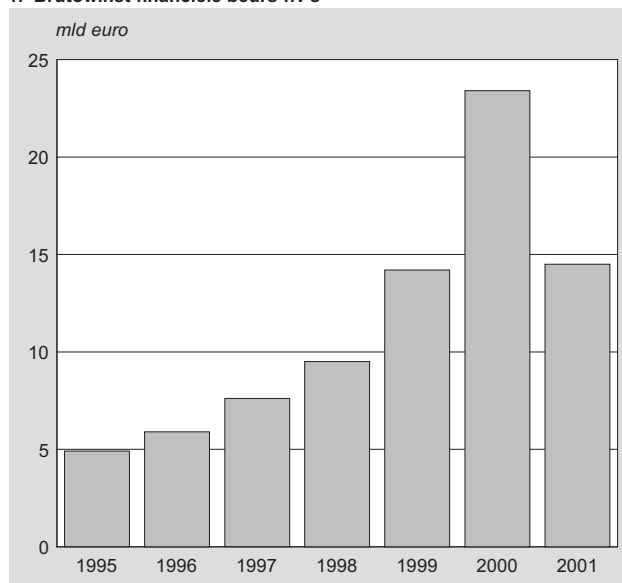
De verzekeringstechnische lasten, wederom als grootste kostenpost, stegen met ruim 38 procent of 21 miljard euro tot 76 miljard euro.

De waardeveranderingen van vorderingen eindigden op ruim 2 miljard euro negatief en die van financiële vaste activa op 3 miljard euro positief.

Na aftrek van de belastingen op bedrijfsresultaat en op buitengewoonresultaat komt het nettoresultaat op bijna 12 miljard euro ofwel ruim 6 miljard euro lager uit dan in 2000.

Van het uiteindelijk behaalde nettoresultaat van de dertien ondernemingen wordt bijna 6 miljard euro als dividend uitgekeerd aan de houders van aandelen. De andere 6 miljard wordt gedeeltelijk toegevoegd aan de reserves en krijgt voor een deel een overige bestemming.

1. Brutowinst financiële beurs-nv's

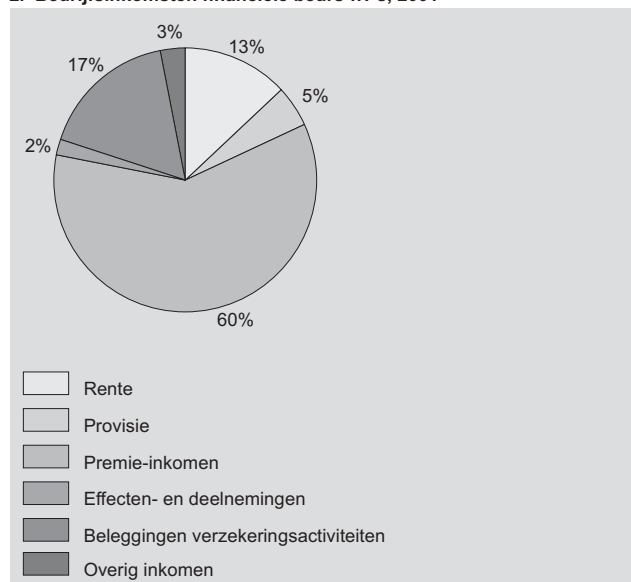
Balans

Ondanks het matige beursklimaat in het verslagjaar was er voor het bankbedrijf sprake van een toename van beleggingen in effecten en met name in obligaties. In 2001 was de toename ruim 30 procent ofwel ruim 21 miljard euro. Het bankbedrijf gaf ruimschoots aandacht aan marktsegmenten met goede mogelijkheden, zoals uitbreiding van de hypotheekportefeuille. Deze nam dan ook met bijna 15 procent toe tot ruim 207 miljard euro. De overige, met name zakelijke kredietverlening steeg met bijna 2 procent tot vrijwel 402 miljard euro.

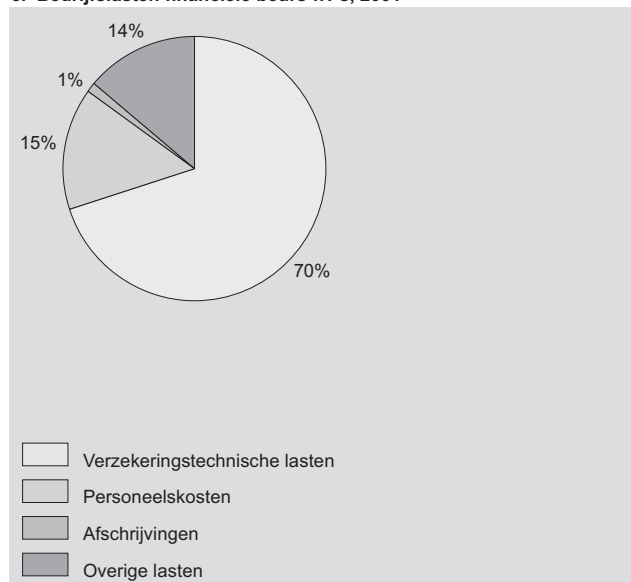
De voorzieningen voor levensverzekeringen namen toe en de toevertrouwde middelen van het bankbedrijf groeiden met bijna 13 procent tot 544 miljard euro. De beginstand in 2001 was bijna 483 miljard euro. Vooral de toevertrouwde depositogelden vertoonden een sterke groei, mede dankzij door de banken gepresenteerde maatwerkoplossingen voor de stalling van (tijdelijk) overtollige middelen.

Het geplaatste en gestorte (gewone) aandelenkapitaal nam met 0,4 miljard euro ofwel bijna 26 procent toe, terwijl het totale eigen vermogen met bijna 3 procent ofwel 1,5 miljard euro afnam. Dit laatste was onder meer een gevolg van de afboeking van goodwill bij aankoop van andere bedrijven en een negatief valuta-omrekenverschil op het geïnvesteerd vermogen in buitenlandse vestigingen.

2. Bedrijfsinkomsten financiële beurs-nv's, 2001

3. Bedrijfslasten financiële beurs-nv's, 2001

Personeelsbestand

In het verslagjaar was er sprake van terughoudendheid bij het aannemen van nieuwe medewerkers. Zo nam het aantal werknemers in Nederland voor de dertien ondernemingen in 2001 met 1 562 af tot 93 719. Door toename in omvang en reikwijdte van de internationale activiteiten vond groei van de personeelssterkte uitsluitend in de buitenlandse vestigingen plaats, waar deze met 23 829 uitkwam op 226 998. De personeelskosten namen met ruim 1 miljard euro ofwel ruim 8 procent toe tot 17 miljard euro.

Toelichting

De gegevens van de balans en de winst- en verliesrekeningen op geconsolideerd niveau zijn ontleend aan de gepubliceerde externe jaarverslagen van de financiële beurs-NV's.

In 2001 was er sprake van de volgende Financiële Beurs-NV's:

- ABN AMRO Holding NV
- AEGON NV
- AOT NV
- NV Bever Holding
- NV Emba
- Fortis NL NV
- ING Groep NV
- Kas-Associatie NV
- Koninklijke Begemann Groep NV
- Maverix Capital NV
- Van der Hoop Effektenbank NV
- Van Lanschot NV
- Van der Moolen Holding NV

De hierna volgende instellingen zijn niet meer beursgenoteerd. Om deze reden zijn zij niet betrokken in het onderzoek van 2001. De reden voor het verlies van de beursnotatie is tussen haakjes vermeld.

- Kempen en Co NV (overname door Belgische firma Dexia Banque Internationale à Luxembourg (Dexia Bil))
- NPM Capital NV (valt thans onder SHV Holdings NV).

Nieuw in 2001 is Maverix Capital NV.

Tabel 1
Kernindicatoren

	Eenheid	1999	2000	2001 Beginstand	2001 Eindstand
Aantal financiële beurs-NV's	abs.	18	14	13	13
Aantal werknemers	abs.	284 925	298 850	298 450	320 717
Nederland	abs.	93 578	95 681	95 281	93 719
buitenland	abs.	191 347	203 169	203 169	226 998
Beurswaarde	mld euro	180,7	201,4	.	167,4
Koers/winstverhouding		17,1	11,1	.	14,3
Rentabiliteit eigen vermogen ¹⁾	%	17,0	28,8	.	20,4
Rentabiliteit eigen vermogen ²⁾	%	15,3	30,7	.	20,6
Koersindex (ultimo 1983=100)		1 075,5	1 200,6	.	861,0
Herbeleggingsindex (ultimo 1983=100)		2 152,7	2 464,9	.	1 825,6

¹⁾ Balansvariabelen op basis van gemiddelde begin- en eindstand.

²⁾ Balansvariabelen op basis van eindstand.

Tabel 2
Gecombineerde resultatenrekening

	1999	2000	2000	2001
	<i>abs.</i>			
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	13
	<i>mld euro</i>			
Baten				
Rente	14,5	15,4	15,4	16,4
Provisie	6,1	7,9	7,8	6,4
Premie-inkomen				
levensverzekering	34,2	44,7	44,7	64,4
schadeverzekering	7,1	7,5	7,5	9,7
Effecten en deelnemingen	2,1	2,4	2,4	2,7
Beleggingen verzekeringsactiviteiten	19,8	25,2	24,8	20,4
Overig inkomen	2,1	2,8	2,7	3,3
Totaal baten	85,8	105,9	105,3	123,4
Lasten				
Verzekeringstechnische lasten	49,6	55,5	55,1	76,2
Personeelskosten	12,8	15,7	15,7	17,0
Afschrijvingen	0,8	1,0	1,0	1,0
Overige lasten	10,7	13,2	13,2	15,5
Totaal lasten	73,9	85,4	84,9	109,7
Waardeveranderingen van vorderingen	-1,2	-1,0	-1,0	-2,2
Waardeveranderingen van fin. vaste activa	3,6	3,9	3,8	3,0
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	14,2	23,4	23,2	14,5
Nettobedrijfsresultaat	10,6	18,2	18,0	11,7
Te betalen dividend	3,9	5,3	5,3	5,9

Tabel 3
Gecombineerde balans

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Beginstand	2001 Eindstand
	<i>abs.</i>			
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	13
	<i>mld euro</i>			
Activa				
Immateriële vaste activa	0,0	0,0	0,0	0,2
Materiële vaste activa	12,1	14,5	9,8	10,4
onroerende zaken				
voor eigen gebruik	6,2	7,8	3,8	4,0
niet voor eigen gebruik	2,1	2,3	1,6	2,0
bedrijfsmiddelen	3,8	4,3	4,3	4,4
Financiële vaste activa	975,5	1 166,7	1 169,2	1 271,8
Vlottende activa	232,7	285,5	285,6	312,8
bankiers uitgezette gelden	91,3	95,8	95,4	107,3
overlopende vorderingen	26,9	38,6	38,6	38,8
overige vorderingen	20,1	33,2	18,9	19,0
effecten	81,0	103,7	118,6	119,3
liquide middelen	13,4	14,1	14,0	28,5
Balanstotaal	1 220,3	1 466,6	1 464,6	1 595,2
Passiva				
Aansprakelijk groepsvermogen	90,9	86,4	85,4	87,0
Verzekeringstechnische voorzieningen				
levensverzekering	296,6	396,7	396,7	422,5
schadeverzekering	18,1	19,6	19,6	22,2
Algemene voorzieningen	9,4	11,7	11,7	10,1
Deelnemingen	0,1	0,1	0,1	0,1
Toevertrouwde middelen bankbedrijf	403,9	483,2	482,5	544,0
Schuldbewijzen bankbedrijf	121,0	127,5	127,5	137,0
(Converteerbare) obligatieleningen	2,4	2,2	2,2	2,8
Overlopende schulden	23,1	30,1	30,0	26,6
Bankiers opgenomen gelden	158,1	198,2	198,1	217,7
Overige schulden	96,6	111,0	110,9	125,1
Balanstotaal	1 220,3	1 466,6	1 464,6	1 595,2

Tabel 4
Beleggingen en overige financiële vaste activa

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Beginstand	2001 Eindstand
	<i>abs.</i>			
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	13
	<i>mld euro</i>			
Deelnemingen	15,6	13,6	7,0	8,6
Beleggingsportefeuille				
effecten				
bankbedrijf	114,3	116,4	69,9	91,0
verzekeringsbedrijf	166,8	200,9	260,9	300,6
leningen op schuldbekentenis ¹⁾	33,9	32,8	24,0	26,8
vaste eigendommen niet voor eigen gebruik ¹⁾	7,8	8,8	12,7	12,5
hypotheke ¹⁾	38,7	40,9	18,2	20,5
overige beleggingen				
bankbedrijf ²⁾	0,5	0,4	0,0	0,0
verzekeringsbedrijf	128,6	177,4	201,5	202,6
Bancaire kredietverlening				
hypotheke	153,4	181,0	181,0	207,2
overige	315,6	394,4	393,9	401,8
Overige financiële vaste activa	0,3	0,1	0,1	0,1
Totaal	975,5	1 166,7	1 169,2	1 271,8

¹⁾ Verzekeringsbedrijf.

²⁾ Inclusief leningen op schuldbekentenis.

Tabel 5
Aansprakelijk groepsvermogen

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Beginstand	2001 Eindstand
	<i>abs.</i>			
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	13
	<i>mld euro</i>			
Eigen vermogen	69,2	59,3	58,3	56,8
geplaatst en gestort kapitaal				
gewone aandelen	1,9	1,8	1,7	2,1
overige aandelen	1,0	1,0	1,0	1,0
reserves				
agioreserve	9,4	12,2	12,2	13,5
herwaarderingsreserve	9,8	8,2	8,2	5,6
wettelijke- en overige reserves	47,1	36,1	35,3	34,5
Fonds algemene bankrisico's	1,3	1,4	1,4	1,4
Belang van derden	6,5	9,1	9,1	8,7
Achtergestelde leningen	13,9	16,7	16,7	20,2
Totaal	90,9	86,4	85,4	87,0

Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks gestegen

drs. C.H.M. Schmitz

De institutionele beleggingen zijn in de eerste helft dit jaar met slechts 1 procent toegenomen. Forse koersverliezen van 27,5 miljard euro hebben de aankopen van nieuwe beleggingen bijna geheel doen verdwijnen. De positie van de buitenlandse beleggingen in de totale beleggingsportefeuille is ongewijzigd gebleven.

Koersverliezen bepalen beeld

De institutionele beleggers hebben in het eerste halfjaar van 2002 forse koersverliezen geleden op hun aandelen: 32 miljard euro ofwel een verlies van ruim 10 procent. Een aanvankelijke koerswinst in het eerste kwartaal van 15 miljard euro is in het tweede kwartaal volledig tenietgedaan door een oersverlies van 47 miljard euro. De pensioenfondsen moesten hiervan 36 miljard euro dragen en de verzekeraars 11 miljard euro. Alleen in het derde kwartaal van vorig jaar is er een groter koersverlies op aandelen geleden (ruim 53 miljard euro). De CBS koersindex voor aandelen liet over het eerste halfjaar een daling van 11 procent zien, terwijl de MSCI wereldindex met ruim 17 procent afnam.

Op de obligaties is over het eerste halfjaar een positief koersverschil gerealiseerd van ruim 4 miljard euro (+2 procent). Het koersverlies van 1,1 miljard euro in het eerste kwartaal is ruimschoots goedgehaakt door een positief koersresultaat in het tweede kwartaal. Het koersverlies in het eerste kwartaal is nagenoeg geheel geleden door de verzekeraars, terwijl de pensioenfondsen het positieve koersverschil van het tweede kwartaal opstrekten. De CBS koersindex voor obligaties stond aan het eind van het eerste halfjaar bijna even hoog als aan het begin van het jaar (-0,3 procent).

Op vastgoed vielen de positieve en negatieve waarderingsverschillen in het eerste halfjaar tegen elkaar weg (-0,2 miljard euro): +3,2 procent in het eerste kwartaal, tegen -2,6 procent in het tweede kwartaal. Zowel de verzekeraars als de pensioenfondsen lieten hetzelfde beeld zien.

Aandelen nog steeds in trek

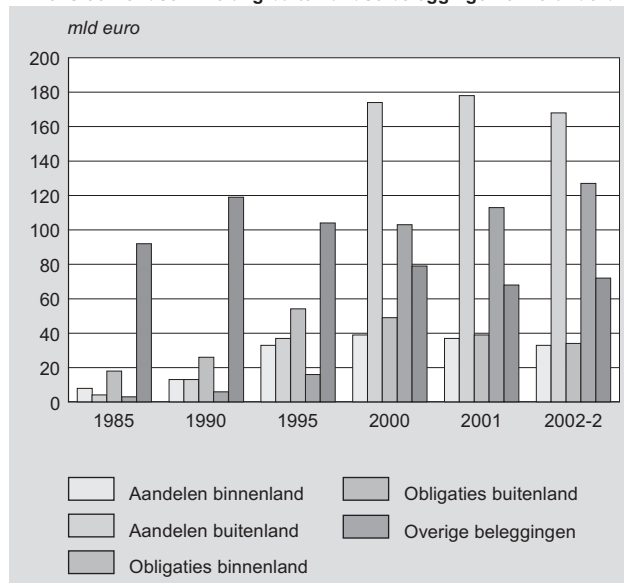
Ondanks de lage en nog steeds dalende beurskoersen bleven verzekeraars en pensioenfondsen aandelen kopen en verkopen. Het niveau van de aan- en verkopen in geld lag in het eerste halfjaar van 2002 op een hoog niveau. Per saldo hebben de institutionele beleggers voor 20,7 miljard euro meer aandelen gekocht dan verkocht; in het eerste kwartaal tweemaal zoveel als in het tweede kwartaal. Relatief gezien hebben de verzekeraars meer aandelen gekocht dan de pensioenfondsen: ongeveer 10 procent van de aandelenportefeuille door verzekeraars tegen ongeveer 5 procent van de aandelenportefeuille door pensioenfondsen. De dalende koersen hebben de institutionele beleggers kennelijk nog niet afschrikt. Of de aankopen het gevolg waren van het instandhouden van een bepaald belang van aandelen in de totale beleggingsportefeuille of dat er sprake was van een koopjesjacht kan uit de cijfers niet worden afgeleid. Beide redenen laten onverlet dat verzekeraars en pensioenfondsen hun risico's goed in de gaten moeten houden, zeker wanneer het economische klimaat niet verbeterd.

Ook bij de obligaties lag het niveau van de aan- en verkopen op een hoog niveau. Ongeveer een derde van de obligatieportefeuille

is verhandeld, zowel in het eerste als het tweede kwartaal van dit jaar. In het eerste kwartaal vonden per saldo aankopen plaats. In het tweede kwartaal hielden de aan- en verkopen van de pensioenfondsen elkaar in evenwicht; de verzekeraars verkochten voor een fors bedrag in dat kwartaal.

Over het eerste halfjaar verkochten met name de pensioenfondsen voor bijna 2 miljard euro vastgoed. De verzekeraars hielden hun portefeuille op peil (+0,2 miljard euro).

1. Pensioenfondsen: Belang buitenlandse beleggingen onveranderd

Totaal institutionele beleggingen nauwelijks gestegen

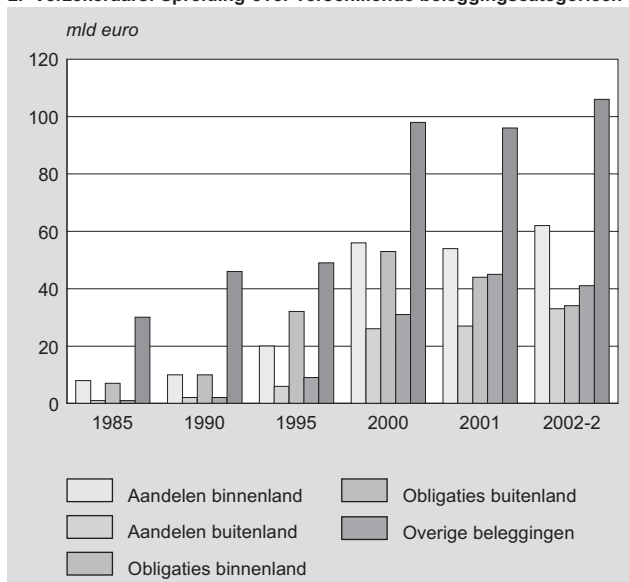
In het eerste halfjaar van 2002 zijn de institutionele beleggingen met bijna 1 procent gestegen. Zij bereikten hiermee een hoogte van 709 miljard euro. De toename is geheel terug te leiden tot de beleggingen van de verzekeraars, die zijn gestegen tot 276 miljard euro. De beleggingen van de pensioenfondsen waren met 434 miljard euro bijna even hoog als ultimo 2001. De stijging van de totale institutionele beleggingen met ruim 5 procent die in het eerste kwartaal nog was te constateren bij de institutionele beleggers, is in het tweede kwartaal nagenoeg verdwenen.

De opvallendste verschuiving in het afgelopen halfjaar binnen de beleggingsportefeuille van de pensioenfondsen was een vergroting van het obligatiebelang met ruim 2 procentpunten tegenover een daling van het aandelenbelang met 3 procentpunten. Daarentegen hebben de verzekeraars het obligatiebelang met ruim 6 procentpunten laten afnemen en het aandelenbelang met bijna 4 procentpunten doen toenemen.

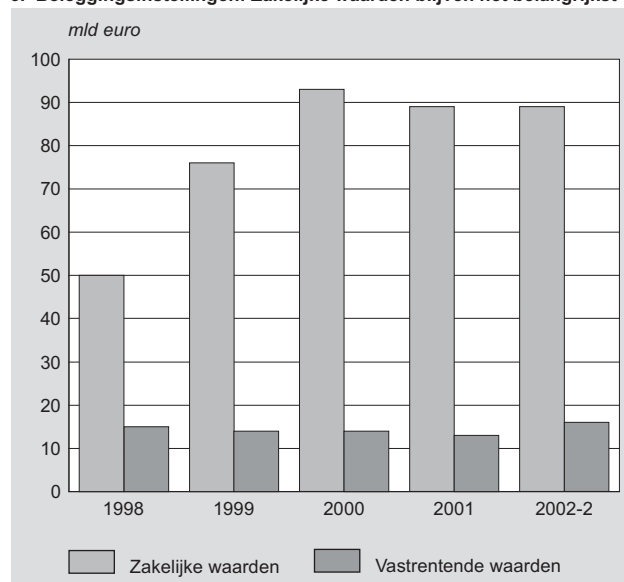
De verdeling over de sectoren waarin is belegd, is ook licht gewijzigd in de eerste zes maanden van 2002. Het belang in de sector overheid daalde met bijna 2,5 procentpunt en het belang in de sector financiële instellingen steeg met 2,5 procentpunt. Bij de verzekeraars was deze verschuiving iets groter dan bij de pensioenfondsen.

In hoeverre een verschuiving van de ene schuldtitle naar de andere of van de ene sector naar de andere een gevolg is van bewust (gewenst) beleggingsbeleid, kan niet uit de cijfers worden afgeleid. Het kan evenzeer een gevolg zijn van door de turbulente markt opgelegde mogelijk- en onmogelijkheden.

2. Verzekeraars: Spreiding over verschillende beleggingscategorieën

3. Beleggingsinstellingen: Zakelijke waarden blijven het belangrijkste

Belang buitenlandse beleggingen onveranderd

Van de totale beleggingen is 53 procent belegd in het buitenland, evenveel als eind vorig jaar. De buitenlandse beleggingen waren opgeteld goed voor een bedrag van 376 miljard euro. Binnen de effectenportefeuille is het buitenlandse deel in het eerste halfjaar licht toegenomen. Deze stijging is voornamelijk terug te vinden bij de obligaties, terwijl er bij de aandelen een lichte daling optrad.

Pensioenfondsen hadden aan het eind van het tweede kwartaal van dit jaar bijna 84 procent van hun aandelenportefeuille in buitenlandse aandelen gestoken; bij verzekeraars lag dit percentage op bijna 35 procent. Ook van de obligatieportefeuille belegden pensioenfondsen een groter deel in buitenlandse obligaties dan verzekeraars: bijna 79 procent tegen bijna 55 procent. Deze percentages lagen voor beide groepen beleggers aan het eind van vorig jaar 4 procentpunten lager.

Technische toelichting

Met ingang van het eerste kwartaal van 2002 is de Kwartaalstatistiek Institutionele Beleggers uitgebreid, teneinde aan nieuwe internationale verplichtingen te voldoen. De gepresenteerde cijfers zijn nog niet volledig aangepast aan de nieuwe opzet. In het artikel over de cijfers van het derde kwartaal 2002 wordt de invloed van de hernieuwde opzet uiteengezet.

Nadere informatie

Voor inlichtingen en aanvullende informatie kunt u contact opnemen met de heer Schmitz: tel.: (070) 337 46 09; email: cstz@cbs.nl

Tabel 1
Ontwikkeling institutionele beleggingen in 2002

	Waarde 1 januari	Aan-/ verkopen	Herwaar- deringen	Waarde 31 maart	Aan-/ verkopen	Herwaar- deringen	Waarde 30 juni
<i>mld euro</i>							
Vastgoed	40,2	-1,8	1,3	39,6	0,1	-1,0	38,7
Aandelen	307,5	14,1	15,0	336,5	6,6	-47,1	295,9
Obligaties	234,9	7,2	-1,1	241,0	-9,8	5,6	236,7
Overige beleggingen	118,4	26,7		130,1	-34,5		138,2
Totaal	701,0	46,2	15,1	747,2	-37,7	-42,6	709,5

Tabel 2
Binnen- en buitenlandse effecten van institutionele beleggers

	2001				2002	
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.
<i>mld euro</i>						
Aandelen						
binnenland	93,0	94,8	83,9	91,0	99,2	94,7
buitenland	200,2	213,2	183,7	205,9	237,4	201,2
Obligaties						
binnenland	92,5	86,5	78,6	82,9	73,4	68,3
buitenland	149,0	154,5	157,0	158,4	167,6	168,3

Tabel 3
Institutionele beleggingen in overheid

	4e kw. 1998	4e kw. 1999	4e kw. 2000	4e kw. 2001	1e kw. 2002	2e kw. 2002
<i>mld euro</i>						
Totaal	103,0	88,9	82,6	66,0	56,9	49,0
w.v.						
obligaties	81,7	73,5	71,2	56,1	46,3	40,5
lange leningen	21,3	15,4	11,3	9,2	10,4	8,5

Tabel 4
Beleggingen van pensioenfondsen, ultimo

	2001				2002				w.v. naar institutionele sector			
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	binnenland		buitenland			
							overheid	financiële instellingen	bedrijven	izw's en gezinnen		
<i>mln euro</i>												
Onroerende zaken en inventaris	23 835	24 082	24 321	24 900	23 000	21 974	20 733				1 241	
Obligaties	154 868	152 936	147 382	152 042	155 893	161 836	22 453	9 519	2 358		12	127 494
Aandelen	213 610	223 384	191 617	215 825	232 733	201 620		23 641	9 592			168 387
Deelnemingen	5 322	5 225	1 272	1 269	268	214		112	1			101
Woninghypotheken	12 197	10 897	11 242	11 428	9 816	10 169		209	28		9 924	8
Overige hypotheken	312	290	301	266	317	129		0	129			
Overige lange leningen	28 522	29 531	27 840	21 919	26 381	23 687	5 681	11 109	5 470		226	1 202
Kort krediet	3 010	1 347	1 558	2 624	842	4 236	61	3 150	78			946
Overige waardepapieren	24	31	15	41	2	3						3
Termijndeposito's	1 501	1 338	2 136	1 866	3 663	7 152		6 756				396
Kasmiddelen	2 488	3 273	5 433	2 676	2 357	2 761		2 561				200
Totaal beleggingen	445 688	452 332	413 116	434 856	455 272	433 779	28 195	77 790	17 655	10 162	299 977	

Tabel 5
Beleggingen van verzekeraars, ultimo

	2001				2002				w.v. naar institutionele sector			
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	binnenland		buitenland			
							Overheid	Financiële instellingen	Bedrijven	Izw's en gezinnen		
<i>mln euro</i>												
Onroerende zaken en inventaris	15 242	15 501	15 712	16 084	16 640	16 708		16 588			120	
Obligaties	87 715	86 875	87 987	89 246	85 065	74 856	18 009	13 236	2 256		502	40 854
Aandelen	79 627	84 495	75 942	81 086	103 785	94 327		39 738	21 759		20	32 810
Deelnemingen	221	216	230	220	183	96		64	31			2
Woninghypotheken	32 329	33 212	32 885	33 218	38 882	39 966		1 352	1 040		37 575	
Overige hypotheken	1 291	1 349	1 354	1 419	757	518		44	288		186	
Overige lange leningen	37 389	36 883	35 649	34 502	41 664	43 924	2 775	22 603	13 443		2 447	2 655
Kort krediet	435	334	266	218	354	240		240				
Overige waardepapieren	68	69	0	0	490	378		378				
Termijndeposito's	7 704	7 433	7 961	7 732	1 596	1 596		1 595				1
Kasmiddelen	2 123	2 568	2 191	2 426	2 517	3 107		3 099				8
Totaal beleggingen	264 144	268 937	260 177	266 152	291 933	275 716	20 783	98 937	38 817	40 730	76 449	

Tabel 6
Beleggingen van beleggingsinstellingen, ultimo

	2001				2002				w.v. naar institutionele sector	
	1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.	1e kw.	2e kw.	binnenland		buitenland	
<i>mln euro</i>										
Onroerende zaken en inventaris	29 165	30 747	30 278	31 114	31 104	31 478	9 241		22 238	
Obligaties	11 839	10 985	11 893	11 979	11 979	12 097	3 852		8 245	
Aandelen en deelnemingen	57 388	63 370	53 030	57 604	57 375	58 917	17 452		41 466	
Hypotheken	318	363	365	368	368	362	362		0	
Overige lange leningen	1 348	1 246	1 143	1 801	3 846	3 775	2 475		1 301	
Termijndeposito's	316	572	590	663	663	708	708		0	
Kasmiddelen	995	1 130	848	641	638	1 171	1 171		0	
Totaal beleggingen ¹⁾	101 369	108 413	98 147	104 169	105 974	108 508	35 259		73 249	

N.B.: Nadere detailleringen zijn beschikbaar.

Bron: De Nederlandsche bank NV.

¹⁾ Excl. overige beleggingen.

Recordverlies op Damrak

Paul van der Beek

Het derde kwartaal van 2002 was voor beleggers in Nederlandse aandelen het slechtste kwartaal sinds de Tweede Wereldoorlog. Het koersverlies bedroeg in deze periode gemiddeld 31,8 procent. In de laatste twee jaar is de waarde van de Nederlandse aandelen met ruim 410 miljard euro afgenomen. Het totale rendement op Nederlandse aandelen is in het derde kwartaal van 2002 sterk achtergebleven bij het wereldgemiddelde.

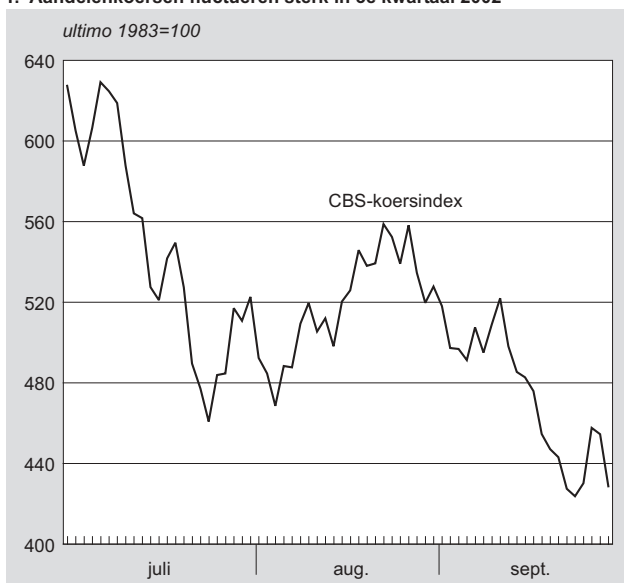
Grootste koersdaling in naoorlogse geschiedenis

Nadat de koersen van Nederlandse aandelen in het tweede kwartaal van 2002 al met 15,6 procent onderuit gingen, heeft de koersdaling zich in het derde kwartaal versterkt doorgezet. Het derde kwartaal werd gekenmerkt door een sterk fluctuerend verloop van de aandelenkoersen. In juli overheerste het negatieve sentiment en vervolgden de beurzen hun negatieve trend. In augustus leek het tij echter te keren. De aandelen vonden de weg omhoog. Maar in september hervatten de aandelenbeurzen de weg omlaag. Met een daling van de aandelenkoersen van bijna 19 procent was september voor beleggers in Amsterdam de slechtste maand van dit jaar.

Uiteindelijk sloot de CBS-koersindex voor aandelen het derde kwartaal af met een verlies van 31,8 procent. Dit is de grootste daling in een kwartaal in de naoorlogse geschiedenis. Het vorige recordverlies was in het vierde kwartaal van 1987 tijdens de beurskrach. Toen daalden de koersen met gemiddeld 30,8 procent.

Gebrek aan positief bedrijfsnieuws, tegenvallende macro-economische cijfers, de nasleep van de boekhoudschandalen bij Amerikaanse beursfondsen en de oorlogsdreiging in het Midden-Oosten worden als belangrijkste oorzaken gezien van de fors gedaalde aandelenkoersen.

1. Aandelenkoersen fluctueren sterk in 3e kwartaal 2002

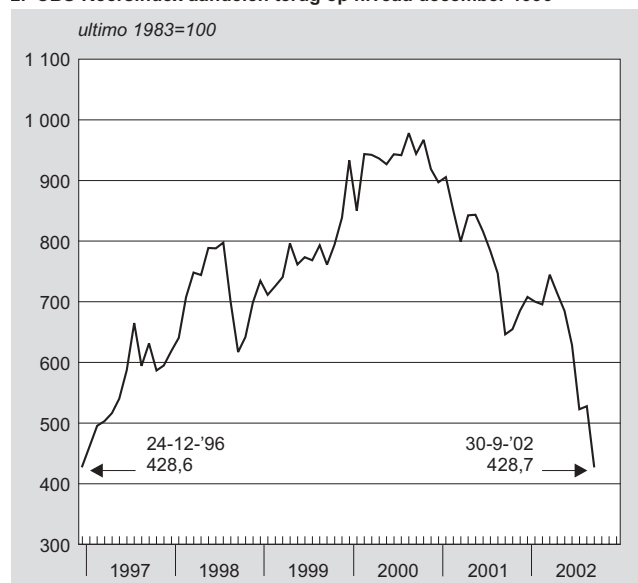
Tabel 1
De vijf slechtste en de vijf beste kwartalen sinds WO II

Slechtste kwartalen		Koersdaling	Beste kwartalen		Koersstijging
		%			%
2002	3e kwartaal	-31,8	1975	1e kwartaal	24,9
1987	4e kwartaal	-30,8	1983	1e kwartaal	24,3
1998	3e kwartaal	-21,7	1999	4e kwartaal	22,6
2001	3e kwartaal	-20,9	1998	1e kwartaal	20,9
1962	2e kwartaal	-19,5	1954	4e kwartaal	19,8

Waarde aandelen in twee jaar met ruim 410 miljard euro gedaald

In de eerste negen maanden van 2002 heeft de CBS-koersindex voor aandelen 39,4 procent ingeleverd. Sinds het 'all time high' van de index op 4 september 2000 zijn de aandelenkoersen op het Damrak gemiddeld met 57,0 procent gedaald. De Nederlandse beursfondsen hebben hierdoor in twee jaar ruim 410 miljard euro van hun waarde verloren. De CBS-koersindex is terug op het niveau van december 1996.

2. CBS-Koersindex aandelen terug op niveau december 1996

Aandelen Amsterdam blijven achter bij wereldindex

In het derde kwartaal van 2002 bedroeg het totale rendement op Nederlandse aandelen, inclusief het uitgekeerde dividend, -31,0 procent. Het rendement in Amsterdam bleef daarmee duidelijk achter bij het wereldgemiddelde. De MSCI-wereldherbeleggingsindex is, in euro's gemeten, in dezelfde periode met 18,4 procent gedaald. Een deel van het verschil kan worden verklaard door het relatief grote gewicht van de financiële instellingen op de aandelenmarkt in Nederland. De financiële instellingen behoren in het derde kwartaal van 2002 tot de grote verliezers. Ultimo 2001 wogen de banken en verzekeraars nog voor ruim 30 procent mee in de CBS-index. Inmiddels is het gewicht van de sector gedaald tot iets meer dan 23 procent.

Rendement aandelen alle bedrijfstakken negatief

Alle sectoren waarvoor het CBS een index berekent, zijn in het derde kwartaal van 2002 op verlies geëindigd. Met een verlies van 43,0 procent boekten de banken en verzekeraars het op een na slechtste resultaat. Alleen de beleggers die hun geld hadden toe- vertrouwd aan beursfondsen in de kapitaalgoederenindustrie kregen nog zwaardere klappen (-48,8 procent). Aandeelhouders van ondernemingen in de sector transport, opslag en communicatie deden in dit kwartaal de minst slechte zaken met een rendement van -7,0 procent. De schade bleef in deze sector beperkt door het herstel van enkele telecomaandelen, zoals KPN en Vodafone Libertel.

Jarenlang behoorden de financiële instellingen tot de parade- paardjes van de Amsterdamse beurs. In de periode 1996-2000 bedroeg het gemiddelde totaal rendement op aandelen van banken en verzekeraars 36,2 procent per jaar, terwijl het gemid- delde van alle Nederlandse aandelen tezamen over deze vijfjaars periode op 26,0 procent uitkwam. Bijna twee jaar later is het lang- jarig rendement op bank- en verzekeraarsaandelen nog nauwe- lijks hoger dan het marktgemiddelde. Over de laatste zeven jaar gemeten bedraagt het rendement op jaarbasis voor de financiële waarden 8,0 procent, tegenover 7,2 procent voor alle aandelen. Banken en verzekeraars zijn veel afhankelijker geworden van de ontwikkelingen op de financiële markten. Het emissie- en krediet- bedrijf heeft ernstig te lijden onder de beursmalaise. Verder staan de winstmarges van de financiële sector onder druk doordat een aantal debiteuren problemen heeft om de aflossingsverplichtingen na te komen. Daarnaast zijn met name de verzekeraars steeds meer in aandelen gaan beleggen. De daling op de aandelenmar- kten is mede oorzaak van de minder dan gemiddelde beurspresta- tie van de financiële sector.

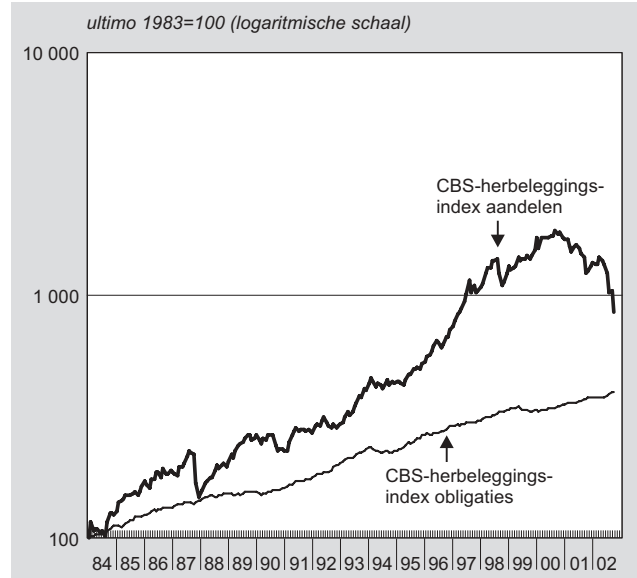
Obligaties genereren positief rendement

Het negatieve sentiment op de aandelenmarkten heeft tot een vlucht geleid naar veiliger beleggingen, zoals obligaties. Het totale rendement op Nederlandse obligaties bedroeg 4,0 procent in de periode juli-september van 2002. Ook vastgoedfondsen die in Nederlandse kantoren, huizen en winkelcentra beleggen, boekten in het derde kwartaal een positief rendement (2,6 procent). Dit positieve resultaat is te danken aan een overnamebod op één van de fondsen.

Aandelen verslaan obligaties op lange termijn

De recente ontwikkelingen op de aandelenmarkten illustreren de risico's die zijn verbonden aan het beleggen in aandelen. De tijd- horizon van de belegger speelt daarin een belangrijke rol. De belegger die de CBS-index volgt zou, indien hij zijn geld in Neder- landse aandelen had gestoken over de afgelopen twaalf maanden zwaar verlies hebben geleden (-31,7 procent). Ook over de afge-

3. Waarde-ontwikkeling marktportefeuille aandelen en obligaties

lopen vijf jaar zou een aandelenportefeuille gelijk aan de markt- portefeuille een negatief resultaat hebben gegenereerd (-5,1 procent per jaar). Een belegger in obligaties zou echter, volgens de CBS-herbeleggingsindex, over de periode september 1997-sep- tember 2002 een positief rendement van 5,9 procent per jaar hebben behaald. Eerst op lange termijn blijkt dat de belegger in aandelen voor zijn risico wordt beloond met een hoger rendement dan de belegger in obligaties. Een belegger die ultimo 1983 (bij de start van de herbeleggingsindex) voor 1 000 euro Nederlandse aandelen had gekocht en het uitgekeerde dividend in de portefe- uille had herbelegd, zou eind september 2002 in het bezit zijn geweest van een pakket aandelen met een waarde van 8 489 euro. Dit betekent een gemiddeld rendement van 12,1 procent per jaar. Dezelfde belegger zou, indien hij had geopteerd voor obligaties, zijn portefeuille met obligaties van 1 000 euro heb- ben zien aangroeien tot 4 020 euro, bijna 19 jaar later. Zijn rende- ment bedraagt 7,7 procent per jaar.

Beleggingsfondsen delen in de malaise

Beleggingsfondsen die in aandelen beleggen hebben zich niet kunnen onttrekken aan de malaise op effectenbeurzen. De aan- delenfondsen die in het Verre Oosten beleggen kwamen er met een verlies van 14,5 procent het best af. Zij worden op de voet gevolgd door de fondsen die in Noord-Amerikaanse bedrijven beleggen (-16,3 procent). Beleggingsfondsen die zich richten op Nederlandse aandelen deden het met een rendement van -30,1 procent aanmerkelijk slechter. Dit rendement is ongeveer gelijk aan het gemiddelde rendement van alle Nederlandse aandelen tezamen (-31,0 procent).

Tabel 2
Indexcijfers en rendementen van aandelen en obligaties

	Index (ultimo)			Rendement		
	2001	2002		2001	2002	
		juni	sept.		jan.–sept.	3e kw.
CBS-herbeleggingsindices	<i>ultimo 1983=100</i>			%		
<i>Aandelen</i>						
algemeen	1 363,6	1 230,7	848,9	-19,2	-37,7	-31,0
consumentengoederenindustrie	1 603,5	1 631,5	1 413,5	-11,5	-11,8	-13,4
kapitaalgoederenindustrie	868,0	746,6	382,0	-14,8	-56,0	-48,8
basisgoederenindustrie	887,8	858,0	675,9	-4,9	-23,9	-21,2
bouwnijverheid	878,9	1 087,5	728,4	19,0	-17,1	-33,0
transport, opslag en communicatie	364,7	311,0	289,2	-38,4	-20,7	-7,0
niet-financiële dienstverlening	1 657,0	1 421,0	1 090,4	-31,3	-34,2	-23,3
handel	1 914,0	1 341,4	804,1	-8,3	-58,0	-40,1
financiële instellingen	1 825,6	1 552,2	884,4	-25,9	-51,6	-43,0
<i>Obligaties</i>						
algemeen	377,6	386,6	402,0	6,0	6,5	4,0
Aandelen	<i>ultimo 1993=100</i>			%		
CBS MIT-index	380,6	307,2	195,8	-31,9	-48,6	-36,3
CBS MIT Small-index	356,0	249,0	141,2	-46,4	-60,3	-43,3
CBS Koersindex (ult. 1983=100)	708,0	628,4	428,7	-21,1	-39,4	-31,8
MSCI wereldindex (euro) ¹⁾	120,2	99,0	80,8	-12,0	-32,7	-18,4

¹⁾ Bron: Morgan Stanley Capital International (ultimo 1998=100).

Tabel 3
Indexcijfers en rendementen van beleggingsinstellingen en vastgoedfondsen

	Index (ultimo)			Rendement		
	2001	2002		2001	2002	
		juni	sept.		jan.–sept.	3e kw.
Herbeleggingsindices	<i>ultimo 1993=100</i>			%		
<i>CBS/MoneyView-index voor beleggingsinstellingen</i>						
aandelenfondsen	171,4	148,5	129,8	-14,6	-24,3	-12,6
Nederland	226,9	182,5	142,4	-21,4	-37,2	-22,0
Europa	301,5	267,0	186,6	-21,5	-38,1	-30,1
Verre Oosten	278,0	230,3	175,6	-22,7	-36,8	-23,8
Noord-Amerika	85,0	81,9	70,0	-15,3	-17,6	-14,5
Wereldwijd	312,7	241,1	201,8	-11,2	-35,5	-16,3
obligatiefondsen	234,6	180,6	142,7	-22,3	-39,2	-21,0
geldmarktfondsen	145,7	143,9	148,6	4,6	2,0	3,3
gemengde fondsen	124,8	126,6	127,4	4,0	2,1	0,6
	176,1	163,0	153,3	-5,6	-12,9	-6,0
<i>CBS/SBV-index voor vastgoedfondsen</i>						
direct	156,9	172,8	161,7	10,3	3,1	-6,4
Nederland	157,7	175,2	164,3	11,6	4,2	-6,2
wereldwijd	194,5	203,3	208,5	6,4	7,2	2,6
indirect	152,2	171,6	156,5	13,2	2,8	-8,8
	176,7	183,1	168,2	1,1	-4,8	-8,1

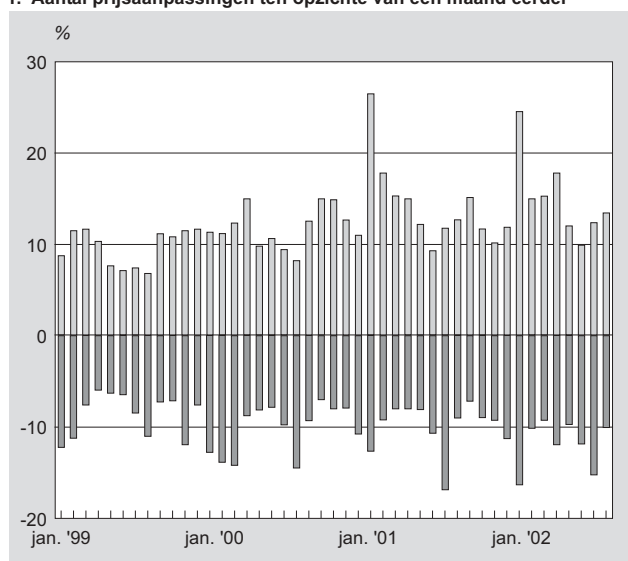
Bron: CBS.

Prijskaartjes sinds de komst van de euro ¹⁾

M. Okkerse-Ruitenberg

Rond de jaarwisseling 2001–2002 zijn er bijna twee maal zoveel prijzen veranderd als in een gemiddelde maand. Het CBS heeft al enkele keren gerapporteerd over de ontwikkeling van het aantal mooie prijzen en prijsaanpassingen voor en na de introductie van de euro in januari van dit jaar. Dit schetst een algemeen beeld van prijsveranderingen rond de introductie van de euro. Het prijsniveau wordt hier niet behandeld. Dit wordt gekwantificeerd door het consumentenprijsindexcijfer dat maandelijks door het CBS wordt gepubliceerd.

1. Aantal prijsaanpassingen ten opzichte van een maand eerder

Bron: CBS.

Prijsaanpassingen: delen door twee

In een aantal gevallen worden prijzen door twee gedeeld in plaats van door 2,20371 (1,2 procent van alle prijzen). Na de jaarwisseling is het aantal maandelijks prijsaanpassingen weer gedaald en is het ongeveer vergelijkbaar met dat van vorig jaar. Het hoge aantal prijsaanpassingen rond de jaarwisseling 2000–2001 had te maken met de verhoging van het hoge BTW-tarief van 17,5 procent naar 19 procent.

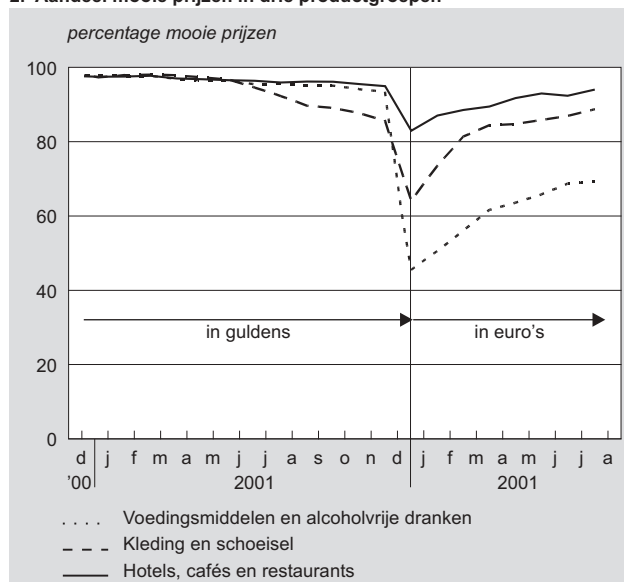
Aanpassen tot mooie europrijzen

Het aantal maandelijks prijsveranderingen en het aandeel mooie europrijzen staan met elkaar in verband. Omdat winkeliers een voorkeur hebben voor mooie prijzen gaan een hoog aantal prijsveranderingen en een snelle overgang op mooie prijzen samen.

Bij enkele productgroepen heeft de overgang op mooie prijzen direct rond de jaarwisseling plaatsgevonden. Dit verklaart mede het hoge aantal prijsaanpassingen rond de jaarwisseling. Voor de meeste productgroepen is dit proces van overgang op mooie prijzen nog in gang.

In januari 2001 werd er een niveau van 91 procent mooie guldenprijzen gemeten. Inmiddels is er in augustus 2002 een niveau bereikt van 78 procent mooie europrijzen en dit stijgt nog.

2. Aandeel mooie prijzen in drie productgroepen

Kledingverkopers kiezen vroeg voor mooie prijzen

Voor kleding en schoeisel is al voor de introductie van de euro een stijging van het aantal mooie prijzen in euro's te zien. Een deel van de kledingverkopers heeft bij het prijzen van de wintercollectie in het najaar van 2001 kennelijk al voor mooie europrijzen gekozen.

Horeca: aanpassingen direct na jaarwisseling

In de horeca is het aandeel mooie prijzen bij de overgang van de gulden naar de euro hoog gebleven. De horeca heeft de prijsaanpassingen die nodig waren om tot mooie prijzen te komen zoveel mogelijk direct rond de jaarwisseling doorgevoerd, wat ook blijkt uit het hoge aantal prijsaanpassingen. Wisselgeldproblematiek kan hierbij een rol hebben gespeeld.

Voedingmiddelen: langzame aanpassing

Voor voedingsmiddelen stijgt het aandeel mooie prijzen het minst snel. Het stijgt zelfs minder snel dan te verwachten is als bij iedere prijsverandering gekozen zou worden voor een mooie prijs.

Er is wel een verschil in afrondingsgedrag bij voedingsmiddelen verkocht in supermarkten en via speciaalzaken. In supermarkten zijn nauwelijks meer prijzen veranderd rond de jaarwisseling (29 procent) dan in een gemiddelde maand (26 procent). In dit segment is het aantal mooie prijzen relatief laag sinds de jaarwisseling. Van voedingsmiddelen verkocht in speciaalzaken is echter zeventig procent van alle prijzen aangepast, en hier zijn ook veel mooie prijzen waar te nemen.

Toelichting

Mooie europrijzen

Mooie prijzen kunnen onderscheiden worden in ronde prijzen, gebroken prijzen en psychologische prijzen. Ronde prijzen zijn geheeltallige bedragen, zoals 15,00. Gebroken prijzen zijn bedragen die gemakkelijk te voldoen zijn, bijvoorbeeld 2,50. Voor het afrekenen van deze bedragen is geen of slechts één munt wisselgeld nodig. Bij psychologische prijzen is het laatste significante cijfer een 9. Om te bepalen of iets een mooie prijs is, is aan-

gesloten bij een studie van De Nederlandsche Bank (P.J.A. van Els, C.K. Folkertsma, A.C.J. Stokman, 'De invloed van de euroconversie op de prijzen, deel II: Een empirische verkenning voor Nederland', De Nederlandsche Bank NV, juli 2001).

Noot in de tekst

- ¹⁾ Dit artikel is eerder gepubliceerd in het Webmagazine van 9 september 2002. Het Webmagazine verschijnt wekelijks (iedere maandagochtend) op de CBS-site (www.cbs.nl).

Financiële kerncijfers

Financiële kerncijfers

	Eenheid c.q. Basis	1985	1990	1995	1999	2000	2001	2001		
								sept.	okt.	nov.
Bankwezen (ultimo)										
Europese liquiditeitenmassa (M3)	<i>mld euro</i>	.	.	.	4 778,6	5 079,9	5 424,6	5 246,9	5 274,2	5 327,9
Europese geldhoeveelheid (M1)	<i>mld euro</i>	.	.	.	1 955,1	2 074,3	2 203,5	2 123,9	2 110,8	2 143,6
Balanstotaal Europese MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	.	15 546,1	16 711,4	18 249,7	17 873,4	17 983,2	18 209,3
Balanstotaal Nederlandse MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	.	940,2	1 148,2	1 262,7	1 249,5	1 234,7	1 282,3
Sparen en lenen										
Besparingen bij spaarinstellingen	<i>mld euro</i>	.	.	6,4	8,4	3,9	18,6	1,3	0,8	0,0
Spaartegoed (ultimo)	<i>mld euro</i>	65,0	81,0	104,8	130,3	134,2	152,9	149,9	150,7	150,7
Verstrekt consumptief krediet	<i>mld euro</i>	3,3	4,9	6,4	10,0	10,6	9,7	0,8	0,9	0,8
Uitstaand consumptief krediet (ultimo)	<i>mld euro</i>	5,1	5,5	10,1	13,9	15,2	16,0	15,9	16,0	16,1
Nieuw ingeschreven hypotheeklen op:										
woonhuizen en combinaties woonhuis/bedrijfspand	<i>mld euro</i>	12,1	16,0	31,0	90,6	82,2	86,7	6,5	7,4	8,0
w.o. woonhuizen	<i>mld euro</i>	.	.	27,6	84,2	76,1	79,7	6,0	6,9	7,4
bedrijfspanden en overige onroerende goederen	<i>mld euro</i>	4,9	12,0	16,2	27,7	24,5	35,1	1,8	3,0	4,8
Geldmarkt										
Reporente ECB (ultimo)	%	.	.	.	2,70	4,75	3,25	3,75	3,75	3,25
Daggeldrente	%	6,30	9,23	4,23	2,74	4,12	4,38	3,99	3,97	3,51
Eenmaands Euribor-tarief	%	6,35	8,51	4,33	2,86	4,24	4,26	4,05	3,72	3,43
Goudprijs (gemiddeld)	<i>euro/gram</i>	15,5	10,3	9,1	8,6	9,9	9,9	10,3	10,3	9,8
Wisselkoersen (gemiddeld)										
Amerikaanse Dollar	<i>per 1 euro</i>	0,66	1,21	1,37	1,06	0,92	0,90	0,91	0,91	0,89
Engelse Pond	<i>per 1 euro</i>	0,52	0,68	0,87	0,66	0,61	0,62	0,62	0,62	0,62
Japanees Yen	<i>per 1 euro</i>	158,20	174,86	128,57	120,39	99,31	108,72	108,21	109,86	108,74
Kapitaalmarkt										
Gemiddeld effectief rendement op staatsleningen										
kort (3–5 jaar)	%	7,12	9,04	6,00	3,91	5,12	4,44	4,22	4,03	3,92
middellang (5–8 jaar)	%	7,32	8,99	6,50	4,34	5,30	4,70	4,62	4,41	4,29
lang (9–10 jaar)	%	7,34	8,93	7,20	4,63	5,41	4,94	4,97	4,76	4,61
Amsterdams Effectenbeurs										
CBS-koersindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	155,4	168,3	321,5	933,1	897,0	708,0	646,1	654,9	685,3
obligaties (5–8 jaar)	<i>1983=100</i>	108,7	98,4	118,9	121,0	123,1	124,2	125,2	127,6	126,0
CBS-herbeleggingsindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	170,5	229,6	530,9	1 724,7	1 688,0	1 363,6	1 243,4	1 260,6	1 319,9
obligaties (algemeen)	<i>1983=100</i>	124,1	161,1	267,3	334,2	356,2	377,6	373,4	380,8	380,4
Verzekeraars										
Binnenlandse productie van individuele levensverzekeringen (premies)										
	<i>mld euro</i>	.	.	3,7	6,1	7,1	6,9	0,4	0,4	0,5
Prijsindexcijfers										
Producentenprijzen										
Herbouwkosten van woningen	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	102,2	114,1	115,7	115,6	113,3	112,4
Woninginboedels	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	108,0	111,8	108,9	121,0	121,0	121,0
	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	102,6	104,1	108,9	110,4	110,7	110,8
Consumentenprijzen										
alle huishoudens	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	108,6	111,4	116,4	117,9	117,8	117,6
werknemersgezinnen laag inkomen	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	108,4	111,1	116,2	117,6	117,6	117,4
werknemersgezinnen hoog inkomen	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	107,7	110,5	115,4	116,8	116,8	116,5
Consumentenprijzen– afgeleid										
alle huishoudens	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	106,9	109,2	113,1	114,5	114,5	114,2
werknemersgezinnen laag inkomen	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	106,7	108,9	112,8	114,2	114,2	114,0
werknemersgezinnen hoog inkomen	<i>1995=100</i>	.	.	100,0	106,3	108,9	112,6	114,1	114,0	113,8
Internationale handel										
Invoer	<i>mld euro</i>	98,0	104,2	129,4	178,7	216,1	218,3	17,4	18,4	18,1
Uitvoer	<i>mld euro</i>	102,6	108,5	143,5	188,6	231,9	241,3	19,7	20,7	20,3
Handelsoverschot	<i>mld euro</i>	4,5	4,3	14,1	9,9	15,8	23,0	2,3	2,3	2,2
Invoerprizen	<i>1990=100</i>	122,6	100,0	92,0	93,4	107,2		106,7	102,7	104,9
Uitvoerprizen	<i>1990=100</i>	122,7	100,0	94,9	93,6	106,4		107,8	106,0	103,7
Ruilvoet	<i>1990=100</i>	100,1	100,0	103,2	100,2	99,3		101,1	103,1	98,8
Overige gegevens										
Consumentenvertrouwen	.	.	4,4	13,9	24,0			–4,6	–9,5	–11,5
Economisch klimaat	.	.	6,3	5,1	24,1			–32,8	–41,2	–45,0
Koopbereidheid	.	.	3,1	19,8	23,9			14,2	11,6	10,9

2002										
dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
										Banking
5 425,5	5 415,0	5 417,3	5 455,2	5 494,5	5 538,1	5 556,1	5 548,1			Eurozone liquidity (M3)
2 206,8	2 167,6	2 157,4	2 168,8	2 207,5	2 220,1	2 279,9	2 256,4			Eurozone money (M1)
18 216,6	18 249,4	18 186,2	18 332,8	18 382,9	18 473,4	18 412,9	18 424,7			Eurozone MFI's, balance sheet total
1 265,9	1 298,2	1 305,7	1 308,1	1 309,1	1 339,4	1 307,7	1 312,0	1 317,7		Dutch MFI's, balance sheet total
										Saving and borrowing
2,2	1,8	0,5	0,4	0,8	2,4	1,7	1,1	0,5		Savings at saving institutions
152,9	154,6	155,2	155,6	156,4	158,7	162,8	163,9	164,4		Savings deposits
0,6	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9		Consumer credit granted
16,0	15,9	15,9	15,9	15,9	15,9	16,0	16,1	16,2		Consumer credits, outstanding amounts
10,5	5,7	6,7	8,5	7,6	8,3	7,7	9,5	7,4		Newly registered mortgages on:
9,5	5,3	6,3	7,9	7,0	7,7	7,1	8,3	6,9		residential and residential/commercial property
4,2	3,4	2,5	1,9	2,0	1,9	2,1	3,6	1,9		o.w. residential
										other real estate
										Money market
3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	Repo rate ECB
3,34	3,29	3,28	3,26	3,32	3,31	3,35	3,30	3,29	3,32	Call money
3,42	3,35	3,34	3,35	3,34	3,37	3,38	3,36	3,33	3,32	One-month Euribor
10,1	10,5	11,2	11,0	11,2	11,0	11,1	10,4	10,4	10,7	Gold price
0,89	0,88	0,87	0,88	0,89	0,92	0,95	0,99	0,98	0,98	Exchange rates
0,62	0,62	0,61	0,62	0,61	0,63	0,64	0,64	0,64	0,63	US dollar
113,38	117,13	116,38	114,74	115,77	115,79	117,71	117,14	116,31	118,38	English pound
										Japanese Yen
										Capital market
4,23	4,40	4,55	4,83	4,75	4,76	4,59	4,37	4,05	3,75	Average yield to maturity
4,59	4,71	4,80	5,07	5,03	5,03	4,86	4,71	4,45	4,17	short-term
4,87	4,97	5,02	5,27	5,25	5,27	5,11	4,97	4,71	4,50	medium-term
										long-term
										Amsterdam Stock Exchange
708,0	700,5	695,5	744,6	714,6	684,9	628,4	522,7	527,9	428,7	CBS stock price index
124,2	123,4	123,4	121,4	122,4	122,1	123,8	124,7	126,1	128,9	shares
										bonds
1 363,6	1 349,4	1 339,6	1 434,5	1 385,2	1 341,2	1 230,7	1 023,9	1 045,1	848,9	CBS total return index
377,6	379,1	379,9	377,0	380,9	381,7	386,6	390,9	395,7	402,0	shares
										bonds
										Insurance
0,5	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6		New personal life insurance policies
										Price index numbers
111,5	111,9	112,1	112,4	114,9	114,3	114,0	114,7	115,4		Producer prices, industry
121,0	122,0	122,0	123,0	123,0	124,0	124,0	126,0	126,0		Costs of rebuilding of dwellings
110,5										Households effects
117,4	118,3	118,8	119,9	120,6	120,6	120,2	120,5	120,7	121,9	Consumer prices
117,1	118,0	118,5	119,6	120,2	120,2	119,9	120,1	120,3	121,6	all households
116,3	117,0	117,6	118,9	119,6	119,5	119,1	119,1	119,4	120,8	employee households low income
										employee households high income
114,0	114,9	115,4	116,5	117,1	117,1	116,7	116,9	117,2	118,4	Consumer prices derived: tax alterations eliminated
113,8	114,5	115,0	116,1	116,7	116,7	116,3	116,6	116,8	118,0	all households
113,6	114,3	114,9	116,1	116,8	116,8	116,3	116,3	116,6	118,0	employee households low income
										employee households high income
										International trade
16,4	16,4	16,1	18,0	17,5	17,1	16,8	16,7			Import
18,9	18,7	18,5	20,9	19,0	19,9	19,6	18,9			Export
2,5	2,3	2,4	2,9	1,4	2,8	2,8	2,2			Trade surplus
108,0	103,0	108,1	113,4							Import prices
109,1	105,8	103,8	107,6							Export prices
101,0	102,6	96,0	94,9							Terms of trade
										Other data
-7,1	-1,4	-4,5	-8,6	-14,0	-16,5	-21,2	-24,3	-26,7	-31,0	Consumer confidence
-35,9	-18,5	-19,7	-24,3	-32,7	-30,8	-38,8	-43,7	-48,1	-52,3	Economic environment
12,1	10,0	5,6	2,0	-1,5	-7,0	-9,5	-11,4	-12,4	-16,8	P propensity to consume

Banken

Tabel 1.1
Balans van de in Nederland gevestigde monetair financiële instellingen, exclusief De Nederlandsche Bank(ultimo)

	Nederland					Eurozone				
	2002					2002				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
<i>mld euro</i>										
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	857,0	872,1	868,3	862,5	881,2	11 203,5	11 258,0	11 324,0	11 341,1	11 331,2
a. Monetair financiële instellingen	212,5	216,8	208,1	208,3	217,9	3 771,4	3 811,1	3 861,7	3 847,8	3 839,1
b. Overheid	33,6	38,0	38,7	32,4	34,6	827,2	807,0	803,8	803,6	802,0
c. Overige	610,9	617,3	621,5	621,7	628,7	6 604,9	6 639,9	6 658,5	6 689,7	6 690,2
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	110,4	111,0	111,9	114,1	114,7	2 518,1	2 523,5	2 541,9	2 536,9	2 522,2
a. Monetair financiële instellingen	26,2	27,2	27,7	28,0	28,5	1 046,0	1 054,8	1 057,5	1 057,6	1 046,7
b. Overheid	72,9	72,6	73,3	74,7	75,1	1 127,1	1 127,2	1 140,7	1 137,8	1 130,1
c. Overige	11,2	11,3	11,0	11,4	11,1	345,0	341,5	343,6	341,4	345,4
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	42,9	42,1	42,6	42,7	41,1	811,5	825,5	826,6	820,8	809,7
a. Monetair financiële instellingen	13,6	13,2	14,7	14,9	13,5	257,7	265,1	263,7	261,7	266,2
b. Overige	29,3	28,9	27,9	27,8	27,6	553,8	560,4	562,8	559,1	543,5
4. Geldmarktpapier	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	174,0	175,9	181,7	195,1	205,5
5. Externe activa	253,2	271,9	238,1	240,2	237,1	2 430,4	2 424,8	2 450,9	2 355,2	2 375,5
6. Vaste activa	6,3	6,2	6,2	6,2	6,2	164,5	164,2	164,4	164,3	164,6
7. Overige activa	39,3	35,9	40,6	46,3	37,4	1 030,8	1 011,0	984,0	999,7	1 015,9
8. Totaal activa = totaal passiva	1 309,1	1 339,4	1 307,7	1 312,0	1 317,7	18 332,8	18 382,9	18 473,4	18 412,9	18 424,7
Passiva										
9. Chartale geldomloop						0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Deposito's van ingezetenen van het eurogebied	671,9	693,9	691,3	693,3	700,5	9 696,6	9 744,1	9 812,8	9 858,6	9 828,3
a. Monetair financiële instellingen	214,3	225,3	229,8	234,8	243,0	3 846,2	3 866,6	3 915,8	3 942,1	3 936,6
b. Centrale overheid	1,2	2,2	3,0	1,6	3,1	101,2	106,7	108,3	101,7	99,1
c. Overige overheid en overige ingezetenen van het eurogebied	456,4	466,4	458,5	456,8	454,4	5 749,2	5 770,8	5 788,7	5 814,7	5 792,6
(1) giraal	149,8	152,9	152,3	148,7	146,6	1 823,5	1 852,5	1 853,1	1 901,7	1 870,8
(2) met vaste looptijd	150,2	154,4	151,2	151,6	150,1	2 270,0	2 272,7	2 282,2	2 259,5	2 266,7
(3) met opzegtermijn	150,1	152,8	154,6	155,4	156,5	1 423,0	1 414,7	1 415,5	1 422,0	1 424,0
(4) repo's	6,3	6,4	0,4	1,2	1,2	232,7	231,0	237,8	231,6	231,2
11. Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier						473,2	480,9	489,2	493,4	505,4
12. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	202,1	202,0	199,6	203,9	206,8	2 966,1	2 969,4	2 995,4	2 982,5	2 987,7
13. Kapitaal en reserves	60,9	63,6	63,2	62,6	63,5	1 057,6	1 064,1	1 071,8	1 078,1	1 087,9
14. Externe passiva	314,0	316,6	288,6	298,0	295,0	2 749,8	2 736,7	2 718,7	2 585,2	2 609,4
15. Overige passiva	60,2	63,3	65,0	54,2	51,9	1 389,5	1 387,6	1 385,6	1 415,3	1 406,0

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.2
Monetaire balans van De Nederlandsche Bank en het Eurosystem (ultimo)

	De Nederlandsche Bank					Eurosystem				
	2002					2002				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
<i>mld euro</i>										
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	12,8	7,4	9,2	11,4	13,5	381,3	344,2	356,1	387,7	364,0
a. Monetair financiële instellingen	12,8	7,4	9,2	11,4	13,5	354,9	317,8	329,7	361,3	337,7
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,8	25,8	25,7	25,7	25,7
c. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	8,7	8,7	8,6	8,6	8,8	106,5	107,5	107,0	107,5	107,7
a. Monetair financiële instellingen	1,3	1,1	1,1	1,1	1,2	4,2	5,0	4,9	4,9	5,1
b. Overheid	7,2	7,3	7,2	7,1	7,3	101,0	101,4	101,0	101,6	101,9
c. Overige ingezetenen	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	1,4	1,1	1,0	1,1	0,8
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	13,8	13,5	13,3	13,3	13,8
a. Monetair financiële instellingen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	4,7	4,7	4,7	4,7	4,7
b. Overige ingezetenen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	9,1	8,8	8,6	8,6	9,0
4. Externe activa	21,3	21,4	19,8	21,6	22,1	414,3	401,3	394,5	372,7	377,9
5. Vaste activa	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	11,9	12,0	12,0	12,0	12,1
6. Overige activa	5,1	5,2	5,1	5,0	5,0	106,0	107,9	110,2	114,1	115,7
7. Totaal activa = totaal passiva	48,4	43,1	43,1	47,1	49,9	1 033,9	986,5	993,1	1 007,2	991,2
Passiva										
8. Chartale geldomloop	15,2	15,7	16,2	16,8	16,9	309,1	311,2	319,6	329,1	339,7
9. Deposito's	15,6	11,1	12,5	14,4	16,0	355,1	323,5	326,6	354,3	316,0
a. Monetair financiële instellingen	15,6	11,0	12,4	14,4	16,0	282,4	254,8	268,4	285,2	247,4
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	56,3	50,8	40,7	51,5	52,9
c. Overige ingezetenen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,4	17,9	17,4	17,5	15,6
10. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6
11. Kapitaal en reserves	13,4	13,4	12,2	12,3	12,5	217,8	212,8	208,0	182,3	183,3
12. Externe passiva	1,6	1,6	1,0	2,3	3,2	36,8	32,4	31,6	31,0	35,5
13. Overige passiva	2,7	1,3	1,3	1,3	1,4	110,5	101,9	102,7	106,0	112,2

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.3
Monetaire aggregaten

	Nederland					Eurozone				
	2002					2002				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
<i>mld euro</i>										
Chartale geldomloop	13,1	13,7	14,3	14,8	15,1	254,3	261,6	273,8	285,4	296,2
Girale deposito's	149,8	152,9	152,3	148,7	146,6	1 914,6	1 945,8	1 946,2	1 994,5	1 960,1
Geldhoeveelheid (M1)	162,9	166,6	166,6	163,4	161,7	2 168,8	2 207,5	2 220,1	2 279,9	2 256,4
Deposito's met vaste looptijd t/m 2 jaar	87,8	90,5	87,1	87,1	85,6	1 092,1	1 096,0	1 103,8	1 078,8	1 086,7
Deposito's met opzegtermijn t/m 3 maanden	150,0	152,6	154,4	155,2	156,4	1 397,9	1 391,9	1 394,0	1 400,3	1 402,6
Secundaire liquiditeiten (M2)	400,7	409,7	408,2	405,7	403,7	4 658,8	4 695,4	4 717,9	4 759,0	4 745,7
Repo's	6,3	6,4	0,4	1,2	1,2	232,7	231,0	237,8	231,6	231,2
Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	426,6	433,3	438,3	434,9	444,6
Schuldbewijzen met looptijd t/m 2 jaar	14,4	14,3	13,7	15,4	17,9	137,1	134,8	144,1	130,6	126,6
Liquiditeitenmassa (M3)	421,4	430,4	422,3	422,2	422,8	5 455,2	5 494,5	5 538,1	5 556,1	5 548,1

Bron: DNB en ECB.

Sparen en lenen

Tabel 2.1
Spaargelden

	2001		2002							
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
<i>mln euro</i>										
Stortingen	11 573	7 948	9 524	8 734	7 013	7 308	7 708	8 236	8 099	6 623
w.v. op deposito's										
met opzegtermijn	6 943	5 500	7 014	5 785	5 090	5 269	5 600	6 185	5 615	4 739
met vaste looptijd	4 630	2 447	2 510	2 949	1 923	2 039	2 108	2 051	2 484	1 884
Terugbetalingen	11 729	7 561	8 133	8 242	6 623	6 609	5 749	6 536	6 979	6 188
w.v. op deposito's										
met opzegtermijn	4 632	4 009	4 494	4 807	4 273	4 600	3 745	4 661	4 920	4 067
met vaste looptijd	7 097	3 552	3 639	3 435	2 350	2 009	2 004	1 875	2 059	2 121
Spaarverschil	-156	387	1 391	492	390	699	1 959	1 700	1 120	435
Bijgeschreven rente	154	1 776	361	30	38	63	420	20	22	27
Besparingen	-1	2 162	1 752	522	428	762	2 379	1 720	1 142	462
Correcties en statistische verschillen	0	0	3	0	1	-2	1	2 301	0	-2
<i>mld euro</i>										
Tegoed op deposito's (ultimo)	150,7	152,9	154,6	155,2	155,6	156,4	158,7	162,8	163,9	164,4
w.v.										
deposito's met opzegtermijn	125,2	128,4	131,3	132,3	133,1	133,9	136,1	137,7	138,4	139,1
deposito's met vaste looptijd	25,5	24,4	23,4	22,9	22,5	22,5	22,6	25,1	25,5	25,3

Bron: De Nederlandsche Bank.

Tabel 2.2
Verstrekt consumptief krediet

	2001		2002								Trend ¹⁾
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni.	juli.	aug.	
<i>mln euro</i>											
										%	
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	5	4	5	5	4	4	4	4	6	5	-38,2
Doorlopend krediet	2	2	2	2	2	2	2	2	3	5	-14,2
Totaal	8	6	7	7	6	6	6	6	10	8	-31,9
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	28	20	23	21	24	27	27	25	32	26	-18,3
Doorlopend krediet	272	221	251	234	264	297	274	252	281	292	-1,9
Spaar-/leenkrediet	3	1	1	1	1	3	2	1	3	2	-11,9
Creditcard krediet	176	169	170	177	187	193	217	195	267	257	5,6
Totaal	479	412	446	433	476	520	520	473	583	577	-0,1
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	52	36	51	46	51	53	51	51	57	44	-23,2
Doorlopend krediet	171	141	168	181	180	192	180	175	206	171	-8,9
Spaar-/leenkrediet	28	12	14	10	11	14	14	13	16	16	-43,6
Totaal	251	189	233	236	241	258	245	239	279	231	-15,8
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	40	39	51	48	49	50	40	43	72	46	5,0
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	85	61	80	72	79	83	82	79	95	75	-22,8
Doorlopend krediet	485	404	472	464	495	541	495	472	564	512	-4,0
Spaar-/leenkrediet	32	13	15	10	12	17	16	15	18	17	-41,3
Creditcard krediet	176	169	170	177	187	193	217	195	267	257	5,6
Totaal	778	646	738	723	773	835	811	761	944	861	-5,7

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Tabel 2.3
Uitstaand debiteurensaldo per ultimo

	Aantal uitstaande contracten					Uitstaand debiteurensaldo						Trend ¹⁾
	2002					2002						
	april	mei	juni.	juli.	aug.	maart	april	mei	juni.	juli.	aug.	
	<i>x 1 000</i>					<i>mln euro</i>						<i>%</i>
Gemeentelijke kredietbanken												
Aflopend krediet	135	132	129	127	128	182	180	173	170	172	169	-18,6
Doorlopend krediet	17	17	17	17	17	85	86	79	79	78	76	-12,7
Totaal	152	148	146	144	145	268	267	252	250	250	245	-16,9
Banken en creditcardorganisaties												
Aflopend krediet	138	137	134	132	136	782	772	762	753	747	737	-14,6
Doorlopend krediet	984	985	979	980	980	5 594	5 643	5 647	5 658	5 727	5 797	6,8
Spaar-/leenkrediet	23	23	23	23	23	373	374	372	370	371	372	-4,2
Creditcard krediet	513	512	511	506	525	675	718	726	721	725	756	23,2
Totaal	1 658	1 658	1 647	1 640	1 664	7 424	7 508	7 507	7 502	7 570	7 662	5,1
Financieringsmaatschappijen												
Aflopend krediet	357	355	353	352	338	1 777	1 761	1 755	1 745	1 738	1 726	-11,2
Doorlopend krediet	1 764	1 724	1 731	1 732	1 709	4 827	4 853	4 870	4 907	4 933	4 956	4,8
Spaar-/leenkrediet	68	68	68	68	67	1 108	1 095	1 086	1 083	1 069	1 063	-9,9
Totaal	2 189	2 147	2 151	2 152	2 114	7 712	7 709	7 711	7 735	7 739	7 745	-1,4
Postorderbedrijven												
Doorlopend krediet	2 325	2 286	2 241	2 342	2 327	471	475	477	475	498	502	18,0
Alle maatschappijen												
Aflopend krediet	630	624	616	611	602	2 741	2 714	2 690	2 668	2 657	2 632	-12,7
Doorlopend krediet	5 090	5 012	4 968	5 070	5 034	10 978	11 057	11 073	11 119	11 236	11 330	6,2
Spaar-/leenkrediet	91	91	91	91	90	1 480	1 469	1 457	1 453	1 439	1 435	-8,5
Creditcard krediet	513	512	511	506	525	675	718	726	721	725	756	23,2
Totaal	6 324	6 240	6 186	6 278	6 250	15 875	15 959	15 947	15 961	16 057	16 154	1,8
Overtrekkingen op betaalrekeningen	2 654	2 381	2 444	2 587	2 750	5 558	5 491	5 299	5 361	5 617	5 839	11,8

¹⁾ De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Tabel 2.4
Stroomgegevens consumptief krediet

	2001		2002								Trend ¹⁾	
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni.	juli.	aug.		
	<i>mln euro</i>											<i>%</i>
Debiteurensaldo bij aanvang periode												
Aflopend krediet	2 962	2 942	2 877	2 809	2 772	2 741	2 714	2 690	2 668	2 657	2 632	-11,2
Doorlopend krediet	10 806	10 896	10 884	10 874	10 910	10 978	11 057	11 073	11 119	11 236	11 330	6,8
Spaar-/leenkrediet	1 566	1 556	1 536	1 516	1 496	1 480	1 469	1 457	1 453	1 439	1 435	-7,9
Creditcard krediet	663	666	684	685	698	675	718	726	721	725	756	29,2
Totaal	15 998	16 059	15 981	15 884	15 876	15 875	15 959	15 947	15 961	16 057	16 154	2,7
Verstrekt krediet												
Aflopend krediet	85	61	80	72	79	83	82	79	95	75	75	-22,8
Doorlopend krediet	485	404	472	464	495	541	495	472	564	512	512	-4,0
Spaar-/leenkrediet	32	13	15	10	12	17	16	15	18	17	17	-41,3
Creditcard krediet	176	169	170	177	187	193	217	195	267	257	257	5,6
Totaal	778	646	738	723	773	835	811	761	944	861	861	-5,7
Kredietvergoeding												
Aflopend krediet	20	16	15	15	15	16	15	14	16	15	15	-24,3
Doorlopend krediet	87	86	87	86	87	87	87	86	83	86	86	5,4
Spaar-/leenkrediet	11	10	11	11	11	11	10	10	10	10	10	-9,2
Creditcard krediet	8	7	7	7	7	8	7	8	7	8	8	30,5
Totaal	125	119	119	119	119	121	120	119	116	119	119	-0,2
Aflossingen												
Aflopend krediet	125	141	163	124	125	127	121	115	122	114	114	-3,8
Doorlopend krediet	482	502	569	514	514	549	566	512	530	504	504	1,1
Spaar-/leenkrediet	53	43	46	41	38	38	39	30	41	31	31	-11,1
Creditcard krediet	181	157	176	171	217	158	216	208	270	234	234	10,3
Totaal	842	843	954	850	893	871	943	865	964	883	883	1,6
Debiteurensaldo per ultimo periode												
Aflopend krediet	2 942	2 877	2 809	2 772	2 741	2 714	2 690	2 668	2 657	2 632	2 632	-12,7
Doorlopend krediet	10 896	10 884	10 874	10 910	10 978	11 057	11 073	11 119	11 236	11 330	11 330	6,2
Spaar-/leenkrediet	1 556	1 536	1 516	1 496	1 480	1 469	1 457	1 453	1 439	1 435	1 435	-8,5
Creditcard krediet	666	684	685	698	675	718	726	721	725	756	756	23,2
Totaal	16 059	15 981	15 884	15 876	15 875	15 959	15 947	15 961	16 057	16 154	16 154	1,8

¹⁾ Stroomgrootheden: De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.
Standen: De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand een jaar eerder.

Tabel 2.5
Nieuw ingeschreven hypotheek op onroerende goederen

	2001	2002								Trend ¹⁾
	jan.-dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	%
Aantal hypotheeknaam naar onderpand										
Woonhuizen	486 272	32 906	37 689	45 914	41 737	45 146	41 612	47 127	39 829	2
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	156 352	10 533	11 883	14 295	13 114	14 067	12 680	14 623	12 352	2
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	68 241	4 287	5 018	6 369	5 436	5 562	5 031	5 491	4 496	-14
banken	222 659	14 437	16 838	20 682	18 452	20 103	18 677	20 573	17 688	1
andere rechtspersonen	20 054	2 326	2 404	2 674	2 884	3 268	3 198	4 039	3 437	52
particulieren	5 696	516	498	581	558	629	600	677	574	20
buitenland	13 270	807	1 048	1 313	1 293	1 517	1 426	1 724	1 282	19
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	12 711	920	894	1 122	984	1 093	1 107	1 190	996	4
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	5 916	430	399	536	478	487	499	543	441	4
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	733	49	51	68	60	59	53	63	50	2
banken	4 947	349	361	427	372	421	450	460	390	4
andere rechtspersonen	620	46	41	49	47	69	54	62	63	-3
particulieren	402	44	33	32	19	47	40	53	39	20
buitenland	93	2	9	10	8	10	11	9	13	6
Bedrijfspan	13 068	924	896	1 044	944	958	959	1 088	825	-1
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	5 058	349	353	424	394	384	350	437	314	-1
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	555	33	37	35	36	36	51	45	25	2
banken	5 744	418	398	448	390	434	427	492	366	-3
andere rechtspersonen	902	64	67	75	77	60	79	63	68	2
particulieren	547	41	30	45	30	33	35	35	31	8
buitenland	262	19	11	17	17	11	17	16	21	-20
Bougrond en landelijke eigendommen	14 468	731	890	961	1 005	1 064	928	1 025	772	-23
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	6 679	360	449	446	475	502	436	496	375	-19
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	1 450	61	82	90	80	84	61	75	51	-44
banken	5 094	237	292	354	345	385	330	362	272	-26
andere rechtspersonen	608	40	33	33	54	57	52	44	47	-13
particulieren	444	28	26	27	35	26	30	30	14	-9
buitenland	193	5	8	11	16	10	19	18	13	-26
<i>mln euro</i>										
Ingeschreven hypotheekbedragen naar onderpand										
Woonhuizen	79 679	5 345	6 317	7 914	7 033	7 669	7 060	8 316	6 902	9
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	26 652	1 823	2 091	2 639	2 429	2 493	2 312	2 745	2 337	11
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	9 959	678	785	1 008	840	881	803	923	751	-6
banken	34 964	2 352	2 865	3 536	3 109	3 329	3 178	3 718	3 010	14
andere rechtspersonen	4 054	273	302	325	345	610	416	531	462	5
particulieren	876	61	62	70	86	87	96	87	82	-2
buitenland	3 174	158	212	335	223	271	255	313	260	-8
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	7 046	422	432	610	532	593	635	1 134	520	6
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	3 071	219	201	297	252	288	238	283	228	20
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	300	25	18	30	21	21	21	121	20	24
banken	2 638	133	161	195	186	229	271	661	228	9
andere rechtspersonen	451	13	15	70	22	32	47	45	16	-35
particulieren	104	30	7	8	11	11	19	15	13	50
buitenland	483	0	29	10	40	13	39	8	15	-53
Bedrijfspan	26 147	2 008	2 085	1 161	1 434	1 299	1 586	2 972	1 453	6
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	5 662	347	448	365	551	419	402	560	298	-3
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	1 240	95	41	18	32	21	37	61	158	135
banken	10 887	1 030	1 036	528	566	591	811	2 063	396	34
andere rechtspersonen	2 131	70	155	112	138	113	165	116	88	-16
particulieren	379	278	17	26	24	18	16	29	9	41
buitenland	5 848	188	387	112	124	139	155	143	504	-35
Bougrond en landelijke eigendommen	8 961	377	391	719	550	578	538	662	490	-15
w.v. genomen door:										
hypotheekbanken en bouwfondsen	3 054	194	184	253	199	267	249	224	158	-4
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	445	20	22	28	19	21	20	21	17	-47
banken	2 659	119	125	265	171	233	219	300	121	-4
andere rechtspersonen	947	30	37	134	100	40	34	62	129	-25
particulieren	376	14	21	36	22	14	13	48	13	-28
buitenland	1 293	1	2	2	38	2	4	6	53	-39

Bron: Kadaster.

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Tabel 2.6
Regionale spreiding van de nieuw ingeschreven woninghypotheken ¹⁾

	Aantal ingeschreven hypotheeken				Ingeschreven hypotheekbedragen						Trend ²⁾
	2002				2002						
	juni	juli	aug.	jan.-aug.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>mln euro</i>										%
Groningen											
Oost-Groningen	497	495	439	4 100	57	49	49	50	51	47	9
Delfzijl e.o.	173	151	140	1 226	13	12	14	16	15	15	15
overig Groningen	976	1 155	949	8 423	125	121	126	118	152	121	16
totaal	1 646	1 801	1 528	13 749	195	183	188	183	218	182	14
Friesland											
Noord-Friesland	921	980	795	7 584	110	101	114	112	125	97	14
Zuidwest-Friesland	263	292	258	2 407	48	42	37	39	44	35	9
Zuidoost-Friesland	505	592	512	4 616	82	75	82	73	88	75	17
totaal	1 689	1 864	1 565	14 607	241	218	233	224	257	207	14
Drenthe											
Noord-Drenthe	556	548	521	4 659	77	67	74	72	76	70	3
Zuidoost-Drenthe	585	604	497	4 579	65	55	66	68	71	61	16
Zuidwest-Drenthe	328	339	292	2 906	48	42	54	42	46	39	13
totaal	1 469	1 491	1 310	12 144	190	164	194	182	193	169	10
Overijssel											
Noord-Overijssel	754	864	761	6 877	134	115	121	106	125	112	8
Zuidwest-Overijssel	382	385	339	3 054	60	54	58	60	60	53	9
Twente	1 665	1 577	1 440	13 553	218	188	231	227	220	194	20
totaal	2 801	2 826	2 540	23 484	412	356	410	393	406	359	14
Gelderland											
Veluwe	1 402	1 697	1 413	12 932	270	234	258	231	295	241	5
Achterhoek	881	1 065	801	7 765	142	121	139	135	170	124	1
Arnhem/Nijmegen	1 661	1 924	1 561	14 433	288	219	283	252	322	255	18
Zuidwest-Gelderland	466	589	427	4 273	99	74	85	74	105	79	7
totaal	4 410	5 275	4 202	39 403	800	648	766	691	893	699	9
Utrecht	2 746	3 141	2 706	25 046	602	521	592	506	582	513	1
Noord-Holland											
Kop van Noord-Holland	1 037	1 106	1 003	8 862	144	129	149	148	157	147	10
Alkmaar e.o.	692	690	686	5 937	114	113	117	109	119	119	5
IJmond	493	539	434	3 929	67	70	74	72	91	69	0
Agglomeratie Haarlem	535	572	551	5 003	114	105	124	99	122	103	0
Zaanstreek	398	412	383	3 504	82	64	61	61	61	58	13
Groot-Amsterdam	2 186	2 416	2 073	19 040	490	449	485	458	494	427	10
Het Gooi en Vechtstreek	590	626	640	5 429	159	126	155	127	145	145	5
totaal	5 931	6 361	5 770	51 704	1 169	1 056	1 166	1 073	1 189	1 067	7
Zuid-Holland											
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	850	928	868	7 611	146	144	180	155	167	162	10
Agglomeratie 's-Gravenhage	2 140	2 502	2 052	18 051	343	356	370	380	449	365	8
Delft en Westland	367	444	383	3 598	75	57	72	60	81	62	-2
Oost-Zuid-Holland	702	869	677	6 469	131	118	131	109	147	114	7
Groot-Rijnmond	3 374	3 847	3 335	28 597	508	463	511	486	567	488	13
Zuidoost-Zuid-Holland	958	1 195	984	8 658	151	124	147	141	182	148	13
totaal	8 391	9 785	8 299	72 984	1 354	1 261	1 411	1 331	1 593	1 339	10
Zeeland											
Zeeuwsch-Vlaanderen	260	344	261	2 407	39	28	26	27	42	28	16
Overig Zeeland	700	753	617	5 817	93	82	92	94	107	81	2
totaal	960	1 097	878	8 224	132	110	118	121	149	109	5
Noord-Brabant											
West-Noord-Brabant	1 538	1 636	1 462	13 193	275	224	261	248	256	236	5
Midden-Noord-Brabant	1 042	1 244	1 010	9 596	181	147	196	157	200	161	8
Noordoost-Noord-Brabant	1 512	1 610	1 372	12 641	273	209	258	251	296	230	11
Zuidoost-Noord-Brabant	1 701	1 962	1 612	14 773	305	284	289	275	332	281	14
totaal	5 793	6 452	5 456	50 203	1 034	864	1 004	930	1 085	907	10
Limburg											
Noord-Limburg	673	828	639	5 771	114	95	97	98	128	97	11
Midden-Limburg	527	582	486	4 497	78	81	82	74	89	72	6
Zuid-Limburg	1 476	1 783	1 542	13 181	206	180	215	202	247	215	6
totaal	2 676	3 193	2 667	23 449	399	355	394	374	464	384	7
Flevoland	1 379	1 581	1 270	11 893	213	194	228	206	245	178	8
Gespreide ligging van de onderpanden	1 154	1 405	1 142	9 234	414	371	400	413	492	392	25
Totaal	41 045	46 272	39 333	356 124	7 155	6 301	7 104	6 629	7 766	6 504	10

Bron: Kadaster.

¹⁾ Hypotheken op woonhuizen ten laste van particulieren.

²⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Geldmarkt

Tabel 3.1
Rentetarieven op de geldmarkt ¹⁾

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Officiële rentetarieven per ultimo									
Reporente ECB	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25
Marginale beleningsrente ECB	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25
Depositorente ECB	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25
Wettelijke rente ²⁾	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00
Heffings- en invorderingsrente bij belasting ³⁾	3,45	3,45	3,45	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25	3,25
Rente op studieleningen ⁴⁾	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03	4,03
Geldmarktrente									
Daggeld	3,29	3,28	3,26	3,32	3,31	3,35	3,30	3,29	3,32
Termijngelden zonder onderpand									
<i>Euribor</i>									
eenmaands	3,35	3,34	3,35	3,34	3,37	3,38	3,36	3,33	3,32
driemaands	3,34	3,36	3,39	3,41	3,47	3,46	3,41	3,35	3,31
zesmaands	3,34	3,40	3,50	3,54	3,63	3,59	3,48	3,38	3,27
twaalfmaands	3,48	3,59	3,82	3,86	3,96	3,87	3,64	3,44	3,24
<i>Kasgeldleningen overheid ⁵⁾</i>									
eenweeks	3,34	3,32	3,33	3,31	3,33	3,35	3,33	3,31	3,31
eenmaands	3,33	3,33	3,34	3,33	3,36	3,37	3,35	3,32	3,31
tweemaands	3,33	3,34	3,36	3,36	3,40	3,41	3,37	3,33	3,30
driemaands	3,32	3,34	3,38	3,39	3,45	3,45	3,39	3,34	3,30
zesmaands	3,33	3,38	3,48	3,52	3,60	3,58	3,47	3,36	3,26
negenmaands	3,37	3,46	3,63	3,69	3,77	3,72	3,54	3,39	3,22
twaalfmaands	3,47	3,57	3,80	3,85	3,93	3,85	3,63	3,43	3,22
<i>Kasgeldleningen overigen ⁵⁾</i>									
eenweeks	3,48	3,47	3,47	3,45	3,48	3,50	3,47	3,46	3,46
eenmaands	3,43	3,43	3,44	3,43	3,46	3,47	3,45	3,42	3,41
tweemaands	3,43	3,44	3,46	3,46	3,50	3,51	3,47	3,43	3,40
driemaands	3,42	3,44	3,48	3,49	3,55	3,55	3,49	3,44	3,40
zesmaands	3,43	3,48	3,58	3,62	3,70	3,68	3,57	3,46	3,36
negenmaands	3,47	3,56	3,73	3,79	3,87	3,82	3,64	3,49	3,32
twaalfmaands	3,57	3,67	3,90	3,95	4,03	3,95	3,73	3,53	3,32
<i>Driemaands Euro-dollardeposito's</i>	1,84	1,86	1,90	1,87	1,80	1,79	1,76	1,70	1,73

Bron: De Nederlandsche Bank NV.

¹⁾ Maandgemiddelden, tenzij anders aangegeven.

²⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Justitie.

³⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Financien.

⁴⁾ Geldig voor studieleningen verstrekt na 1 januari 1992. Vastgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

⁵⁾ Ontleend aan de adviesprijzen van de Vereniging van bemiddelaars in onderhandse leningen, gepubliceerd door Prebon Yamane (Nederland).

Tabel 3.2
Korte rente op de buitenlandse markten

	2001	2002							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Australië	4,25	4,26	4,31	4,46	4,59	4,84	5,07	4,98	.
Canada	2,10	2,01	2,11	2,22	2,39	2,59	2,76	2,85	2,93
Denemarken	3,57	3,56	3,54	3,57	3,61	3,66	3,68	3,59	.
Japan	0,05	0,06	0,14	0,17	0,05	0,05	0,03	0,04	0,03
Noorwegen	6,59	6,32	6,57	6,72	6,77	6,90	7,12	7,25	.
Polen	11,06	10,14	.	9,70	9,59	9,44	8,70	8,53	.
Tsjechie	4,70	4,50	4,30	4,30	4,20	3,80	3,80	3,40	3,10
Verenigde Staten	1,83	1,74	1,82	1,91	1,87	1,82	1,81	1,79	1,73
Verenigd Koninkrijk	3,99	4,01	3,98	4,06	4,11	4,08	4,11	3,99	.
Zuid Korea	4,80	4,80	4,50	4,60	4,80	4,80	4,90	.	.
Zweden	3,71	3,74	3,87	4,09	4,25	4,29	4,28	4,26	4,19
Zwitserland	1,78	1,63	1,68	1,56	1,49	1,14	1,16	0,71	.
Euro-zone	3,34	3,34	3,36	3,39	3,41	3,47	3,46	3,41	.

Bron: OECD.

Tabel 3.3
Wisselkoersen en goudprijs

Land	Valuta	2002								Trend ¹⁾
		febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
		<i>per 1 euro</i>								%
Courante valuta ²⁾										
Australië	Dollar	1,70	1,67	1,65	1,67	1,68	1,79	1,80	1,79	-1
Canada	Dollar	1,39	1,39	1,40	1,42	1,46	1,53	1,53	1,54	8
Denemarken	Kroon	7,43	7,43	7,43	7,44	7,43	7,43	7,43	7,43	0
Engeland	Pond	0,61	0,62	0,61	0,63	0,64	0,64	0,64	0,63	1
Estland	Kroon	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	0
Hongarije	Florint	243,53	244,87	242,26	243,87	242,75	246,65	245,30	243,93	-5
Hongkong	Dollar	6,79	6,83	6,91	7,15	7,45	7,74	7,63	7,65	8
Japan	Yen	116,38	114,74	115,77	115,79	117,71	117,14	116,31	118,38	9
Nieuw-Zeeland	Dollar	2,08	2,03	2,00	2,01	1,95	2,06	2,11	2,08	-4
Noorwegen	Kroon	7,79	7,72	7,62	7,52	7,41	7,41	7,43	7,36	-8
Polen	Zloty	3,64	3,62	3,59	3,71	3,85	4,09	4,08	4,07	6
Slovenië	Tolar	222,70	223,54	224,37	225,21	225,99	226,56	227,21	228,04	4
Tsjechië	Kroon	31,81	31,44	30,32	30,56	30,31	29,72	30,80	30,19	-12
Verenigde Staten	Dollar	0,87	0,88	0,89	0,92	0,95	0,99	0,98	0,98	8
Zuid-Afrika	Rand	10,01	10,13	9,81	9,29	9,72	10,00	10,36	10,40	32
Zweden	Kroon	9,19	9,06	9,13	9,22	9,11	9,27	9,25	9,17	-5
Zwitserland	Frank	1,48	1,47	1,47	1,46	1,47	1,46	1,46	1,46	-2
Incourante valuta ³⁾										
Bahrayn	Dinar	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0
Cyprus	Pond	0,58	0,58	0,58	0,58	0,58	0,57	0,57	0,57	0
Egypte	Pond	4,20	4,12	4,20	4,20	4,74	4,74	4,74	4,74	17
Filipijnen	Peso	51,28	50,13	52,49	52,49	56,50	57,97	57,97	59,52	11
IJsland	Kroon	91,06	88,86	85,74	85,74	87,80	87,45	88,50	86,76	-7
India	Ruppee	39,71	39,71	41,04	41,04	35,72	35,89	35,20	43,55	7
Indonesië ⁴⁾	Rupiah	110,50	110,50	73,26	73,26	73,26	88,11	88,11	88,11	-20
Israël	Shekel	3,94	3,94	4,32	4,32	4,59	4,59	4,59	4,59	17
Kenia	Shilling	73,26	73,26	73,26	73,26	110,50	110,50	110,50	110,50	50
Kuwayt	Dinar	0,27	0,27	0,28	0,28	0,30	0,30	0,30	0,30	6
Malawi	Kwacha	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	0
Malaysia	Ringgit	3,26	3,26	3,36	3,36	3,65	3,65	3,65	3,63	7
Malta	Lira	0,40	0,40	0,40	0,40	0,42	0,41	0,41	0,41	2
Marokko	Dirham	10,56	10,56	10,66	10,66	10,82	10,02	10,02	10,02	-6
Mexico	Peso	7,80	7,80	8,09	8,09	9,48	9,48	9,48	10,37	24
Ned. Antillen	Gulden	1,58	1,57	1,63	1,63	1,78	1,78	1,78	1,77	7
Oman	Rial	0,34	0,34	0,35	0,35	0,39	0,39	0,39	0,38	6
Pakistan	Ruppee	49,02	49,02	49,02	49,02	44,05	44,05	44,05	44,05	-30
Qatar	Riyal	3,31	3,31	3,31	3,31	3,64	3,83	3,64	3,64	5
Saudi-Arabië	Riyal	3,28	3,29	3,41	3,41	3,73	3,72	3,72	3,69	7
Singapore	Dollar	1,62	1,62	1,65	1,65	1,76	1,76	1,74	1,76	8
Sri Lanka	Ruppee	67,80	67,80	67,80	67,80	67,80	110,50	110,50	110,50	63
Thailand	Baht	39,85	38,39	39,07	39,07	32,17	42,14	42,14	42,14	1
Tunesië	Dinar	1,35	1,35	1,36	1,36	1,40	1,40	1,40	1,40	4
Ver. Arabische Emiraten	Dirham	3,23	3,23	3,33	3,33	3,67	3,67	3,67	3,61	7
Zimbabwe	Dollar	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	10
		<i>euro</i>								
Goud ⁵⁾										
		11,15	11,01	11,20	11,00	11,05	10,35	10,40	10,66	4

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Maandgemiddelden, gebaseerd op informatieve wisselkoersen zoals die door De Nederlandsche Bank dagelijks om 14.15 uur worden vastgesteld (middenkoersen).

³⁾ Informatie(midden)koersen geldend ultimo van de maand, gebaseerd op gegevens van het GWK.

⁴⁾ Notering per 1 eurocent.

⁵⁾ 1 gram fijn. Laattprijs, dagelijks vastgesteld om ca. 14.00 uur; biedprijs is 0,32 euro lager; bron: Engeldhard Clal Drijfhout Edelmetaalbedrijven NV.

Kapitaalmarkt

Tabel 4.1
Rente op de kapitaalmarkt ¹⁾

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
Openbare kapitaalmarkt	%								
<i>Effectief rendement obligatieleningen ²⁾</i>									
Aflosbare staatsleningen w.v.	4,75	4,85	5,12	5,09	5,10	4,94	4,76	4,48	4,23
naar gemiddeld resterende looptijd:									
2 tot 3 jaar	4,02	4,18	4,51	4,47	4,52	4,32	4,07	3,78	3,48
3 tot 4 jaar	4,34	4,44	4,73	4,67	4,68	4,50	4,28	3,96	3,66
4 tot 5 jaar	4,46	4,67	4,92	4,82	4,84	4,69	4,46	4,13	3,83
5 tot 6 jaar	4,60	4,73	5,03	4,96	4,93	4,77	4,58	4,30	4,00
6 tot 7 jaar	4,69	4,76	5,02	4,99	5,01	4,83	4,70	4,48	4,19
7 tot 8 jaar	4,85	4,89	5,15	5,12	5,15	4,99	4,84	4,57	4,32
8 tot 9 jaar	4,93	4,99	5,23	5,20	5,22	5,04	4,91	4,66	4,44
9 tot 10 jaar	4,97	5,02	5,27	5,25	5,27	5,11	4,97	4,71	4,50
10 tot 11 jaar	.	5,09	5,30	5,30	5,31	5,16	5,07	.	.
20 tot 21 jaar	5,33	5,40	5,61	5,64	5,61	5,46	5,33	5,08	4,95
21 tot 22 jaar	5,34	.	.	.	.	.	.	.	.
25 tot 26 jaar	5,30	5,35	5,57	5,60	5,58	5,44	5,31	5,09	4,95
26 tot 27 jaar	5,31	.	.	.	.	.	.	.	.
3 tot 5 jaar	4,40	4,55	4,83	4,75	4,76	4,59	4,37	4,05	3,75
5 tot 8 jaar	4,71	4,80	5,07	5,03	5,03	4,86	4,71	4,45	4,17
3 tot 8 jaar	4,59	4,70	4,97	4,91	4,92	4,75	4,57	4,29	4,00
Vijf langste staatsleningen ³⁾	5,09	5,15	5,39	5,38	5,38	5,23	5,07	4,80	4,60
Nieuwste 10-jarige staatslening	4,97	5,05	5,30	5,30	5,31	5,16	4,99	4,71	4,50
Eeuwigdurende staatsleningen	5,38	5,40	5,75	5,81	5,70	5,68	5,52	5,30	5,22
Gewone obligaties t.l.v. banken	5,03	5,05	5,24	5,22	5,17	5,03	4,92	4,78	4,56
Pand- en bankbrieven	4,89	5,04	5,17	5,29	5,23	5,14	5,00	4,81	4,57
Kapitaalobligaties	5,27	5,29	5,44	5,43	5,39	5,31	5,22	5,08	4,84
Onderhandse kapitaalmarkt									
<i>Hypothecaire leningen</i>									
Nieuw ingeschreven gewone hypotheek op onroerende goederen	5,29	5,32	5,38	5,46	5,54	5,58	5,55	5,43	.
Eerste hypotheek op woonhuizen (ultimo) ⁴⁾									
laagste	5,30	5,40	5,50	5,60	5,60	5,60	5,50	5,30	4,90
hoogste	6,00	6,10	6,30	6,30	6,30	6,30	6,30	6,10	5,80
<i>Onderhandse leningen ⁵⁾</i>									
Lagere overheid									
5 jaar fixe	4,62	4,72	4,98	4,98	4,98	4,82	4,63	4,34	4,07
7 jaar fixe	4,88	4,95	5,19	5,19	5,19	5,03	4,87	4,60	4,36
10 jaar fixe	5,10	5,16	5,38	5,39	5,38	5,23	5,10	4,84	4,64
12 jaar fixe	5,26	5,29	5,47	5,49	5,47	5,33	5,20	4,95	4,77
15 jaar fixe	5,29	5,34	5,54	5,56	5,54	5,39	5,26	5,03	4,87
Semi-overheid									
5 jaar fixe	5,16	5,26	5,52	5,52	5,52	5,36	5,17	4,88	4,61
7 jaar fixe	5,48	5,55	5,79	5,79	5,79	5,63	5,47	5,20	4,96
10 jaar fixe	5,80	5,86	6,08	6,09	6,08	5,93	5,80	5,54	5,34
12 jaar fixe	6,06	6,09	6,27	6,29	6,27	6,13	6,00	5,75	5,57
15 jaar fixe	6,20	6,25	6,45	6,47	6,45	6,30	6,17	5,94	5,78

1) Maand- c.q. jaargemiddelden.

2) Met ingang van 14 januari 2002 gebaseerd op de slotkoersen i.p.v. de koersen tot 13.30 uur.

3) Het rekenkundig gemiddelde van het effectief rendement van de vijf staatsleningen met de langste gemiddeld resterende looptijd, gewogen met het uitstaande bedrag van de lening; gemiddeld resterende looptijd in september 2002: 13,7 jaar.

4) Laagste en hoogste rentepercentage van gewone hypothecaire leningen, zonder overheidsgarantie van ten hoogste 75% van de executiewaarde, bij eerste afsluiting, op een nieuwbouw eengezinshuis in eigen gebruik, verstrekt door een aantal hypothecaire leningverstrekkende instellingen, w.o. hypotheekbanken, algemene en coöperatief georganiseerde banken, bij een rentevaste periode van vijf jaar.

5) Bron: Prebon Yamane (Nederland).

Tabel 4.2
Lange rente op buitenlandse markten

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Lange rente 1)									
Australië	6,01	5,95	6,32	6,10	6,20	5,99	5,86	.	.
België	4,99	5,06	5,29	5,29	5,28	5,15	4,98	.	.
Canada	5,42	5,31	5,79	5,64	5,49	5,37	5,23	5,14	.
Duitsland	4,90	4,90	5,20	5,20	5,20	5,00	4,90	4,60	.
Frankrijk	5,39	5,42	5,57	5,56	5,59	5,45	5,48	.	.
Italië	5,14	5,20	5,41	5,40	5,41	5,25	5,11	4,83	.
Japan	1,42	1,50	1,42	1,39	1,37	1,33	1,30	.	.
Nederland	4,97	5,02	5,27	5,25	5,30	5,16	4,99	4,71	4,50
Spanje	4,76	4,85	5,08	5,08	5,08	4,93	4,75	4,42	.
Verenigde Staten	5,63	5,57	6,00	5,69	5,71	5,58	5,32	4,97	.
Verenigd Koninkrijk	4,94	4,97	5,25	5,26	5,29	5,12	5,01	.	.
Euro-rendement 2)									
1 jaar	3,56	3,56	3,89	3,71	3,91	3,66	3,41	3,31	2,95
2 jaar	3,97	3,95	4,36	4,14	4,29	3,99	3,68	3,51	3,11
3 jaar	4,27	4,24	4,65	4,43	4,54	4,24	3,95	3,74	3,33
4 jaar	4,49	4,46	4,84	4,65	4,72	4,44	4,17	3,95	3,55
5 jaar	4,65	4,63	4,99	4,81	4,87	4,60	4,35	4,13	3,75
6 jaar	4,78	4,77	5,10	4,94	4,99	4,74	4,51	4,29	3,93
7 jaar	4,88	4,88	5,19	5,05	5,09	4,86	4,64	4,43	4,09
8 jaar	4,96	4,98	5,26	5,14	5,17	4,95	4,75	4,55	4,22
9 jaar	5,03	5,06	5,33	5,21	5,24	5,04	4,84	4,65	4,34
10 jaar	5,09	5,12	5,38	5,28	5,31	5,11	4,92	4,75	4,45
11 jaar	5,13	5,18	5,43	5,34	5,36	5,16	4,99	4,80	4,53
12 jaar	5,17	5,23	5,48	5,38	5,41	5,21	5,05	4,86	4,61
13 jaar	5,21	5,27	5,52	5,43	5,45	5,25	5,10	4,90	4,68
14 jaar	5,24	5,31	5,55	5,46	5,48	5,29	5,14	4,95	4,73
15 jaar	5,26	5,34	5,58	5,49	5,51	5,31	5,18	4,98	4,78

1) Bron: OECD.

2) Bron: Eurostat.

Tabel 4.3
Emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt via EURONEXT Amsterdam

	2001	2002						
	jaar	jan.–sept.	mei	juni	juli	aug.	sept.	jan.–sept.
	<i>mln euro</i>							
Aandelenmarkt								
Openbare emissies	20 672	11 704	831	191	3 243	138	872	6 213
w.v. door:								
financiële instellingen 1)	–	–	–	–	–	–	–	–
beleggingsfondsen	13 852	10 086	435	41	2 888	136	871	5 287
vastgoedfondsen	279	207	131	–	219	2	1	375
overige private sector	6 613	1 411	265	150	136	–	–	550
Onderhandse plaatsing	6 949	6 898	137	6	403	244	3	2 512
w.v. door:								
financiële instellingen 1)	1 768	1 768	2	–	79	–	–	223
beleggingsfondsen	526	526	–	–	–	–	–	114
vastgoedfondsen	52	38	77	–	–	–	–	110
overige private sector	4 604	4 565	58	6	323	244	3	2 064
Totaal aandelen	27 621	18 601	968	197	3 646	382	876	8 724
Obligatiemarkt								
Uitgifte van obligaties	88 398	53 500	7 605	4 897	6 780	532	6 677	48 291
w.v. door:								
overheid	19 810	15 507	2 448	–	2 477	–	2 856	17 683
financiële instellingen	56 846	29 088	2 083	4 175	4 210	232	2 821	24 977
w.o. converteerbare obligaties	–	–	–	51	–	–	–	102
overige private sector	11 742	8 906	3 074	722	93	300	1 000	5 632
w.o. converteerbare obligaties	1 850	1 150	–	–	–	–	–	373
buitenland	–	–	–	–	–	–	–	–
Uitgifte van pand-, bank- en spaarbrieven	1 425	1 270	–	–	40	403	–	844
Totaal obligaties	89 823	54 770	7 605	4 897	6 820	936	6 677	49 135

1) Excl. beleggingsfondsen en vastgoedfondsen.

Tabel 4.4
Nominatieve opgave van openbare emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt ¹⁾

Datum van inschrijving	Debiteur	Gemiddelde looptijd	Rentetype	Koers van uitgifte	Emissie-rendement	Totaal gevraagd	Datum van storting
2001		<i>jaren</i>	<i>%</i>			<i>mln euro</i>	
Gewone obligaties							
10 sept.	Staat der Nederlanden	2,80	4,00	100,96	3,61	2 856	13 sept.
Euro-obligaties							
19 sept.	BNG	10,00	4,63	99,32	4,71	1 490	20 sept.
24 sept.	Unilever	5,00	4,25	100,00	.	1 000	26 sept.
26 sept.	ABN AMRO Bouwfonds Ned. Gemeenten	5,00	4,13	99,62	4,21	747	30 sept.
Reverse Exchangeable Securities							
27 aug.	ABN AMRO Bank	2,00	10,25	102,00	.	51	20 sept.
Floating Rate Notes							
28 aug.	Kon. Philips	3,00	4,31	99,98	4,31	300	30 aug.
Reverse Convertible Notes							
9 sept.	ING Bank	2,00	11,50	102,00	.	26	30 sept.
Index-linked notes							
19 aug.	Rabo Securities	5,00	0,00	102,00	.	26	12 sept.

¹⁾ Inclusief het deel dat eventueel in het buitenland werd geplaatst.

Effectenbeurs

Tabel 5.1
Koerswaarde en omzet van aandelen op de Euronext Amsterdam

	2002								Trend ¹⁾
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>mld euro</i>								%
Koerswaarde Officiële Markt (ultimo)									
Delfstoffenwinning	126,9	133,4	125,0	127,4	119,9	99,1	97,8	85,8	-28
Industrie									
consumentengoederen	66,3	66,5	70,5	67,8	64,1	57,2	58,5	55,4	-9
kapitaalgoederen	57,2	66,4	63,7	59,9	50,6	41,4	36,3	25,9	-33
basisgoederen	20,9	21,9	20,6	20,7	19,0	16,5	16,9	15,0	-15
Bouwnijverheid en installatie	4,6	4,6	4,0	3,7	3,6	3,0	2,7	2,2	-27
Transport, opslag en communicatie	30,0	32,2	29,9	28,0	28,2	26,1	28,9	26,1	32
Niet-financiële dienstverlening	41,3	43,9	41,2	39,1	34,9	29,7	30,4	27,0	-28
Handel	33,4	37,3	34,6	29,8	26,8	22,1	22,1	16,1	-53
Banken/financiële dienstverlening	33,2	35,8	35,8	33,8	30,0	24,3	27,6	18,7	-36
Verzekeraars	123,8	135,0	127,6	120,4	110,0	86,6	89,0	59,8	-47
Beleggingsfondsen	73,9	75,9	72,3	71,3	65,6	64,2	64,8	59,1	-12
Vastgoedfondsen	14,7	15,4	15,2	13,7	12,9	12,8	12,8	12,1	-6
Overige fondsen	19,2	18,9	19,6	19,0	17,7	16,7	16,7	15,5	-17
Totaal	645,5	687,1	660,1	634,5	583,4	499,7	504,5	418,8	-27
Koerswaarde NMAX (ultimo)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	-50
Alle genoteerde ondernemingen	645,7	687,2	660,2	634,7	583,5	499,9	504,6	418,9	-27
Omzet van aandelen ²⁾	48,5	56,6	54,6	49,9	50,6	78,9	48,9	47,8	.

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van aandelen op Euronext Amsterdam via het nieuwe handelssysteem.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.2
Tien grootste stijgers en dalers op de aandelenmarkt, september 2002 ¹⁾

	Stijging ¹⁾		Daling ¹⁾	
	%		%	
Tulip Computer	13,3	CCS	48,4	
Cardio Control	10,2	CMG	47,9	
Porceleyne Fles	9,7	Kon. Numico	46,3	
Kon. Volker Wessels Stevin	1,8	Seagull Holding	45,1	
Smit Internationale	1,4	Neways Electronic Int.	44,7	
Gamma Holding	1,3	Twentsche Kabel Holding	42,3	
Nyloplast	0,7	ASML Holding	40,4	
Petroplus International	0,6	Nutreco Holding	38,9	
Wolters Kluwer	0,3	United Services Group	38,8	
NAEFF	0,3	Vedior	38,7	

¹⁾ De procentuele verandering van de individuele herbeleggingsindex.

Tabel 5.3
CBS-indexcijfers voor aandelen, naar bedrijfstak

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002				2002				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Consumentengoederenindustrie	943,9	849,5	857,5	834,3	936,5	834,7	854,0	809,6	-9,1
Kapitaalgoederenindustrie	492,3	423,5	368,0	282,7	486,6	398,1	348,5	249,0	-33,5
Basisgoederenindustrie	447,7	407,9	364,3	361,9	436,7	378,9	387,7	342,6	-14,5
Bouwnijverheid en installatie	526,3	483,8	414,3	374,0	515,6	457,5	412,9	345,4	-23,0
Transport-, opslag- en communicatie	175,3	170,3	172,1	176,2	181,8	168,6	186,5	168,5	2,2
Niet-financiële dienstverlening	955,1	809,9	750,5	736,7	910,0	771,6	783,6	695,8	-30,1
Handel	845,9	668,8	658,3	572,0	804,6	652,1	651,9	476,9	-54,3
Banken/financiële dienstverlening	500,2	423,0	430,4	374,4	490,6	390,9	445,2	301,4	-37,4
Verzekeraars	898,4	769,4	711,6	613,1	914,6	719,8	740,1	497,1	-55,8
Algemeen	629,4	549,0	519,4	473,7	628,4	522,7	527,9	428,7	-33,6
CBS-herbeleggingsindex									
Consumentengoederenindustrie	1 644,5	1 479,9	1 494,7	1 455,9	1 631,5	1 454,2	1 489,5	1 413,5	-7,3
Kapitaalgoederenindustrie	755,2	649,8	564,7	433,7	746,6	610,8	534,7	382,0	-32,8
Basisgoederenindustrie	878,9	802,1	718,5	713,8	858,0	747,3	764,7	675,9	-11,9
Bouwnijverheid en installatie	1 110,0	1 020,5	873,9	788,8	1 087,5	964,9	870,9	728,4	-19,4
Transport-, opslag- en communicatie	299,8	291,4	295,1	302,2	311,0	288,3	319,9	289,2	3,1
Niet-financiële dienstverlening	1 491,5	1 264,8	1 174,8	1 154,5	1 421,0	1 204,9	1 228,0	1 090,4	-28,8
Handel	1 410,2	1 115,0	1 098,3	964,2	1 341,4	1 087,1	1 098,0	804,1	-52,8
Banken/financiële dienstverlening	1 241,6	1 049,9	1 089,8	954,2	1 217,7	970,3	1 134,3	768,5	-34,3
Verzekeraars	1 809,1	1 549,4	1 443,2	1 255,7	1 841,8	1 449,5	1 515,8	1 018,1	-54,0
Algemeen	1 232,6	1 075,3	1 024,7	937,8	1 230,7	1 023,9	1 045,1	848,9	-31,7

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.4
Totaal rendement op aandelen ¹⁾, naar bedrijfstak

	2002									
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	%									
Consumentengoederenindustrie	-3,1	-0,5	2,0	5,4	-1,6	-10,0	-15,9	-12,0	-7,3	
Kapitaalgoederenindustrie	-23,6	-12,0	11,0	-0,7	-4,7	-16,2	-30,9	-34,0	-32,8	
Basisgoederenindustrie	2,6	3,4	17,0	11,0	2,8	-3,4	-12,6	-11,0	-11,9	
Bouwnijverheid en installatie	19,7	29,0	32,0	20,9	11,7	11,4	-2,2	-11,0	-19,4	
Transport-, opslag- en communicatie	-51,1	-43,6	-30,0	-43,3	-42,2	-26,1	-23,0	4,0	3,1	
Niet-financiële dienstverlening	-32,4	-25,4	-14,0	-19,2	-24,1	-26,4	-34,0	-28,0	-28,8	
Handel	-14,0	-23,5	-13,0	-16,6	-30,4	-36,5	-44,6	-41,0	-52,8	
Banken/financiële dienstverlening	-22,2	-11,1	10,0	1,2	-5,1	-13,6	-24,6	-14,0	-34,3	
Verzekeraars	-27,3	-26,2	-14,0	-23,6	-23,0	-31,4	-44,4	-41,0	-54,0	
Alle aandelen, excl. beleggingsfondsen	-20,8	-16,4	-5,0	-13,1	-16,7	-21,1	-31,7	-27,0	-31,7	

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.5
CBS-indexcijfers voor aandelen van beleggings- en vastgoedfondsen

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002				2002				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>ultimo 1993=100</i>								%
CBS/MoneyView-koersindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	136,1	126,0	125,1	120,5	132,7	124,4	125,4	115,8	-18
Aandelenfondsen	169,6	150,0	147,1	137,1	163,2	146,9	147,5	127,2	-28
beleggingen in Nederland	249,1	218,5	206,3	187,1	242,8	206,5	209,5	168,6	-34
beleggingen in Europa	221,7	196,7	189,8	175,5	214,6	193,0	189,9	163,5	-29
beleggingen in het Verre Oosten	79,5	74,7	71,8	67,5	75,7	72,3	70,9	64,7	-4
beleggingen in Noord-Amerika	243,1	209,4	214,4	204,7	230,1	208,0	216,2	192,6	-25
beleggingen wereldwijd	166,6	146,5	145,5	136,0	159,5	144,5	145,5	126,0	-30
Obligatiefondsen	129,2	128,5	130,4	132,4	128,8	128,9	131,2	132,9	0
gewone obligatiefondsen	98,6	98,0	99,2	100,6	98,4	98,3	99,9	101,1	0
fictief-rendement obligatiefondsen	161,9	161,6	164,7	167,2	161,5	162,0	165,5	167,9	2
Geldmarktfondsen	117,3	117,5	117,7	118,0	117,4	117,5	118,0	118,2	-1
Gemengde fondsen	131,2	125,4	125,3	121,9	129,0	124,1	124,4	119,9	-10
CBS/SBV-koersindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	99,8	99,2	94,3	93,7	97,7	95,8	95,3	90,3	2
Direct	97,5	97,7	92,3	92,3	95,7	93,9	93,9	88,8	2
Nederland	116,1	121,7	118,8	117,6	114,3	117,5	118,6	116,5	6
wereldwijd	94,8	93,6	87,5	87,8	92,8	89,8	89,5	83,6	1
Indirect	150,2	142,1	140,0	134,4	145,8	141,7	136,9	130,5	-2
CBS/MoneyView-herbeleggingsindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	152,1	140,9	140,0	135,1	148,5	139,2	140,6	129,8	-16
Aandelenfondsen	189,5	167,8	164,6	153,5	182,5	164,4	165,2	142,4	-28
beleggingen in Nederland	273,1	240,2	226,9	207,1	267,0	227,0	231,8	186,6	-32
beleggingen in Europa	237,7	211,1	203,8	188,5	230,3	207,2	203,9	175,6	-28
beleggingen in het Verre Oosten	85,8	80,8	77,6	73,0	81,9	78,1	76,7	70,0	-3
beleggingen in Noord-Amerika	254,8	219,4	224,6	214,5	241,1	218,0	226,6	201,8	-25
beleggingen wereldwijd	188,6	165,8	164,7	154,0	180,6	163,6	164,8	142,7	-29
Obligatiefondsen	144,1	143,6	145,7	147,9	143,9	144,1	146,7	148,6	3
gewone obligatiefondsen	143,8	143,2	145,0	147,1	143,8	143,7	146,0	147,8	4
fictief-rendement obligatiefondsen	162,0	161,7	164,8	167,3	161,6	162,0	165,6	168,0	2
Geldmarktfondsen	126,5	126,7	127,0	127,2	126,6	126,7	127,2	127,4	3
Gemengde fondsen	165,7	158,4	158,5	155,9	163,0	156,8	159,0	153,3	-7
CBS/SBV-herbeleggingsindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	176,4	175,8	168,2	167,9	172,8	170,7	170,7	161,7	10
Direct	178,5	179,4	170,7	170,8	175,2	173,4	173,7	164,3	12
Nederland	206,5	216,4	211,9	210,4	203,3	209,0	212,3	208,5	13
wereldwijd	175,1	173,7	163,7	164,2	171,6	168,0	167,4	156,5	11
Indirect	188,5	178,4	176,3	173,2	183,1	178,0	176,4	168,2	2

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.6
Totaal rendement ¹⁾ van beleggings- en vastgoedfondsen

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Beleggingsfondsen									
Algemeen	-14,2	-16,7	-11,8	-5,0	-16,8	-20,9	-22,4	-17,0	-16,5
Aandelenfondsen	-20,9	-23,8	-17,2	-7,1	-23,5	-29,3	-32,2	-25,9	-27,7
beleggingen in Nederland	-21,5	-22,0	-18,9	-7,8	-19,1	-23,6	-32,4	-28,2	-32,3
beleggingen in Europa	-22,7	-24,5	-18,7	-9,1	-22,8	-26,5	-30,5	-26,8	-28,2
beleggingen in het Verre Oosten	-15,3	-16,3	-11,9	-1,3	-9,2	-14,9	-11,4	-7,4	-2,8
beleggingen in Noord-Amerika	-11,2	-13,8	-6,0	0,8	-20,3	-29,1	-32,9	-22,6	-24,9
beleggingen wereldwijd	-21,4	-25,3	-17,5	-7,2	-26,0	-32,7	-34,6	-26,9	-29,0
Obligatiefondsen	4,6	2,9	2,5	1,1	0,8	-0,6	0,0	1,5	3,1
gewone obligatiefondsen	5,5	3,6	2,9	1,7	1,6	0,6	0,6	1,7	3,9
fictief-rendement obligatiefondsen	3,3	2,1	1,8	0,1	-0,1	-1,9	-0,8	1,2	2,1
Geldmarktfondsen	4,0	3,8	3,6	3,5	3,4	3,3	3,2	3,2	3,2
Gemengde fondsen	-5,6	-6,8	-4,6	-1,4	-7,7	-10,9	-12,4	-9,2	-7,1
Vastgoedfondsen									
Algemeen	10,3	7,3	8,3	15,9	16,4	9,6	9,7	10,6	10,4
Direct	11,6	8,1	9,2	16,8	17,9	11,1	11,3	12,4	11,7
Nederland	6,4	2,8	4,0	10,7	8,2	5,7	7,8	11,1	13,3
wereldwijd	13,2	9,5	10,4	18,4	20,4	12,3	11,9	12,3	10,6
Indirect	1,1	2,4	2,4	8,5	5,3	-1,0	-1,7	-1,4	1,5

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.7
Indicijfers voor aandelen, bijzondere selecties

	Basis	2002								Trend ¹⁾
		febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
Koersindex										
										%
AEX-index ²⁾	2-1-1983=45,38	494,9	531,2	511,3	484,6	439,7	363,6	371,6	296,4	-35
CBS/NIB-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	290,9	304,6	300,9	286,1	265,4	235,2	222,6	187,3	-27
Amsterdam Midkap-index ²⁾	2-1-1983=45,38	488,3	527,8	519,1	494,3	455,5	391,9	367,3	294,9	-24
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	312,9	355,8	329,0	305,7	265,3	227,7	216,6	169,2	-23
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	331,1	376,5	326,6	275,2	228,5	192,6	176,0	129,6	-48
FTSE Eurotop-100 index ²⁾	29-12-1989=1 006,01	2 764,2	2 868,4	2 740,5	2 622,9	2 376,7	2 133,6	2 120,9	1 789,8	-31
Herbeleggingsindex										
CBS/NIB-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	346,9	363,8	361,6	347,2	322,9	286,3	271,2	228,4	-25
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	360,0	409,6	380,9	353,9	307,2	263,6	250,7	195,8	-23
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	359,8	409,7	355,7	300,0	249,0	209,9	191,8	141,2	-48

1) De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

2) Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.8
Indicijfers van aandelen op buitenlandse markten

	2002							
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
<i>1995=100</i>								
Australië	169	167	167	164	165	157	151	.
België	194	195	196	201	201	185	168	.
Canada	173	172	177	173	173	161	149	.
Duitsland	183	176	188	184	176	160	145	134
Frankrijk	237	230	244	242	235	213	189	183
Italië	230	223	238	240	229	209	193	190
Japan	72	70	79	78	80	77	73	.
Nederland	238	236	249	249	239	216	188	178
Spanje	271	267	281	280	276	254	233	223
Verenigde Staten	200	196	206	202	198	187	167	.
Verenigd Koninkrijk	137	135	140	138	135	125	112	.
Euro-zone	236	228	242	238	229	207	185	.

Bron: OECD.

Tabel 5.9
Open interest in contracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets, ultimo

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
<i>x 1 000</i>									
Opties									
Aandelenopties	13 682	14 629	15 257	13 971	14 771	15 425	16 116	16 882	17 650
Indexopties	848	946	1 021	891	919	974	983	1 090	1 118
Obligatieopties	0	0	0	0	-	-	-	-	-
Warrants	191	190	189	188	187	186	188	186	182
Valutaopties	14	14	12	12	13	14	15	15	15
Totaal opties	14 735	15 779	16 479	15 062	15 890	16 599	17 303	18 173	18 966
Futures									
Indexfutures	41	43	44	45	49	50	50	50	49
Stockfutures	1	1	1	1	2	2	1	1	1
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal futures	42	44	45	46	51	52	51	51	50

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.10
Omzet in opties op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2002								
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	jan.–sept.
	<i>x 1 000</i>								
Aandelenopties	3 741	3 913	4 239	3 703	4 283	7 285	6 362	6 977	45 910
Indexopties	611	679	613	557	739	1 070	767	755	6 524
Obligatieopties	.	.	.	.	.	.	.	.	0
Warrants	1	1	1	1	1	1	1	3	11
Valutaopties	2	3	1	6	11	9	3	7	48
Totaal	4 355	4 597	4 853	4 267	5 033	8 364	7 133	7 744	52 494
	<i>mln euro</i>								
Aandelenopties	1 551	1 787	1 693	783	1 017	1 972	1 583	1 891	14 666
Indexopties	719	784	655	618	965	2 053	1 238	1 265	9 801
Obligatieopties	.	.	.	.	.	.	.	.	0
Warrants	1	1	1	0	0	0	0	1	6
Valutaopties	1	1	0	2	4	4	1	2	17
Totaal	2 272	2 573	2 349	1 404	1 987	4 029	2 823	3 159	24 491

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.11
Omzet van futurecontracten op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2002								
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	jan.–sept.
	<i>x 1 000</i>								
Indexfutures	262	282	286	295	390	518	387	414	3 153
Stockfutures	2	8	3	3	4	4	3	5	33
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	2	4
Totaal	264	291	290	298	394	522	390	421	3 190

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.12
Uitgeoefende optierechten op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2002								
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	jan.–sept.
	<i>x 1 000</i>								
Aandelenopties	125	262	706	359	321	627	684	985	4 673
Indexopties	10	18	46	22	37	76	23	32	299
Obligatieopties	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Warrants	2	0	0	0	2	0	0	3	10
Valutaopties	0	0	0	0	1	0	0	2	5
Totaal	138	280	752	382	361	704	708	1 023	4 987
	<i>mln euro</i>								
Aandelenopties	356	707	1 799	1 036	919	1 631	1 942	2 775	12 781
Indexopties	490	870	2 331	1 105	1 740	3 489	893	1 101	13 795
Obligatieopties	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Warrants	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaopties	2	4	1	0	0	3	3	23	38
Totaal	848	1 582	4 131	2 141	2 659	5 124	2 838	3 899	26 615

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.13
Nominale waarde en omzet obligaties op EURONEXT Amsterdam

	2002							Trend ¹⁾
	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
Nominale waarde (ultimo)	<i>mld euro</i>							%
Overheid	163,8	165,8	168,3	167,1	169,9	170,0	165,3	-1
Financiële instellingen	145,2	146,6	148,8	150,2	154,6	154,4	155,8	28
Overige private sector	35,2	35,1	37,8	34,1	34,2	34,1	35,1	2
Totaal	344,2	347,4	354,9	351,4	358,7	358,4	356,2	10
Totaal omzet obligaties ²⁾	10,3	65,4	15,0	10,1	9,2	11,8	9,0	.

1) De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

2) Omzet van obligaties op EURONEXT Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelstelsel is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.14
CBS-indexcijfers voor obligaties

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2002				2002				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
CBS-koersindex	<i>ultimo 1983=100</i>								%
Kort (3 tot 5 jaar)	114,9	115,8	117,2	118,4	115,3	116,5	117,5	119,1	2
Middellang (5 tot 8 jaar)	123,1	124,1	125,9	127,8	123,8	124,7	126,1	128,9	3
Lang (8 tot 10 jaar)	127,0	128,2	130,6	132,7	127,7	129,1	130,7	133,9	4
CBS-herbeleggingsindex									
<i>Staatsleningen</i>									
algemeen	384,7	389,2	395,5	400,9	387,0	391,9	396,7	403,6	7
vaste looptijd	382,3	386,8	393,1	398,4	384,6	389,5	394,2	401,1	7
looptijd 0 tot 3 jaar	335,8	338,0	340,3	342,4	336,8	339,2	341,0	343,7	5
looptijd 3 tot 5 jaar	364,0	368,4	373,8	378,9	366,0	371,2	375,0	381,6	7
looptijd 5 tot 8 jaar	398,9	404,7	413,2	421,3	401,5	408,8	414,7	425,6	9
looptijd 8 jaar en langer	415,6	422,6	434,5	443,4	419,8	426,1	436,2	447,2	11
<i>Financiële instellingen</i>									
gewone obligaties	369,2	372,9	377,3	382,0	371,0	374,7	378,7	384,2	7
achtergestelde obligaties	455,1	458,8	464,0	471,6	457,0	460,0	466,6	474,4	8
<i>Algemeen</i>	384,5	388,6	394,3	399,6	386,6	390,9	395,7	402,0	8
Converteerbare obligaties	<i>ultimo 1993=100</i>								
CBS-koersindex converteerbare obligaties	277,8	268,3	261,6	258,5	278,2	265,6	266,1	254,0	-5

1) De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.15
Totaal rendement op obligaties ¹⁾

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Staatsleningen									
algemeen	5,15	4,82	3,18	5,05	5,36	6,06	6,00	6,38	7,48
vaste looptijd	5,18	4,83	3,17	5,05	5,33	6,07	6,02	6,37	7,48
looptijd 0 tot 3 jaar	4,91	4,89	4,08	4,87	4,43	4,66	4,82	4,76	4,75
looptijd 3 tot 5 jaar	5,14	5,20	3,45	5,31	5,06	5,66	6,06	6,08	6,77
looptijd 5 tot 8 jaar	5,05	4,82	2,66	5,12	5,42	6,22	6,46	6,77	8,57
looptijd 8 jaar en langer	5,74	4,56	2,20	5,20	6,75	8,28	7,17	8,70	11,47
Financiële instellingen									
gewone obligaties	6,16	5,98	4,46	5,78	5,98	6,18	6,15	6,14	6,84
achtergestelde obligaties	6,53	6,60	4,72	6,69	6,88	7,08	6,33	6,58	7,89
Alle obligaties	5,51	5,26	3,74	5,45	5,65	6,24	6,08	6,43	7,66

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.16
Beurswaarde van obligaties in de CBS-herbeleggingsindex

	2002								Trend ¹⁾
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>mld euro</i>								%
Staatsleningen									
algemeen	169	167	170	177	178	181	183	181	1
vaste looptijd	169	167	170	177	178	181	183	181	1
looptijd 0 tot 3 jaar	53	65	66	65	65	72	73	68	16
looptijd 3 tot 5 jaar	43	30	30	38	37	31	31	32	-14
looptijd 5 tot 8 jaar	24	24	25	25	26	36	37	37	-9
looptijd 8 jaar en langer	48	48	49	49	51	42	43	44	1
Financiële instellingen									
gewone obligaties	69	68	68	68	70	72	73	75	6
achtergestelde obligaties	12	12	12	12	12	12	12	12	12
Alle obligaties	270	267	270	278	281	285	289	290	3

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar

Vastgoed

Tabel 6.1
Particuliere woningtransacties, 2002 ¹⁾

	Aantal				Gemiddelde koopsom per akte			
	eengezinswoningen		appartementen		eengezinswoningen		appartementen	
	juli	augustus	juli	augustus	juli	augustus	juli	augustus
	<i>1 000 euro</i>							
Groningen								
Oost-Groningen	163	136	13	15	157	144	109	120
Delfzijl e.o.	50	51	12	3	127	133	141	106
overig Groningen	308	274	138	141	178	171	108	105
totaal	521	461	163	159	166	159	111	106
Friesland								
Noord-Friesland	392	322	38	29	146	138	94	102
Zuidwest-Friesland	106	99	13	5	169	173	126	152
Zuidoost-Friesland	228	191	27	16	198	192	83	97
totaal	726	612	78	50	166	160	95	105
Drenthe								
Noord-Drenthe	218	182	22	34	188	187	103	104
Zuidoost-Drenthe	193	175	25	11	166	165	129	141
Zuidwest-Drenthe	117	98	15	15	192	204	115	134
totaal	528	455	62	60	181	182	117	118
Overijssel								
Noord-Overijssel	359	282	42	39	193	202	121	160
Zuidwest-Overijssel	158	131	24	19	196	204	118	109
Twente	619	464	81	78	186	191	100	119
totaal	1 136	877	147	136	187	189	109	129
Gelderland								
Veluwe	624	513	95	109	251	259	154	150
Achterhoek	371	308	30	24	208	208	158	170
Arnhem/Nijmegen	621	524	217	171	223	226	151	141
Zuidwest-Gelderland	228	195	18	8	225	241	136	159
totaal	1 844	1 540	360	312	230	235	152	147
Utrecht	1 147	968	376	404	254	267	167	163
Noord-Holland								
Kop van Noord-Holland	399	340	29	36	187	196	135	123
Alkmaar e.o.	231	244	61	43	229	226	167	152
IJmond	165	146	50	52	238	241	141	143
Agglomeratie Haarlem	167	161	145	112	330	299	170	172
Zaanstreek	146	151	36	37	190	191	127	131
Groot-Amsterdam	477	409	565	578	273	286	223	221
Het Gooi en Vechtstreek	236	222	81	67	361	368	172	155
totaal	1 821	1 673	967	925	255	259	197	195
Zuid-Holland								
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	291	278	172	146	273	284	166	166
Agglomeratie 's-Gravenhage	324	345	917	809	318	334	138	139
Delft en Westland	142	146	97	90	249	247	166	152
Oost-Zuid-Holland	333	293	74	59	225	234	140	155
Groot-Rijnmond	942	835	793	705	213	208	119	129
Zuidoost-Zuid-Holland	403	328	105	83	187	197	128	128
totaal	2 435	2 225	2 158	1 892	233	241	134	138
Zeeland								
Zeeuwsch-Vlaanderen	179	125	12	9	142	130	109	137
Overig Zeeland	307	246	27	20	177	180	101	114
totaal	486	371	39	29	164	163	104	121
Noord-Brabant								
West-Noord-Brabant	648	541	96	102	215	215	162	163
Midden-Noord-Brabant	482	367	62	40	227	229	155	156
Noordoost-Noord-Brabant	583	467	118	81	259	253	179	189
Zuidoost-Noord-Brabant	767	646	109	83	243	241	154	159
totaal	2 480	2 021	385	306	236	235	164	168
Limburg								
Noord-Limburg	249	215	49	40	200	197	128	119
Midden-Limburg	217	178	24	29	200	196	146	127
Zuid-Limburg	634	581	129	121	179	188	132	130
totaal	1 100	974	202	190	188	191	132	127
Flevoland	625	480	29	30	180	181	147	140
Totaal	14 849	12 657	4 966	4 493	219	223	150	152

Bron: Kadaster.

¹⁾ Bestaande eengezinswoningen en bestaande en nieuwe appartementen (maximaal 2 objecten per transactie).

Tabel 6.2
Vastgoedtransacties

	2002								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	augustus	jan.-aug.
Aantal transacties									
Particuliere woningtransacties ¹⁾									
Eengezinswoningen	8 426	10 299	13 527	10 613	12 962	11 761	14 849	12 657	95 094
Appartementen	3 465	3 866	4 794	3 931	4 607	4 207	4 966	4 493	34 329
Overige transacties									
Eengezinswoningen w.v. naar verkrijger	579	553	632	566	603	581	702	518	4 734
particulieren	281	301	261	262	268	278	324	249	2 224
niet-particulieren	298	252	371	304	335	303	378	269	2 510
Appartementen w.v. naar verkrijger	481	519	477	445	484	429	533	450	3 818
particulieren	322	385	336	297	304	279	338	287	2 548
niet-particulieren	159	134	141	148	180	150	195	163	1 270
Overige woningen w.v. naar verkrijger	493	436	513	513	582	556	649	556	4 298
particulieren	414	359	437	419	499	464	548	485	3 625
niet-particulieren	79	77	76	94	83	92	101	71	673
Bouwterreinen w.v. naar verkrijger	2 199	2 684	3 164	3 364	3 518	3 324	3 511	2 214	23 978
particulieren	1 931	2 365	2 744	2 993	3 141	2 922	3 152	1 949	21 197
niet-particulieren	268	319	420	371	377	402	359	265	2 781
Bedrijfsmatig object w.v. naar verkrijger	893	804	923	830	823	826	957	690	6 746
particulieren	419	372	463	418	396	397	452	358	3 275
niet-particulieren	474	432	460	412	427	429	505	332	3 471
Agrarisch object w.v. naar verkrijger	743	770	976	915	942	771	801	610	6 528
particulieren	520	535	658	653	669	491	524	386	4 436
niet-particulieren	223	235	318	262	273	280	277	224	2 092
Meerdere soorten objecten w.v. naar verkrijger	1 244	1 102	1 402	1 244	1 388	1 368	1 564	1 108	10 420
particulieren	1 014	904	1 171	992	1 152	1 174	1 283	983	8 673
niet-particulieren	230	198	231	252	236	194	281	125	1 747
Transacties niet eerder genoemd	1 052	1 228	1 365	1 344	1 302	1 317	1 524	1 229	10 361
Totaal	19 575	22 261	27 773	23 765	27 211	25 140	30 056	24 525	200 306
Totale koopsom									
	<i>mln euro</i>								
Particuliere woningtransacties ¹⁾									
Eengezinswoningen	1 787	2 183	2 918	2 288	2 825	2 563	3 251	2 825	20 641
Appartementen	509	553	696	584	674	621	745	683	5 064
Overige transacties									
Eengezinswoningen w.v. naar verkrijger	225	949	199	152	255	208	226	157	2 370
particulieren	62	70	62	58	62	64	98	64	540
niet-particulieren	163	879	138	94	193	144	127	93	1 830
Appartementen w.v. naar verkrijger	106	91	104	86	245	98	209	89	1 027
particulieren	60	67	60	51	55	49	61	50	452
niet-particulieren	46	24	44	35	190	49	148	39	575
Overige woningen w.v. naar verkrijger	162	113	129	123	136	136	156	138	1 093
particulieren	95	75	95	85	110	93	111	107	770
niet-particulieren	68	38	34	38	26	43	45	31	323
Bouwterreinen w.v. naar verkrijger	424	440	493	538	563	578	472	313	3 822
particulieren	203	214	244	261	283	293	282	182	1 962
niet-particulieren	221	226	250	277	280	285	189	132	1 859
Bedrijfsmatig object w.v. naar verkrijger	848	3 012	1 123	756	479	754	725	428	8 126
particulieren	148	119	132	124	129	122	142	110	1 026
niet-particulieren	700	2 893	991	632	350	633	583	318	7 100
Agrarisch object w.v. naar verkrijger	121	129	158	150	150	147	136	111	1 101
particulieren	60	52	67	71	67	48	58	36	461
niet-particulieren	60	77	90	79	82	100	78	75	641
Meerdere soorten objecten w.v. naar verkrijger	619	1 865	1 185	1 475	673	605	774	106	7 301
particulieren	262	230	529	264	308	302	327	54	2 275
niet-particulieren	357	1 635	656	1 211	365	303	447	52	5 026
Transacties niet eerder genoemd	106	108	147	310	90	178	122	500	1 561
Totaal	4 907	9 443	7 152	6 460	6 089	5 888	6 815	5 351	52 106

Bron: Kadaster.

¹⁾ Bestaande eengezinswoningen en bestaande en nieuwe appartementen (maximaal 2 objecten per transactie).

Tabel 6.3
Totale koopsom vastgoedtransacties, 2002

	Augustus								totaal
	eegezins- woningen	apparte- menten	overige woningen	bedrijfs- matig	agrarisch	bouw- terrein	meerdere soorten	overig	
<i>mln euro</i>									
Groningen									
Oost-Groningen	20	2	4	2	2	2	6	1	37
Delfzijl e.o.	7	0	0	1	0	0	2	0	11
overig Groningen	47	15	12	5	4	5	16	1	104
totaal	73	17	16	7	6	7	24	2	152
Friesland									
Noord-Friesland	44	3	9	6	2	3	14	1	82
Zuidwest-Friesland	17	1	1	2	2	1	2	0	27
Zuidoost-Friesland	37	2	10	2	6	2	6	1	65
totaal	98	5	20	9	10	7	21	2	174
Drenthe									
Noord-Drenthe	34	4	1	2	4	4	8	2	58
Zuidoost-Drenthe	29	2	2	3	1	1	1	0	38
Zuidwest-Drenthe	20	2	2	5	1	1	4	0	34
totaal	83	7	5	9	5	6	13	3	131
Overijssel									
Noord-Overijssel	57	6	9	3	4	8	6	2	96
Zuidwest-Overijssel	27	2	3	2	1	1	6	0	42
Twente	89	9	7	22	3	10	13	4	157
totaal	172	18	19	27	8	19	25	7	295
Gelderland									
Veluwe	133	16	25	13	4	18	14	4	227
Achterhoek	64	4	10	9	2	4	10	1	104
Arnhem/Nijmegen	118	24	11	31	4	10	17	7	222
Zuidwest-Gelderland	47	1	4	1	6	2	7	3	71
totaal	362	46	50	53	16	34	49	15	625
Utrecht	255	66	38	30	3	26	34	10	460
Noord-Holland									
Kop van Noord-Holland	67	4	10	6	7	5	29	1	128
Alkmaar e.o.	55	7	3	4	1	4	3	4	81
IJmond	35	7	2	2	0	4	4	1	56
Agglomeratie Haarlem	48	19	4	3	0	1	10	1	85
Zaanstreek	29	5	1	17	0	1	7	1	61
Groot-Amsterdam	117	127	38	91	9	38	37	19	477
Het Gooi en Vechtstreek	82	10	8	6	0	7	9	2	125
totaal	433	180	66	129	17	59	100	29	1 012
Zuid-Holland									
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	79	24	7	2	3	8	7	2	133
Agglomeratie 's-Gravenhage	115	112	27	18	0	13	29	3	318
Delft en Westland	36	14	6	8	2	7	7	0	80
Oost-Zuid-Holland	68	9	6	8	2	8	10	1	112
Groot-Rijnmond	174	91	31	30	4	18	48	10	405
Zuidoost-Zuid-Holland	68	11	6	5	1	12	9	4	115
totaal	540	261	84	71	11	65	111	20	1 164
Zeeland									
Zeeuwsch-Vlaanderen	16	1	2	1	1	1	2	1	25
Overig Zeeland	44	2	8	4	3	12	11	1	85
totaal	61	4	10	5	4	13	12	2	110
Noord-Brabant									
West-Noord-Brabant	116	17	16	15	3	29	24	2	222
Midden-Noord-Brabant	84	6	7	5	2	3	9	2	119
Noordoost-Noord-Brabant	118	15	10	26	4	6	23	2	205
Zuidoost-Noord-Brabant	156	13	15	15	3	12	23	3	241
totaal	474	51	49	61	12	51	79	9	787
Limburg									
Noord-Limburg	42	5	5	3	2	3	4	1	66
Midden-Limburg	35	4	6	0	0	4	4	0	53
Zuid-Limburg	109	16	15	5	1	8	13	6	174
totaal	186	24	26	8	4	16	21	7	292
Flevoland	87	4	2	19	9	12	6	1	141
Gespreide ligging	0	0	0	0	4	0	5	0	9
Totaal	2 825	683	384	428	111	313	500	106	5 351

Bron: Kadaster.

Verzekeraars en pensioenfondsen

Tabel 7.1
Nieuwe individuele levensverzekeringen

	Aantal polissen				Verzekerd kapitaal			
	2002				2002			
	juni	juli	aug.	jan.–aug.	juni	juli	aug.	jan.–aug.
Periodieke premiebetaling	<i>x 1 000</i>				<i>mln euro</i>			
Verzekeringen in geld								
hypotheek	6,1	5,5	5,9	38,6	662,6	582,2	485,9	3 702,1
pensioen uitgesteld	1,3	1,2	1,2	9,7	252,5	266,3	228,8	2 308,8
lijfrente uitgesteld	1,3	1,4	1,1	11,3	69,9	70,2	54,9	518,4
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
levenslang bij overlijden	30,4	31,4	25,4	222,4	128,5	135,1	94,9	931,3
spaarverzekering	1,6	1,8	1,8	13,9	56,3	52,2	46,3	389,8
risicoverzekering	10,4	11,0	10,3	89,6	666,1	719,0	663,4	5 382,1
overige verzekeringen	0,3	0,3	0,3	2,4	10,7	8,7	8,5	68,3
totaal	51,3	52,5	46,0	388,0	1 846,7	1 833,6	1 582,8	13 300,8
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	11,6	10,7	9,8	84,6	1 215,4	1 134,3	1 060,3	8 596,6
pensioen uitgesteld	3,7	4,0	4,3	30,1	273,9	341,4	402,6	2 400,9
lijfrente uitgesteld	10,3	10,1	7,8	96,3	280,7	282,8	213,8	3 076,4
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	11,7	13,5	13,2	118,9	276,0	276,6	351,6	2 261,0
risicoverzekering	0,3	0,4	0,3	2,3	15,9	24,6	20,4	176,6
overige verzekeringen	1,8	2,5	1,7	15,6	18,6	27,2	20,9	168,9
totaal	39,4	41,5	37,2	348,1	2 080,5	2 086,9	2 069,7	16 680,4
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek	0,0	0,0	0,1	0,2	2,5	1,5	20,5	54,9
pensioen uitgesteld	0,4	0,2	0,2	1,9	15,9	20,2	26,9	152,4
lijfrente uitgesteld	2,6	2,9	2,5	32,9	127,6	123,5	110,8	1 043,9
direct ingaande rente	4,0	4,4	5,0	41,3	383,3	420,0	455,6	3 432,7
levenslang bij overlijden	0,4	0,3	0,5	4,1	1,5	1,3	1,5	13,8
spaarverzekering	0,3	0,3	0,2	4,0	7,7	13,4	12,2	101,8
risicoverzekering	1,1	1,2	1,1	10,4	79,5	73,0	75,9	612,0
overige verzekeringen	0,0	0,1	0,0	0,6	1,1	2,2	4,8	15,5
totaal	8,9	9,4	9,8	95,4	619,0	655,1	708,2	5 427,0
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	-0,1	0,0	0,1	0,4	6,0	11,2	5,2	53,1
pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,4	1,2	5,2	7,1	14,3	62,7
lijfrente uitgesteld	2,5	2,9	2,2	28,8	35,4	49,0	45,6	492,1
direct ingaande rente	0,1	0,1	0,2	1,9	34,5	37,7	73,0	409,7
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	0,3	0,3	0,3	2,9	9,1	9,7	10,2	70,6
risicoverzekering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0	0,1	0,0	2,0
totaal	3,0	3,4	3,3	35,5	90,2	114,8	148,3	1 090,6
Totale individuele productie	102,6	106,8	96,3	867,0	4 636,4	4 690,4	4 509,0	36 498,9

Tabel 7.2
Nieuwe individuele levensverzekeringen, premie-inkomsten

	Premie periodiek				Premie ineens			
	2002				2002			
	juni	juli	aug.	jan.–aug.	juni	juli	aug.	jan.–aug.
Periodieke premiebetaling	<i>mln euro</i>							
Verzekeringen in geld								
hypotheek	7,2	8,1	8,0	53,1	5,3	5,5	4,9	37,6
pensioen uitgesteld	6,5	6,1	6,5	49,4	5,2	4,5	4,6	38,2
lijfrente uitgesteld	2,1	2,3	1,6	16,4	1,0	1,0	0,8	8,7
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
levenslang bij overlijden	3,0	3,2	2,0	22,3	0,0	0,0	0,0	0,3
spaarverzekering	2,1	2,7	1,9	15,9	0,3	0,5	0,7	6,6
risicoverzekering	3,2	3,5	3,1	24,8	0,0	0,0	0,0	0,3
overige verzekeringen	0,3	0,3	0,2	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0
totaal	24,3	26,3	23,4	183,8	11,8	11,7	11,0	91,7
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	23,9	23,2	21,5	173,8	12,8	14,5	13,7	108,6
pensioen uitgesteld	8,6	10,6	12,9	74,3	4,1	4,0	5,1	40,5
lijfrente uitgesteld	13,0	12,5	10,3	123,5	5,7	6,5	7,2	50,4
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	13,3	15,2	17,7	132,3	15,0	13,9	17,7	108,6
risicoverzekering	0,2	0,4	0,3	2,5	0,1	0,1	0,1	0,6
overige verzekeringen	1,5	1,7	1,4	13,1	1,8	1,8	1,6	15,9
totaal	60,4	63,9	64,4	519,9	39,5	40,8	45,3	324,6
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek					0,2	0,2	5,7	14,0
pensioen uitgesteld					11,1	12,4	23,4	107,5
lijfrente uitgesteld					66,7	76,4	60,6	652,5
direct ingaande rente					206,4	243,1	250,4	1 880,5
levenslang bij overlijden					2,0	2,2	2,2	16,6
spaarverzekering					2,1	7,9	6,1	52,8
risicoverzekering					3,7	4,0	3,8	23,0
overige verzekeringen					0,8	2,3	2,3	11,0
totaal					293,0	348,3	354,6	2 757,9
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek					3,7	2,5	2,2	19,5
pensioen uitgesteld					3,3	5,9	6,2	36,6
lijfrente uitgesteld					34,0	36,9	35,2	359,7
direct ingaande rente					8,5	7,3	11,5	108,3
levenslang bij overlijden					0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering					9,6	8,9	8,0	75,5
risicoverzekering					0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen					0,3	0,6	0,3	3,2
totaal					59,4	62,1	63,3	602,6
Totale individuele productie	84,7	90,2	87,8	703,7	403,7	462,9	474,2	3 776,9

Tabel 7.3
Nieuw spaarkasinschrijvingen

	Spaarkasovereenkomst				Verzekeringsovereenkomst			
	2002				2002			
	juni	juli	aug.	jan.-aug.	juni	juli	aug.	jan.-aug.
	<i>x 1 000</i>							
Aantal contracten								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	1,1	1,1	0,6	8,7	1,1	1,1	0,6	8,7
Ongeclausuleerd	1,8	3,1	2,0	21,6	1,8	3,1	2,0	21,6
Totaal	2,9	4,2	2,6	30,4	2,9	4,2	2,6	30,4
	<i>mln euro</i>							
Ingeschreven bedrag								
Hypotheek	0,4	0,1	0,2	1,2				
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,1				
Lijfrente uitgesteld	52,5	53,3	26,0	393,9				
Ongeclausuleerd	24,2	33,3	23,3	284,0				
Totaal	77,1	86,7	49,5	679,3				
Storting/premie periodiek								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,9	0,9	0,5	6,7	0,2	0,2	0,1	1,2
Ongeclausuleerd	1,1	1,7	1,1	12,9	0,1	0,2	0,1	1,4
Totaal	1,9	2,6	1,6	19,7	0,3	0,4	0,2	2,6
Storting/premie ineens								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,2	0,2	0,1	1,6	0,0	0,0	0,0	0,3
Ongeclausuleerd	0,4	0,7	0,1	3,7	0,0	0,1	0,0	0,4
Totaal	0,5	0,9	0,3	5,4	0,1	0,1	0,0	0,7

Tabel 7.4
Rendementsmaatstaven levensverzekeraars

	2001			2002									
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.
	%												
Rendement u	4,88	4,75	4,61	4,57	4,62	4,77	4,91	5,02	5,10	5,08	4,97	4,81	4,62
Rendement t	5,20	5,08	4,87	4,71	4,73	4,90	5,11	5,23	5,35	5,33	5,21	4,95	4,69
Rendement s	5,73	5,70	5,65	5,60	5,52	5,53	5,60	5,67	5,74	5,76	5,73	5,64	5,49

Bron: Centrum voor Verzekeringsstatistiek CVS.

Trefwoordenregister

Aandelen, indexcijfers	38	Koersindex aandelen	38
Aandelen, rendementen	38	Koersindex obligaties	42
AEX-index	40	Koerswaarde aandelen	37
Bankbrieven	34	Koopsom vastgoed	42
Banken, balans	26	Krediet, consumptief	28, 29
Beleggingsfondsen, indexcijfers	39	Levensverzekeringen, nieuwe	47, 48
Beroep op de kapitaalmarkt	36	Liquiditeitenmassa	27
Besparingen	28	M3	27
Beursindexcijfers	38, 39, 40, 43	Mfi	26
Beursindexcijfers obligaties	43	Midkap-index	40
Beurswaarde aandelen	37	Monetair financiële instellingen, balans	26
Buitenlandse markten	32, 35, 40	Obligatie-emissies	35, 36
Cardmaatschappijen	28, 29	Obligaties, indexcijfers	43
CBS/MoneyView index	39	Obligaties, rendementen	34, 43
CBS/NIB-index	40	Onderhandse leningen, rente	34
CBS/SBV-index	40	Optiebeurs, omzet	41
CBS/Stroeve-index	42	Pandbrieven	34, 35
CBS/MIT(S)-index	40	Persoonlijke leningen	28
Consumentenprijsindex	24	Polissen levensverzekeringen	47
Consumptief krediet	28, 29	Postorderbedrijven	28, 29
Daggeldrente	32	Prijsindex consumptie	24
Deposito's	26, 28	Producentenprijzen	24
Deposito's, rente op Euro-gulden -	32	Prolongatierente	32
Dollarkoers	33	Promessedisconto	32
Effectenbeurs, omzet	37	Rendement aandelen	38
Effectief rendement	34	Rendement obligaties	43
Emissies	35, 36	Repo	27
Euro-rendement	35	S-rendement	49
Euribor	32	Spaargelden	28
FTSE Eurotop-100 index	40	Spaarkassen, nieuwe inschrijvingen	49
Financieringsmaatschappijen	28, 29	Spaarrekeningen	28
Geldhoeveelheid	27	Staatsleningen	34, 43
Geldmarktrente	32	Studieleningen, rente op	32
Goudprijs	33	T-rendement	49
Heffingsrente belastingdienst	32	U-rendement	49
Herbeleggingsindex aandelen	38	Vastgoedfondsen	39
Herbeleggingsindex obligaties	42	Vastgoedtransacties	45, 46
Herbouwkosten van woningen	24	Voorschotrente	32
Hypotheekrente	34	Vreemde valuta	33
Hypotheken	30, 31	Wettelijke rente	32
Invorderingsrente belastingdienst	32	Wisselkoersen	33
Kapitaalmarktberoep	35	Woninginboedels	24
Kapitaalmarktrente	33	Woningtransacties	44

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

*Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.
ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.*

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijkse Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

*Wekelijks, ca. 10 blz., € 70,50 per jaar.
ISSN 0166-9680.*

INDEX

Het CBS-magazine met een geheel eigen vormgeving. INDEX geeft vanuit de statistische optiek een brede kijk op de vele economische en sociale aspecten van de samenleving. Veel thema's met daarnaast een aantal gevarieerde onderwerpen.

*Jaarlijks 10 nummers, ca. 32 blz., € 90,- per jaar.
ISSN 1380-7447. Kengetal A-152.*

De Nederlandse Economie

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde. Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

*Jaarlijks, 236 blz., € 13,90.
ISSN 1386-1042. Kengetal P-19.*

Kennis en economie 2001

Kennis wordt tegenwoordig als de vierde productiefactor gezien naast de traditionele factoren: land, arbeid en kapitaal. In de publicatie Kennis en economie 2001 staan de uitkomsten van de R&D-enquête over 1999 centraal. Naast de vergelijking met Nederlandse gegevens van voorgaande jaren, worden de uitkomsten ook in een internationaal perspectief geplaatst: de cijfers van andere landen binnen de EU en de OESO worden hier ook gepresenteerd.

*Jaarlijks, 200 blz., € 28,50.
ISBN 903572955 2. Kengetal K-300*

Nationale Rekeningen

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

*Jaarlijks, 248 blz., € 41,50.
ISSN 0168-3489. Kengetal P-2*

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie De Nederlandse conjunctuur wordt op basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ont-

wikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

*Kwartaal, € 34,- per jaar.
ISSN 1566-3191. Kengetal: P-104*

Assurantie Jaarboek

Het Assurantie Jaarboek geeft alle statistische informatie die voor de verzekeringsbranche onontbeerlijk is. Verzekeraars, distributie, en de zakelijke-/particuliere markten: demografie, ziekteverzuim, brandschade, sterftekansen, betaalde premies, etc. Het verschijnt jaarlijks in november.

*Jaarlijks, 210 blz., € 51,05
Uitg. Kluwer Bedrijfsinformatie, tel. (0570) 67 33 30*

Sparen en lenen in Nederland

In deze publicatie zijn alle beschikbare gegevens samengebracht over spaargelden, consumptief krediet, hypotheek, pensioenen en levensverzekeringen. Ook aandacht voor de wijze waarop particulieren gebruik maken van bankdiensten.

*Jaarlijks, 137 blz., € 20,42
ISSN 1385-6316, Kengetal O-30*

Beleggings Jaarboek

In het Beleggings Jaarboek is een groot aantal statistische gegevens samengebracht over de aandelen- en de obligatiemarkt. Hieraan zijn nog enkele gegevens toegevoegd over beleggingsfondsen en de geldmarkt. Gebruikers van deze publicatie kunnen desgewenst een diskette aanvragen, waarop een groot aantal cijferreeksen in Excel-bestanden is opgenomen.

*Jaarlijks, 182 blz., € 30,63
Uitg. Kluwer Bedrijfsinformatie, tel. (0570) 67 33 30*

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl/> of direct via: <http://statline.cbs.nl/>

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

*10 keer per jaar, € 85,50 per jaar, € 10,50 per exemplaar.
Kengetal: A159cd.*

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, tel. (045) 570 70 70, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.